

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА АКАДЕМІЯ ІВАНА ЗОЛОТОУСТОГО»

Факультет богословських і гуманітарних наук

Кафедра богослов'я

УДК 271.4 (477)-558.3/.4(092)Сліпий.С48

СЛОБОДЯН Володимир Васильович

**АКТУАЛЬНІСТЬ ВЧЕННЯ ПАТРІАРХА ЙОСИФА СЛІПОГО
ПРО СВЯТІ ТАЇНСТВА ХРЕЩЕННЯ ТА МИРОПОМАЗАННЯ
В ПРАЦІ «DE SACRAMENTIS»**

Магістерська робота на здобуття
освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»
за спеціальністю 041 «Богослов'я»

Науковий керівник:
кандидат наук з богослов'я,
доцент кафедри богослов'я
Василів Павло Романович

м. Івано-Франківськ
2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЖИТТЄПИС ЙОСИФА СЛІПОГО ТА ЙОГО РОЛЬ У РОЗВИТКУ КАТОЛИЦЬКОГО БОГОСЛОВ'Я.....	7
1.1. Основні етапи життя та діяльності в церковній сфері	7
1.2. Внесок у розвиток католицького богослов'я та вплив на богословське мислення.....	18
1.3. Характеристика наукової діяльності Йосифа Сліпого	26
РОЗДІЛ 2. ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТАЇНСТВА ХРЕЩЕННЯ В БОГОСЛОВСЬКІЙ ДУМЦІ ПАТРІАРХА ЙОСИФА СЛІПОГО	34
2.1. Теологічні основи Таїнства Хрещення	34
2.2. Практичні аспекти здійснення Таїнства Хрещення згідно ККСЦ та ККЦ	44
2.3. Інтерпретація Хрещення в праці «De Sacramentis» та патристичний аналіз Григорія Палами	52
РОЗДІЛ 3. БОГОСЛОВСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ МИРОПОМАЗАННЯ У СПАДЩИНІ ПАТРІАРХА ЙОСИФА СЛІПОГО	60
3.1. Сучасне вчення Церкви про Таїнство Миропомазання	60
3.2. Здійснення Таїнства Миропомазання згідно ККСЦ та ККЦ	66
3.3. Миропомазання в праці Й. Сліпого «De Sacramentis» та патристичний аналіз Григорія Палами	75
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86

ВСТУП

Актуальність проблеми. Дослідження вчення Патріарха Йосифа Сліпого про Святі Таїнства Хрещення і Миропомазання у праці «De Sacramentis» є надзвичайно актуальним у контексті сучасної церковної дискусії та богословських роздумів. Зростання інтересу до духовності та богослов'я, а також пошуки глибинних джерел церковної традиції роблять вчення Патріарха Йосифа Сліпого особливо важливим для сучасних досліджень.

Також, вчення Патріарха Йосифа Сліпого відіграє ключову роль у формуванні католицької доктрини та духовності, зокрема, щодо Святих Таїнств Хрещення та Миропомазання. Розуміння цих таїнств має велике значення для Католицької Церкви та вірних. Вивчення вчення Патріарха Йосифа Сліпого є актуальним у контексті сучасної духовної практики. Розуміння сутності та значення Святих Таїнств Хрещення і Миропомазання допомагає віруючим поглибити віру та розвивати особистий духовний розвиток.

Вчення про Святі Таїнства завжди є предметом богословських дискусій. Аналіз та оцінка вчення Патріарха Йосифа Сліпого може пролити світло на такі дискусії, запровадити нові ідеї та підходи до розуміння цих таїнств у сучасному світі. Уважне вивчення вчення Патріарха Йосифа Сліпого є важливим з історичної точки зору. Розуміння того, як сформувалося це вчення та його вплив на подальший розвиток католицького богослов'я та духовності, є важливим для вивчення церковної історії.

Ця магістерська дипломна робота, присвячена проблемі «Актуальність вчення патріарха Йосифа Сліпого про Святі Таїнства Хрещення та Миропомазання в праці «De Sacramentis» виконується в рамках комплексної теми науково-дослідної роботи кафедри богослов'я, науково-дослідного інституту родини і капеланства та науково-дослідного інституту канонічного права: «Християнська віра в Бога – парадигма духовних сил людини в кризових

ситуаціях сучасного українського соціуму», термін виконання з 01.10.2022 року по 30.09.2025 року (затвердженої рішенням Вченої ради Академії, протокол № 2 від 15.09.2022 року).

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є вчення Патріарха Йосифа Сліпого про Святе Таїнство Хрещення і Миропомазання, яке викладене в його праці «De Sacramentis».

Предмет дослідження. Предметом дослідження є аналіз та тлумачення вчення Патріарха Йосифа Сліпого про Святі Таїнства Хрещення і Миропомазання, а також його актуальність у сучасному контексті.

Мета і завдання. Мета дипломної роботи – дослідити та проаналізувати вчення Патріарха Йосифа Сліпого про Святі Таїнства Хрещення і Миропомазання, зокрема у творі «De Sacramentis», визначити його значення та актуальність у сучасному богословському дискурсі. Завдання:

1. дослідити життєпис Патріарха Йосифа Сліпого та визначити його роль у розвитку католицького богослов'я;
2. вивчити внесок Патріарха у розвиток католицького богослов'я та його вплив на богословське мислення;
3. дослідити наукову та творчу діяльність Патріарха у контексті розвитку католицької теології;
4. вивчити історико-культурний контекст написання та рецепції твору «De Sacramentis»;
5. порівняти погляди Патріарха Йосифа Сліпого на Святі Таїнства з іншими богословськими підходами;
6. визначити актуальність і значення вчення Патріарха Йосифа Сліпого для сучасного богослов'я та церковного життя.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження будуть використані такі наукові методи, як аналіз, синтез, порівняння, історико-критичний аналіз літературних джерел, а також методи теологічного аналізу та інтерпретації тексту.

Матеріал дослідження. Матеріалом дослідження є праця Патріарха Йосифа Сліпого «De Sacramentis», а також інші джерела, пов'язані з темою Святих Таїнств Хрещення і Миропомазання в греко-католицькій традиції, серед них основні:

Бендик М. Помісність Української Греко-Католицької Церкви та її бачення патріархом Йосифом Сліпим. Ця праця зосереджується на питанні помісності УГКЦ та позиції Патріарха Йосифа Сліпого щодо цього питання. Також, вона аналізує важливість цієї теми для самої Церкви та її спільнот.

Дацько І. Діяльність Патріарха Йосифа за межами Києво-Галицької Митрополії. Ця праця досліджує роль та вплив Патріарха Йосифа за межами його рідної митрополії на різних етапах його життя. Вона розглядає його діяльність у контексті співпраці з іншими церковними та державними органами.

Ленчик В. Визначні постаті Української Церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріарх Йосиф Сліпий. Дана праця порівнює дві ключові фігури в історії Української Церкви – Митрополита Андрея Шептицького та Патріарха Йосифа Сліпого та розглядає їхні життєписи, діяльність та спадок українському народові та церковному життю.

Пелікан Я. Ісповідник віри між Сходом і Заходом. Портрет українського кардинала Йосифа Сліпого. Дана праця присвячена детальному аналізу особистості, вчинків та впливу кардинала Йосифа Сліпого як інтелектуала та діяча. Вона розкриває його роль як ісповідника віри та постаті, що зближує Схід і Захід.

Наукові інновації. Новизна дослідження полягає в глибокому аналізі та тлумаченні вчення Патріарха Йосифа Сліпого про Святі Таїнства Хрещення і Миропомазання з урахуванням його актуальності в сучасному богословському дискурсі.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані результати можуть бути використані для глибшого розуміння та вивчення вчення Патріарха Йосифа Сліпого, а також для практичного застосування в церковному житті, особливо в навчанні, проповіді та духовному провіді.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження будуть апробовані через участь автора в наукових конференціях, дискусіях і колоквіумах, присвячених богословським питанням. Крім того, планується публікація статей з отриманими результатами у відповідних фахових виданнях.

Положення. У даній дипломній роботі, ми розглядаємо вчення Патріарха Йосифа Сліпого про Святі Таїнства Хрещення і Миропомазання, звертаючи увагу на значення цих Таїнств у духовному житті. Ця праця демонструє погляд Патріарха Йосифа Сліпого на природу і значення Святих Таїнств, зокрема Хрещення та Миропомазання, який відрізняється від деяких традиційних підходів. Також ми аналізуємо вплив Патріарха на богословське мислення й духовну практику, та пропонуємо новий підхід до розуміння цих таїнств у сучасному контексті.

Структура роботи. Робота містить вступ, три розділи кілька підрозділів, які охоплюють дану тему, висновків та списку використаних джерел – 85 позицій. Загальний обсяг роботи – 92 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ЖИТТЄПИС ЙОСИФА СЛІПОГО ТА ЙОГО РОЛЬ У РОЗВИТКУ КАТОЛИЦЬКОГО БОГОСЛОВ'Я

У глибокій історії католицького богослов'я постать патріарха Йосифа Сліпого посідає неперевершене місце, а його життя та наукові здобутки вплинули на долю Церкви та богословської думки свого часу. Важко переоцінити його внесок у розвиток католицького богослов'я та вплив на сучасну духовну культуру. Першу главу цієї роботи присвячено ретроспективі життя патріарха Йосифа Сліпого, включно з основними етапами його діяльності в церковній і військовій сферах, зовнішнім розвитком католицького богослов'я та його характером як видатного богослова і церковного діяча. Краще розуміння його ролі та значення дасть змогу краще усвідомити актуальність його вчення та його вплив на сьогоднішній день.

1.1. Основні етапи життя та діяльності в церковній сфері

У кожній державі є церковні лідери, які формують духовне обличчя своєї держави чи нації. Історія християнства показує, наскільки жорстоких гонінь зазнавали його представники. Так було не тільки на початку нашої ери, а й тоді, коли українському народові стало нестерпно тяжко, коли відчай і зневіра оселилися в його серцях, Боже провидіння послало великих людей, світил і пророків, щоб вказати шлях до порятунку.

Однією з найяскравіших постатей, духовних наставників і душпастирів не лише у XX столітті, а й у всій історії Церкви та народу України, був Патріарх Йосиф Сліпий, який пройшов тернистий шлях разом із Церквою. Якщо заглибитися в життя Патріарха Йосифа на посаді глави УГКЦ, то воно буде звичайним, 1944-1945 рр., але всього п'ять місяців, від моменту смерті

архієпископа Андрея 1 листопада 1944 р. до його арешту 11 квітня 1945 р., він працював як рядовий архиєрей у своїй єпархії та в митрополії ¹.

Він перебував в ув'язненні до 1963 р., після чого жив у Римі до своєї смерті 7 вересня 1984 р. ². Йому вже ніколи не судилося побачити Україну і Львів живими. Його останки було тріумфально перевезено з Риму до Львова 26-28 серпня 1992 р. відповідно до його заповіту. 38 із 92 років свого життя Патріарх Йосиф провів на чужині, понад третину свого земного шляху він жив і працював за межами Києво-Галицької митрополії та України. Якщо згадати ще 11 років навчання за кордоном, то загалом він провів за межами своєї батьківщини 49 років.

З юних років Божественне Провидіння готувало Йосифа Сліпого до виконання покладених на нього завдань. Архієпископ Йосиф Сліпий народився 17 лютого 1892 р. в с. Заздрість Тербовльського району Тернопільської області. Його батьком був Іван Коберницький, а матір'ю – Анастасія з роду Дичковських. Осиротівши в ранньому віці, його батько потрапив у сім'ю Дичковських, а після смерті батька він отримав друге прізвище – Дичковський. Прізвисько його діда було Сліпий. Так він і став називатися – Йосиф Коверницький Дичковський Сліпий ³. Глибоке благочестя сім'ї, сусідів і прочан до Богородиці в Зарваниці сформувало християнський світогляд майбутнього патріарха.

Уже під час навчання в Тернопільській гімназії він вирішив стати священиком ⁴. Тому 1911 р., з відзнакою закінчивши гімназію, він вступив до семінарії у Львові та був прийнятий на богословський факультет Львівського університету.

Визнавши його здібності, архієпископ Андрей Шептицький направив його на навчання до всесвітньовідомого університету в Інсбруку (Австрія), до

¹ Смицнюк О. Владика нескорених / Галичина, 7 вересня 2002. С. 5.

² Дацько І. Діяльність Патріарха Йосифа за межами Києво-Галицької Митрополії / Арка, 17 (75) Вересень, 2003. С. 5.

³ Гаюк В. та ін. Патріарх Йосиф Сліпий. Львів: Логос, 1991. С. 5.

⁴ Рудницька М. Невидимі стигмати. Рим: Товариство за патріархальний устрій Української Католицької Церкви, 1971. С. 10.

Ганізіануму, де 1918 р. він здобув ступінь доктора. Його докторська дисертація називалася «Поняття життя за Євангелієм і Першим посланням святого Івана».

Після висвячення на священство 30 вересня 1917 р. в Уневі з рук архієпископа Андрея Шептицького, о. Йосиф з відзнакою виконував свої обов'язки і вже за рік написав наукову працю під назвою: «Навчання візантійського патріарха Фотія про Пресвяту Трійцю»⁵. До речі, ця праця була опублікована німецькою мовою 1922 р., і він отримав заслужену похвалу і визнання в теологічних колах.

У листопаді 1920 р. о. доктор Йосиф Сліпий вирушив до Риму, щоб продовжити навчання в Папському Григоріанському університеті, Анджелікумі та Східному інституті. У Григоріанському університеті він отримав ступінь «magister agregatus» (приватний доцент) на підставі габілітації «Про внутрішні діяння у Пресвятій Трійці»⁶.

Окрім запитань про Святу Трійцю та джерело Святого Духа, як ще Католицька Церква звертається до цих тем? О. д-р Йосиф Сліпий був визнаний незаперечним авторитетом, український вчений писав праці з богословської науки сходу, літургійно-обрядові, аскетичні твори, рецензії та відгуки на різні твори, давав огляди наукового життя та доповіді, підготував підручник «Догматика Вселенської Церкви». У Римі він присвячує свій час вивченню, крім німецької, італійської, французької та англійської мов.

Після повернення у 1922 р., о. д-р Йосиф пробрався до Львова, де митрополит Андрей призначив його професором догматики у Львівській семінарії. Після заснування богословського наукового товариства у Львові його обрали першим головою та редактором часопису «Богословія»⁷.

У 1926 р. призначений ректором Львівської духовної семінарії. Завдяки його відданості та наполегливій праці митрополит Андрей у 1929 р. змінив назву

⁵ Гринів О. Йосиф Сліпий як історик, філософ, педагог. Львів: Місіонер, 1994. С. 8.

⁶ Марусин М. Митрополит Йосиф Сліпий. Нарис життя, подвигів і страждань. Брюссель-Рим, 1972. С. 14.

⁷ Хома І. та ін. (ред.). Слово патріарха Йосифа. Документи. Матеріали. Світлини. 1917-1984. Львів: Гердан, 2003. С. 20.

семінарії на духовну академію, подібну до старої Могиллянської академії в Києві, про що він згадав у своїй інавгураційній промові з цієї нагоди.

Навіть тоді мета невтомних зусиль була досягнута. О. д-р Йосиф був налаштований якомога швидше змінити назву академії на Український католицький університет. На жаль, через перешкоди з боку польської влади йому не вдалося здійснити свій план заснування багатьох кафедр в академії, але деякі з них йому вдалося заснувати⁸. Щоб підняти академію на найвищий науковий рівень, він часто їздив за кордон – до Польщі, Чехословаччини, Австрії, Німеччини, Італії, Швейцарії, Франції, Бельгії, Англії, Ірландії, Єрусалиму, де вивчав організацію наукової роботи та методики навчання.

З великою любов'ю та основним інтересом о. д-ра Йосифа була наука, і він спочатку прагнув стати вченим і професором. Тому, крім управління семінарією, академією та богословським науковим товариством, о. д-р Йосиф Сліпий використовував свій час для написання наукових праць. Протягом цього періоду він написав понад 100 творів, і лише деякі з них були представлені в таких виданнях, як «Богословія», «Дзвони» і місячнику для духовенства «Нива»⁹. Вони не лише свідчили про велику широту української богословської думки та інтенсивну діяльність УГКЦ в усіх сферах її життя, адже вони були свідченням великої широти української богословської думки та інтенсивної діяльності УГКЦ в усіх сферах її життя. Символічне зображення св. Іоанна Дамаскіна, що схилився над своєю працею «Джерела знання», на титульному аркуші «Богословія» також об'єднало богословську думку Східної та Західної Церков і їхні великі історичні традиції, показавши, що Церква є спадкоємицею великої традиції¹⁰.

З огляду на його особливі якості як богослова, науковця та організатора, а також на той факт, що отець був призначений архієпископом України. Крім того, він був призначений Патріархом всієї України, куди більшовицька влада виганяла з Галичини людей, які потребували релігійної допомоги. Папа Пій XII схвалив це

⁸ Рудницька М. Невидимі стигмати. Рим: Товариство за патріархальний устрій Української Католицької Церкви, 1971. С. 11.

⁹ Хома І. та ін. (ред.). Слово патріарха Йосифа. Документи. Матеріали. Світлини. 1917-1984. Львів: Гердан, 2003. С. 23.

¹⁰ Гаюк В. та ін. Патріарх Йосиф Сліпий. Львів: Логос, 1991. С. 12.

призначення. Єпископське рукоположення відбулося 22 грудня, у день Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії. Оскільки Галичина вже перебувала під необґрунтованою комуністичною окупацією Москви, єпископське рукоположення відбувалося таємно в каплиці митрополита.

Сам митрополит Йосиф писав про це 1942 р. так: «Я потайки був інстальований як архиєпископ у дні Непорочного Зачаття, 22 грудня, у митрополичій каплиці їх Ексцеленцією Митрополитом, Єпископом Н. Будкою та Єпископом Н. Чарнецьким у приваті Митрополичої Капітули; згодом моя хіротонія в єпископський сан була проголошена урядово. Я не міг не прийняти хіротонії, бо в час релігійного переслідування така хіротонія не була почесною, але важким тягарем. Замість єпископського жезла, я одержав від Митрополита дерев'яну палицю, яку він перед тим дав був єпископові Йосифові Боцянові в Києві як пастирський жезл, я одержав також той самий перстень і служебник. Ці речі в дивний спосіб збереглися в Духовній Семінарії перед більшовицьким знищенням. Я добачив у цьому наявну руку Божого Провидіння»¹¹.

Рукопокладений на єпископа, кир Йосиф Сліпий став правою рукою архиєпископа Андрея, який був уже надто хворий, щоб керувати величезною архиєпархією. Московські завойовники закрили богословську академію та семінарію у Львові. Під час німецької окупації архиєпископ Йосиф Сліпий знову відкрив семінарію з 70 студентами. У цей час архиєпископ Йосиф допомагав архиєпископу Андрею, який зазнавав багато труднощів під час німецької окупації¹².

Патріарх Йосиф усвідомлював усю тяжкість відповідальності, покладеної на нього новим урядом. Проте, у вищезгаданому листі патріарх Йосиф описує, як це було в ті часи, наступним чином: «Тоді я клався спати вечором до ліжка, й не був певний, чи я рано встану на волі. Тоді мені приходили на думку слова

¹¹ Ленчик В. Визначні постаті Української Церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріарх Йосиф Сліпий. Львів: Свідчадо, 2001. С. 361.

¹² Рудницька М. Невидимі стигмати. Рим: Товариство за патріархальний устрій Української Католицької Церкви, 1971. С. 12.

пророка Ісаї: Прийде час, коли зранку будуть із тугою вижидати вечора, а вечором ранку»¹³.

На жаль, час настав: 1 листопада 1944 р. помер архієпископ Андрей Шептицький, і митрополитом Львівсько-Галицької митрополії став Йосиф Сліпий. Протягом п'яти місяців більшовики трималися осторонь від митрополії, але з наближенням кінця війни українську церкву було знищено, й було ухвалене рішення насильно запровадити в Україні Російську Православну Церкву¹⁴.

На перший погляд може здатися дивним, що атеїстична держава дбає про повернення «блудних дітей» з УГКЦ у лоно «батьківщини» – РПЦ. Але нічого дивного тут немає. Адже з давніх часів Московська держава перетворила Церкву на свій рутинний придаток. Слуги Церкви були і слугами царя.

Варто зазначити, що реформи Петра I 1721 р., які скасували Московську патріархію і заснували Синод на чолі з високопоставленим державним чиновником – патріархом, були абсолютно несумісні з християнською церквою. Згідно з імператорським указом, священнослужителі повинні були повідомляти про те, що вони чули на сповіді «злочинські наміри проти служби царської і Церкви»¹⁵. Безсумнівно, такий обов'язок духовенства був знущенням над одним зі святих таїнств християнської Церкви.

Більшовики продовжили політику, розпочату Петром I. Вони знали, що УГКЦ не буде їхнім слугою, і вирішили розправитися з її духовенством і вірянами. Гоніння на УГКЦ почалися з сумнозвісного «Послання до греко-католицької згоди» Патріарха Олексія в Москві, а 11 квітня 1945 р. окупаційні війська наказали заарештувати архієпископа Йосифа та всіх греко-католицьких єпископів.

Приводом для цього послужила стаття Ярослава Харана (відомого також під псевдонімом Володимир Россович), опублікована львівською партійною газетою «Вільна Україна» під назвою «Хрестом або ножом». У ній йшлося про

¹³ Ленчик В. Визначні постаті Української Церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріарх Йосиф Сліпий. Львів: Свідчало, 2001. С. 362.

¹⁴ Пелікан Я. Ісповідник віри між Сходом і Заходом. Портрет українського кардинала Йосифа Сліпого. Київ: Варта, 1994. С. 176.

¹⁵ Гринів О. Йосиф Сліпий як історик, філософ, педагог. Львів: Місіонер, 1994. С. 11.

таке: «Вороги українського народу, вдягнені в ряси уніатських священників, є організаторами банд українсько-німецьких націоналістів, і є агентами міжнародної реакції»¹⁶.

Так архієпископ Йосиф Сліпий став в'язнем за Христа. Його та інших єпископів спочатку помістили до в'язниці на вулиці Лонтоського у Львові, а потім до в'язниці під Києвом, де вони пробули близько двох років. Усі звинувачення проти архієпископа Йосифа на той час були зведені до трьох пунктів: агент Ватикану, агент німецької розвідки та керівник антирадянського підпілля¹⁷.

Під час слідства архієпископ Йосиф Сліпий не заперечував своєї лояльності Ватикану, який завжди виступав проти атеїзму. Щодо звинувачень у змові з німецькою розвідкою та керівництві антирадянським підпіллям, то і суддя, і підсудні чудово розуміли, що вони були придумані для того, щоб позбавити УГКЦ права на існування. Упродовж століть УГКЦ пробуджувала національну самосвідомість українського народу та справляла благотворний вплив на релігійне та національно-патріотичне виховання галичан, що суперечило русифікаторській та атеїстичній комуністичній ідеології.

Однак Патріарх Йосиф не розколовся і не підписав «Сповідь», яка була потрібна більшовикам, щоб виправдати перед усім світом варварське знищення Української Церкви та ув'язнення всіх єпископів, тисяч священників і мирян¹⁸. Не домігшись бажаного «зізнання», з 29 травня до 3 червня 1946 р. відбувся закритий судовий процес без участі обвинувачення і захисту, на якому архієпископа Йосифа було засуджено до восьми років каторжних робіт у концентраційному таборі. Це сталося тому, що завдяки своїй великодушності та зразковій поведінці митрополит набув великого авторитету серед ув'язнених і тюремної адміністрації¹⁹.

¹⁶ Марусин М. Митрополит Йосиф Сліпий. Нарис життя, подвигів і страждань. Брюссель-Рим, 1972. С. 40.

¹⁷ Ленчик В. Визначні постаті Української Церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріарх Йосиф Сліпий. Львів: Свідчадо, 2001. С. 367.

¹⁸ Хома І. Шляхами каторги Блаженнішого Йосифа Сліпого. Рим, 1987. С. 4.

¹⁹ Хома І. та ін. (ред.). Слово патріарха Йосифа. Документи. Матеріали. Світлини. 1917-1984. Львів: Гердан, 2003. С. 17.

Однак, незважаючи на суворий режим і різні труднощі, Патріарх Йосиф знаходив способи й можливості виконувати своє служіння як великий пастир. Він підтримував зв'язок із людьми, підтримував їх духовно, писав послання і знаходив способи відправляти їх у громади в Україні та в еміграції. Більшовики боялися його і судили чотири рази.

Перший раз – 1946 р., коли, як уже говорилося, його засудили до восьми років позбавлення волі. Шляхами ув'язнення кир Йосифа були Москва, Новосибірськ, Маріїнськ, Боймі, Кіров, Печора, Інта, Косія (Комі АРСР), Потома, Мордовія, Маклаково, Кузьминки, Єнісейськ, Красноярськ, Камчатка, Тайшет, Свердловськ, Минулого Вихорівку і Новотунки ²⁰.

У 1953 р. його знову засудили до довічного ув'язнення. Після смерті Сталіна здавалося, що митрополит буде звільнений, але комуністи знову вирішили відлучити цього українського патріота і релігійного лідера від Церкви. Вони запропонували йому підкоритися Московському патріархату, але кир Йосиф Сліпий рішуче відмовився. Тоді його заслали в село Маклаково під Єнісейськом, де він працював сторожем у закладі для інвалідів.

1957 р., у 40-ту річницю свого рукоположення, він був знову засуджений до семи років. У цей час Папа Пії XII написав йому короткого листа: «Достойний Брате, висловлюємо Тобі сердечну вдячність за ревне виконання свого пастирського уряду ціною своєї власної свободи, бо Ти обрав неславу задля імені Ісуса» ²¹.

1959 р. його знову засудили до семи років каторжних робіт, звинувативши в тісних контактах із Ватиканом і спробі ввести в СРСР уніатську церкву. Однак справжня причина була зовсім іншою. Вона полягала в тому, що він не хотів підкорятися Москві і приєднуватися до Російської православної Церкви, а також у тому, що він відстоював ідею легалізації УГКЦ.

²⁰ Ленчик В. Визначні постаті Української Церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріарх Йосиф Сліпий. Львів: Свідчадо, 2001. С. 371.

²¹ Рудницька М. Невидимі стигмати. Рим: Товариство за патріархальний устрій Української Католицької Церкви, 1971. С. 14.

Суд відбувся 15 червня 1959 р. Митрополит не визнав себе винним. Він був засуджений до ув'язнення в молдавському таборі. Його неодноразово вивозили із Сибіру до Києва, де йому пропонували посаду митрополита Київської православної Церкви і навіть патріарха «всея Русі», якщо він погодиться ліквідувати УГКЦ²².

Однак архієпископ Йосиф не просто категорично відкинув таку пропозицію. У відповідь він надіслав листа радянській владі, в якому висловив протест проти спроби підкупу і скористався можливістю пояснити, чому він не може прийняти таку пропозицію, підтвердивши свою вірність Вселенській Церкві та відстоюючи права своєї Церкви і Незалежної Православної Церкви України.

1961 р. з київського слідчого ізолятора його Святість звернувся з листом до київського уряду. У цьому листі він писав таке: «Ми, греко-католики, є такими громадянами Радянської України, як і Ви, Громадянине Міністре, але папа нам не ворог. Навіть в душі не думаю виходити з Радянської України, але хочу тільки добитись права для Греко-Католицької Церкви, яке вона вже мала в Радянському Союзі до 1946 р. і яке належить на основі Конституції. А нині воно потоптане!»²³.

В іншому місці листа, у ще більш різких виразах, він повідомив міністру: «Перестаньте переслідувати Греко-Католицьку Церкву, а лишіть вірним свободу бути греко-католиком, або нез'єдиненим православним, якщо їм так подобається. А тоді, полишивши таку повну свободу, яку гарантує Радянська Конституція, зобачите вислід, чи хоче нарід Греко-Католицької Церкви чи ні і справа скінчена»²⁴.

Як видно, навіть у важких умовах таборів Патріарх Йосиф Сліпий високо тримав честь і гідність глави непереможеної Церкви. Він спокійно прийняв покарання за свою неприступну позицію: «Або вільний із Церквою Галицької

²² Марусин М. Митрополит Йосиф Сліпий. Нарис життя, подвигів і страждань. Брюссель-Рим, 1972. С. 44.

²³ Музичка І., Мисько Е., Бадяк В. Пам'яті Патріарха, Під ред. Львів: Свічадо, 1994. С. 20-21.

²⁴ Хома І. та ін. (ред.). Слово патріарха Йосифа. Документи. Матеріали. Світлини. 1917-1984. Львів: Гердан, 2003. С. 21.

землі, або нехай Господь прийме жертву мою – тобто мою в'язницю, знуцання наді мною і муки мої»²⁵, – як часто говорив сам митрополит-ісповідник.

Незважаючи на те, що він перебував далеко від батьківщини, він сподівався на визволення свого народу і жив із вірою в його краще майбутнє. Кир Йосиф закликав українців триматися за свою віру, батьківщину, святиню, дім, мову та істину Божу. Відродження України він пов'язував із релігійним відродженням народу: «Прийде недалекий день, і царство червоного сатани-антихриста розвалиться та пропаде, й щезне слід по ньому, а Церква і віра Христова житимуть вічно, а з ними буде жити вічно слава і пам'ять святих мучеників народу нашого, які сьогодні борються і терплять за Неї. Як воскрес Христос – так воскресне з гробу неволі наша мати Україна, і відродиться наша свята Церква. Благословення чекає на тих, які допоможуть у боротьбі проти антихриста, а на всіх юд-зрадників впаде вічне прокляття»²⁶. Ні спокуси, ні погрози, ні тортури, ні моральні приниження не зламали патріарха Йосифа. Він залишався Господом непереможним і Господом духу.

Навіть у вигнанні Йосиф Сліпий продовжував служити Святі Таїнства. Це було вираженням його глибокої віри і відданості своїй духовній місії навіть у найскладніших обставинах. Незважаючи на суворі умови, сліпий таємно поклонявся і здійснював Святі Таїнства. Це було дуже небезпечне заняття, оскільки релігійна діяльність жорстоко каралася радянською владою. Він здійснював літургії, Хрещення, Миропомазання та інші таїнства таємно, часто під суворим контролем табірної адміністрації.

Для здійснення таїнств сліпий Йосиф використовував усі доступні матеріали. Часто у нього не було доступу до звичайного церковного приладдя, і він використовував підручні матеріали для богослужіння, наприклад хліб і вино для причастя. Замість традиційних літургійних посудин він міг використовувати підручні засоби. Його служіння наосліп було дуже важливим як моральна і духовна підтримка для ув'язнених. Його присутність і духовне керівництво

²⁵ Музичка І., Мисько Е., Бадяк В. Пам'яті Патріарха, Під ред. Львів: Свічадо, 1994. С. 61.

²⁶ Гринів О. Йосиф Сліпий як історик, філософ, педагог. Львів: Місіонер, 1994. С. 17.

допомагали іншим ув'язненим зберігати віру і надію в таборі. Він намагався підтримувати зв'язок зі своїми послідовниками за допомогою таємних листів і передачі релігійної літератури ²⁷.

Йосиф Сліпий також надавав духовні поради та підтримку іншим в'язням, незалежно від їхнього віросповідання. Він ставав для багатьох моральним орієнтиром і джерелом натхнення, демонструючи приклад незламності духу та віри. Незважаючи на обмежені можливості, Сліпий намагався зберігати традиції УГКЦ. Його служіння було символом збереження релігійної ідентичності в умовах репресій і переслідувань. Завдяки його невтомним зусиллям та відданості, Йосиф Сліпий зберігав та продовжував передавати віру, навіть у найважчих умовах, що стало яскравим свідченням його непохитної віри та служіння Богові і Церкві.

Навіть перебуваючи на засланні, Йосиф Сліпий продовжував служити Святу Літургію. Його служіння в таких екстремальних умовах було свідченням його глибокої віри та відданості Церкві. Богослужіння відбувалися таємно, щоб не помітила радянська влада. За сприятливих умов літургії можна було б проводити в маленьких приміщеннях, казармах або навіть на вулиці. Потрібне було місце, де можна було б зібратися, щоб нікого не викрили ²⁸.

Традиційні молитви та гімни були вивчені Сліпим напам'ять і включені до літургії. Знання і пам'ять віруючих були важливі, оскільки книги чи інші релігійні тексти не завжди були доступні. Співв'язні, які також були віруючими, брали активну участь у богослужіннях. Вони могли б допомогти з організацією та проведенням Літургії. Це сприяло збереженню духовної єдності серед в'язнів ²⁹.

Йосиф Сліпий намагався проводити духовну підготовку для вірних, які бажали приступити до Святих Таїнств. Можна включити індивідуальні бесіди, які допомагали людям готуватися до Євхаристії. Йосиф Сліпий поширював

²⁷ Ленчик В. Визначні постаті Української Церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріярх Йосиф Сліпий. Львів: Свідчадо, 2001. С. 371.

²⁸ Гринів О. Йосиф Сліпий як історик, філософ, педагог. Львів: Місіонер, 1994, С. 17.

²⁹ Ленчик В. Визначні постаті Української Церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріярх Йосиф Сліпий. Львів: Свідчадо, 2001. С. 371.

релігійну літературу та підпільне листування для підтримки свого духовного життя та контактів з іншими віруючими.

Незважаючи на постійний ризик і важкі умови, Йосиф Сліпий продовжував своє служіння, демонструючи незламність віри та відданість своїй місії. Його приклад надихає багатьох і сьогодні, підкреслюючи важливість духовної стійкості та вірності своїм переконанням.

1.2. Внесок у розвиток католицького богослов'я та вплив на богословське мислення

Якщо говорити про ті сторони життя Патріарха Йосифа, які сприяли формуванню його богословського світогляду, то тут слід виокремити постать архієпископа Андрея, який, як неодноразово заявляв сам Патріарх Йосиф, справив на нього великий вплив. Другий момент – його відкритість до західної богословської традиції, зокрема, захоплення Томою Аквінським, та, нарешті, третій момент, на якому необхідно наголосити, – це його глибока вкоріненість у східній традиції, яка особливо яскраво проявилася в останній період життя Патріарха Йосифа ³⁰.

Упродовж майже півстоліття, від першої до останньої зустрічі з архієпископом Андреем, життя Патріарха Йосифа Сліпого перебувало під всебічним впливом цієї визначної людини та багаторічного очільника УГКЦ, чий далекосяжні плани у поєднанні з його зусиллями часто справляли далекосяжні плани у поєднанні з його зусиллями часто справляли вирішальний вплив на його становлення ³¹. Професор Ярослав Пелікан заявив: «Найважливішою постаттю в житті Йосифа Сліпого був митрополит граф Роман Андрей Шептицький» ³². Кир Йосиф по-різному висловлював свою синівську відданість Андріївській

³⁰ Пелікан Я. Ісповідник віри між Сходом і Заходом. Портрет українського кардинала Йосифа Сліпого. Київ: Варта, 1994. С. 87.

³¹ Гринів О. Йосиф Сліпий як історик, філософ, педагог. Львів: Місіонер, 1994. С. 106.

³² Пелікан Я. Ісповідник віри між Сходом і Заходом. Портрет українського кардинала Йосифа Сліпого. Київ: Варта, 1994. С. 87-89.

архієпископії як за життя, так і після смерті, заявляючи: «в нашому житті не було ділянки, до якої він [митрополит Андрей] не приклав би своєї руки, в якій він не поміг би, ...не створив би чогось нового»³³.

Багато в чому Кир Йосиф був спадкоємцем думки митрополита Андрея: з двадцятих до сорокових років двадцятого століття він успадкував і розвинув еклезіологію митрополита Андрея, одним з аспектів якої було переконання, що без екуменізму не буває регіоналізму. Згідно з цим баченням, єпископ Риму має виступати гарантом регіоналізму. Кир Йосиф наголошував, що «в лоні Католицької Церкви наша помісна Церква зберігатиме свої східні традиції і права»³⁴.

Кир Йосиф успадкував від архієпископа Андрея такі переконання «інтегральність українського католицизму і, зрештою, українського християнства, як східно-православної і католицької цілості, була збережена й буде далі зберігатися від усіх її ворогів, чужих і внутрішніх, тільки через подвійний зв'язок, а саме, через лояльність до Святого Престолу, і через вірність східному обряду, не виключаючи ні першого, ні другого»³⁵. У цьому відношенні він виявився вірним спадкоємцем ідей митрополита Андрея.

Іншим, не менш важливим чинником, що сприяв формуванню особистості Йосифа Сліпого, стала особистість Томи Аквінського. Професор Ярослав Пелікан називає Кир Йосифа «східнослов'янським учнем святого Томи з Аквіну»³⁶. Його прихильність Томі була величезною і значущою, що «Йосиф Сліпий і на Августина, і на грецьких отців дивився крізь томістичні окуляри»³⁷. До нього часто зверталися як до авторитета, не називаючи його імені, щодо спірних питань, які часто виникали між Сходом і Заходом.

Кир Йосиф був переконаний, що «чим глибше богослови Сходу знатимуть праці святого Томи, тим стійкіше вони триматимуться Унії в Ліоні, Флоренції,

³³ Гринів О. Йосиф Сліпий як історик, філософ, педагог. Львів: Місіонер, 1994. С. 122.

³⁴ Там само. С. 59.

³⁵ Пелікан Я. Ісповідник віри між Сходом і Заходом. Портрет українського кардинала Йосифа Сліпого. Київ: Варта, 1994. С. 137.

³⁶ Гринів О. Йосиф Сліпий як історик, філософ, педагог. Львів: Місіонер, 1994. С. 129.

³⁷ Пелікан Я. Ісповідник віри між Сходом і Заходом. Портрет українського кардинала Йосифа Сліпого. Київ: Варта, 1994. С. 138-139.

Бересті»³⁸. Він завжди наголошував, що східні богослови не повинні боятися втрати характеру власного богословського розвитку Сходу, коли вони спираються на спадщину св. Томи. На його думку, опора східних богословів на власну традицію має поєднуватися із засвоєнням досягнень західних богословів³⁹. Однак цей зв'язок між східним і західним богослов'ям має бути двостороннім. Кир Йосиф також сказав, що «піддавання західного богослов'я, включно з томістичним богослов'ям, багатствам східної спадщини»⁴⁰. Цей двосторонній обмін має принести користь як східним, так і західним традиціям. Він підкреслив, що вивчення Томи має йти рука об руку з вивченням Іоанна Дамаскіна, тому, що «відмінний характер східної думки вартий пошани, і його слід зберігати в будь-якому варіанті томістичного богословського синтезу»⁴¹.

Патріарха Йосифа, незважаючи на його інтерес до святого Томи, протягом усього його життя, особливо після Другого Ватиканського собору, називали «пристрасний проповідник характерних традицій східного християнства»⁴². Це не дивно, адже він народився безпосередньо в атмосфері східної духовності, хоча в його родині були і греки, і римо-католики. Про те, що богословська думка Патріарха Йосифа була східною, свідчать його часті цитати з Отців Східної Церкви. Будучи студентом, патріарх Йосиф з радістю і задоволенням говорив про таке «мав величезне замилювання до грецької мови»⁴³.

На думку Мирона Бендика, аналіз і порівняння ранніх праць о. Йосифа показує поступове формування його власної концепції Церкви. Кир Йосифа показує поступове формування його власної концепції Церкви. Харизматичний підхід є пріоритетним в еклезіологічному баченні його особи. Це свідчить про те,

³⁸ Бендик М. Помісність Української Греко-Католицької Церкви та її бачення Патріархом Йосифом Сліпим. Львів: Свічадо, 1996. С. 9.

³⁹ Гринів О. Йосиф Сліпий як історик, філософ, педагог. Львів: Місіонер, 1994. С. 23.

⁴⁰ Пелікан Я. Ісповідник віри між Сходом і Заходом. Портрет українського кардинала Йосифа Сліпого. Київ: Варта, 1994. С. 144.

⁴¹ Гринів О. Йосиф Сліпий як історик, філософ, педагог. Львів: Місіонер, 1994. С. 23.

⁴² Бендик М. Помісність Української Греко-Католицької Церкви та її бачення Патріархом Йосифом Сліпим. Львів: Свічадо, 1996. С. 9.

⁴³ Пелікан Я. Ісповідник віри між Сходом і Заходом. Портрет українського кардинала Йосифа Сліпого. Київ: Варта, 1994. С. 137.

що його мислення глибоко вкорінене на Сході ⁴⁴. Як говорив згодом він сам про себе, що: «я був завжди готовий сказати кілька слів про Схід, тому що екзотичний Схід має, здається величезну принаду для думки уродженців Заходу в Церкві і поза нею» ⁴⁵.

Напруга, символізована складними відносинами між томізмом і Сходом, підспудно була присутня в його думках ще в студентські роки і проявилася в його роботі як богослова і церковного діяча. З цієї причини деякі українські критики нападали на нього, вбачаючи в його прихильності до схоластики зраду східних і слов'янських традицій ⁴⁶. Однак для Кир Йосифа такий контакт між Сходом і Заходом був необхідною умовою для розвитку культури та цивілізації. Адже поділ східного і західного богослов'я не йшов на користь ні тому, ні іншому. Це бачення приваблювало його таким чином ⁴⁷.

Очевидно, що кожен із цих аспектів відіграв важливу роль у формуванні світогляду патріарха Йосифа. У його концепції помісної Церкви легко знайти елементи східної та західної богословських традицій. Водночас він розглядав УГКЦ як місце справжнього діалогу, місце зустрічі Сходу і Заходу. Протягом усього свого життя Кир Йосиф проповідував і навчав. Він проповідував і послідовно розвивав основні церковні принципи квіванської християнської традиції. Мирон Бендик стверджує, що саме ця відкритість Патріарха Йосифа як для Сходу, так і для Заходу «особливістю його способу мислення» ⁴⁸. Поділ цих двох традицій шкідливий для обох.

Що стосується УГКЦ, Патріарх Йосиф заявляє «в повному значенні слова католицька, оскільки має всю повноту християнської віровизначеної спадщини і зберігає свою поєднаність з Петром, також вона (УГКЦ) в повному і

⁴⁴ Бендик М. Помісність Української Греко-Католицької Церкви та її бачення Патріархом Йосифом Сліпим. Львів: Свічадо, 1996. С. 11.

⁴⁵ Пелікан Я. Ісповідник віри між Сходом і Заходом. Портрет українського кардинала Йосифа Сліпого. Київ: Варта, 1994. С. 243.

⁴⁶ Гринів О. Йосиф Сліпий як історик, філософ, педагог. Львів: Місіонер, 1994. С. 23-25.

⁴⁷ Бендик М. Помісність Української Греко-Католицької Церкви та її бачення Патріархом Йосифом Сліпим. Львів: Свічадо, 1996. С. 9.

⁴⁸ Гринів О. Йосиф Сліпий як історик, філософ, педагог. Львів: Місіонер, 1994. С. 25.

справжньому розумінні православна, бо зберігає і охороняє передану спадщину Господньої благовісті Отців Церкви і Вселенських Соборів»⁴⁹.

Неможливо виокремити якийсь один із цих аспектів і стверджувати, що саме він відіграв вирішальну роль у становленні патріарха Йосифа. Навпаки, всі ці аспекти (в жодному разі не заперечуючи існування інших, можливо, не менш важливих аспектів) були домінантними у становленні Патріарха Йосифа як богослова і як глави УГКЦ.

Для патріарха Йосифа академічне служіння стояло в одному ряді зі священницьким служінням та сповідницьким свідченням. Ці три служіння – священницьке, сповідницьке та академічне – становили його життя, його «добровільне ув'язнення за Христа». Патріарх Йосиф прибув до Риму з трьома чітко визначеними цілями, які він вважав своїм «хрестом», або добровільним ув'язненням, і з усвідомленням того, що як очільник Церкви він мав би працювати над завершенням розвитку Церкви в рамках патріаршої системи. А як науковець він мав збудувати Український католицький університет – храм науки, що твердо стоїть на християнських засадах⁵⁰.

Саме тому через вісім місяців після прибуття до Риму, 11 жовтня 1963 р., Патріарх Йосиф звернувся до отців Другого Ватиканського собору з проханням звести митрополита Києво-Галицького в сан Патріарха, а ще за два місяці, 8 грудня 1963 р., було підписано установчий статут Українського католицького університету Святого Климента. Він був підписаний.

Читаючи цей статут сьогодні, можна зробити два висновки. Що його основні положення ретельно продумувалися протягом тривалого часу, впродовж якого автор перебував в ув'язненні й був змушений тяжко працювати впродовж 18 років, та що вони надзвичайно актуальні в контексті сучасної незалежної України. Цілі Університету, викладені в Статуті, такі: «розвивати українську науку, зосереджувати наукову творчість, підготовляти молодь до наукової і

⁴⁹ Пелікан Я. Ісповідник віри між Сходом і Заходом. Портрет українського кардинала Йосифа Сліпого. Київ: Варта, 1994. С. 243.

⁵⁰ Грамота про заснування Українського Католицького Університету ім. св. Климентія Папи / Благовісник, Рік II, № 1, 1966. С. 37-38.

народної праці, пізнавати минуле українського народу, його християнський світогляд і світогляд цілого Сходу, до якого він належить. А вже дуже великим завданням університету є виховувати молоде покоління, перейняти його католицькими засадами і вчинити готовими із запалом посвятитися науці і примінювати своє знання в житті»⁵¹.

В УКУ викладали колишні викладачі Духовної академії у вигнанні та колишні студенти Духовної академії, які закінчили навчання в Європі та інших країнах і влаштувалися на роботу в університети тих країн, куди вони емігрували. Кир Йосиф вирішив збудувати поруч з університетом собор Софії Премудрості Божої за зразком Софійського собору в Києві. Освячення собору відбулося 27-28 вересня 1969 р., на ньому були присутні Папа Павло VI, який привіз мощі св. Климента, єпископи УГКЦ і безліч мирян з усієї діаспори.

Патріарх Йосиф заснував при УГКЦ Софійську семінарію. Патріарх видав свідоцтво про її заснування 21 вересня 1976 р. Патріарх Йосиф прагнув використати академічний потенціал усіх українських поселень, незважаючи на присутність УКУ в Римі. Його зусилля призвели до створення філій УКУ в різних частинах світу: у Буенос-Айресі, Лондоні, Філадельфії, Вашингтоні, Чикаго, Торонто та Монреалі. Перші два відділення були в Буенос-Айресі, Лондоні, Філадельфії, Вашингтоні, Чикаго, Торонто та Монреалі. Однак там уже існували дві наукові установи – Наукове товариство імені Шевченка (НТШ) та Академія вільних наук (УФАН), тож потреба в такій філії відпала.

Рим став центром видавничої та викладацької діяльності УКУ: туди стікалися майбутні священнослужителі, які навчалися в УКУ та Папському університеті Риму. Влітку в УКУ приїжджало багато студентів з усієї діаспори, особливо зі США та Канади, на лекції з українознавства. Як лектори приїжджали професори зі США, Канади та Європи. Кілька філій дуже активно організовували лекції з різних напрямів українознавства⁵².

⁵¹ Слово в день посвячення дому Українського Католицького Університету ім. св. Климента Папи в Римі, 4 – го жовтня 1966 року / Вісті з Риму, Рік 4., № 13 (80), 10 жовтня 1966. С. 3-7.

⁵² Ленчик В. Визначні постаті Української Церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріарх Йосиф Сліпий. Львів: Свідчадо, 2001. С. 394.

В УКУ кардинал Йосиф організував незалежне видавництво, яке взяло на себе видавництво Богословської академії у Львові. Він також відродив видавництво Науково-богословського товариства та часописи «Богослова», «Нива» і «Дзвони», які виходили у Львові під його редакцією до приходу більшовиків. Також було відновлено аскетичну бібліотеку, вийшло третє видання Томи Кемпійського «Наслідування Христа», а також низка книжок духовного змісту, зокрема молитовники, катехізи, спільні молитовники та інші богослужбові книжки.

Головним здобутком кардинала Йосифа стала публікація документів із Римського архіву, що стосуються історії Української Церкви та України. Це велике досягнення і благодіючий вплив на нашу історіографію. Дванадцять томів таких документів, зібраних раніше слугою Божим архієпископом Андреем Шептицьким, були опубліковані видавництвом УКУ в Римі.

У серії «Документи» УКУ випустило 15 томів «Історичних українських пам'яток», зібраних архієпископом Андреем до 1939 р. і доповнених зусиллями Патріарха Йосифа. «Пам'ятки...» містить важливі документи з історії Церкви та народу України, що зберігаються в архівах Ватикану. Багато з цих документів було опубліковано архідияконом Афанасієм, який багато років досліджував архіви Ватикану і видав їх у серії «Записки про архієпископію Святого Василя». Однак саме архієпископ Андрей Шептицький першим розпочав роботу над ватиканськими архівами. І за це він заслуговує на величезну подяку, бо саме він ініціював цю роботу, а його наступник, патріарх Йосиф Сліпий, подбав про публікацію цих документів.

Видавці опублікували повне зібрання творів самого кардинала Йосифа Сліпого в 10 великих томах у серії «Твори», а також низку праць професорів університету та вчених, пов'язаних з українською наукою⁵³. Публікація Зібрання творів Патріарха Йосифа дає нам можливість дізнатися про все його життя і

⁵³ Ленчик В. Визначні постаті Української Церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріарх Йосиф Сліпий. Львів: Свідчадо, 2001. С. 422.

багатогранну діяльність у найскладніших умовах воєнного часу і повоєнних гонінь в умовах іноземної окупації.

Ці два видатні діячі нашої Церкви залишили для майбутніх поколінь незамінний скарб творчого духу, який має служити керівництвом для всіх наступних поколінь, як для церковних, так і для політичних лідерів.

Патріарх Йосиф також видавав офіційну газету «Благовісник» спочатку Верховного архієпископа, а згодом Київсько-Галицького і Патріархату Всіє-Русі⁵⁴. Видання містить усі документи, повідомлення та звіти з поїздок Патріарха Йосифа, папські документи, що стосуються Української Церкви та особисто Патріарха Йосифа, інтимні послання ієрархів УГКЦ, звіти із засідань Синоду УГКЦ, а також проповіді та послання самого Патріарха Йосифа. З ініціативи Патріарха видаються «Новини з Риму», в яких повідомляється про життя Української Церкви в діаспорі.

Патріарх Йосиф дбав про те, щоб діяльність УКУ приносила користь Церкві та її народу. Тому він закликав професорів писати праці, в яких вони вбачають користь для України та відродження християнського духу українського народу, і включати їх до видань УКУ⁵⁵.

В УКУ є бібліотека, яка налічує понад 50 000 цінних видань. О. Іван Дацко, на той час студент УКУ, пригадує, що патріарх Йосиф часто дивував студентів і професорів. О. Іван пригадує, що студенти та викладачі часто дивувалися вказівкам патріарха Йосифа друкувати велику кількість різних наукових видань. Він казав, що Радянський Союз непереможний, адже ніколи не знаєш, коли Україна стане вільною і чи будуть ці книжки комусь корисні.

Патріарх Йосиф знав про ці висловлювання і глузування і одного разу сказав: «Не смійтеся, а знайте, що зло довго тривати не може. Прийде час, коли ви найменше того сподіватиметеся, а той час може прийти скоріше, ніж ви

⁵⁴ 23 грудня 1963 р. Апостольська Столиця визнала за ним цей статус, що згідно із Конституцією про Східні Церкви, рівняється патріаршим правам без самого титулу патріарха. 2 лютого 1965 р. Папа Павло VI номінував його кардиналом Римської Церкви і членом правової Кодифікаційної комісії для Східних Церков. У 1975 р. він прийняв титул патріарха, і від того часу всі документи і послання підписував «Патріарх і Кардинал». Тим самим титулом підписаний його «Заповіт...», який він писав від 1970 до 1981 р.

⁵⁵ Пелікан Я. Ісповідник віри між Сходом і Заходом. Портрет українського кардинала Йосифа Сліпого. Київ: Варта, 1994. С. 243.

думаєте, що наші люди в Україні розхоплюватимуть ці книжки»⁵⁶. Ці слова Патріарха Йосифа пригадали 1990 р., через шість років після його смерті, коли на власні очі переконалися, з яким нетерпінням різноманітні академічні та церковні осередки незалежної України чекали на ці публікації.

Таким чином, завдяки своїй старанності та організаторським здібностям кардинал Йосиф створив дуже цінний академічний центр при УКУ в Римі. Воістину дивно, що за відносно короткий період часу він зміг зробити так багато для української науки. Слід підкреслити, що в очах Патріарха Йосифа УКУ був нерозривно пов'язаний із собором Святої Софії Божественної Премудрості. Для нього «УКУ – це вогнище науки, а собор святої Софії – знак і символ незнищимості Божого храму на землі»⁵⁷.

1.3. Характеристика наукової діяльності Йосифа Сліпого

В. Ленчик займався дослідженням наукової та богословської діяльності Йосифа Сліпого. Зокрема, у своїй монографії «Видатні постаті Української Церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріарх Йосиф Сліпий»⁵⁸ першу частину другого розділу автор присвячує науковій діяльності Патріарха.

Початок наукової діяльності Йосифа Сліпого доцільно відзначити 1918 р., адже саме тоді він захистив свою першу наукову роботу – докторську дисертацію з богослов'я – «Вчення про Святу Трійцю візантійського патріарха Фотія»⁵⁹. Перший переклад дисертації українською мовою датований 1921 р. Працю обсягом 78 сторінок написано німецькою мовою. У ньому автор детально розглядає вчення патріарха Фотія про таємницю Пресвятої Трійці.

⁵⁶ Дацько І. Діяльність Патріарха Йосифа за межами Києво-Галицької Митрополії / Арка, 17 (75) Вересень, 2003. С. 5.

⁵⁷ Український Католицький Університет в другому п'ятиліттю своєї діяльності 1968-1973. Рим, 1974. С. 21.

⁵⁸ Ленчик В. Визначні постаті Української Церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріарх Йосиф Сліпий. Львів: Свідчадо, 2001. С. 361.

⁵⁹ Сергійчук В. (ред.). Патріарх Йосиф Сліпий у документах радянських органів державної безпеки 1939-1987. Т. 1. Київ: ПП Сергійчук М.І., 2012. С. 58.

Вагомий внесок в історіографію наукової діяльності Йосифа Сліпого зробив о. Іван Хома. Він разом із о. ю. Федорів став редактором п'ятитомного видання – «Твори Кир Йосифа Верховного Архієпископа і Кардинала»⁶⁰. У перших томах зібрано праці першого десятиліття наукової діяльності Йосифа Сліпого після здобуття ним ступеня доктора теології в Інсбрукському університеті. Праці, представлені у 5-му томі, присвячені Українській Церкві, яка після тривалого періоду знову стає членом міжнародної християнської спільноти.

У 1918-1928 рр. основними напрямками наукової діяльності Йосифа Сліпого були здебільшого педагогічна та наукова праця на посаді професора та ректора духовної семінарії та академії у Львові. Варто зазначити, що у 1920-22 рр. він навчався в Римі, де отримав ступінь «приватного доцента»⁶¹.

О. Огірко у статті «Патріарх Йосиф Сліпий та його роль у розвитку духовної освіти українського народу» детально розглядає періоди наукової діяльності Йосифа Сліпого⁶². Більше уваги автор приділяє науковій діяльності Патріарха після його звільнення з ув'язнення. Він також наголошує на напрямках наукової діяльності Йосифа Сліпого, а саме на царині екуменізму, християнської освіти та християнської педагогіки. У своїй статті, О. Огірко стверджує про діяльність Патріарха Йосифа в галузі дослідження догматичної різниці між Католицькою і Православною Церквами та необхідності їх об'єднання.

Дослідженням наукової діяльності Йосифа Сліпого займалася також Е. Бистрицька у своїх працях: «Розташування УГКЦ та її бачення Патріархом Йосифом Сліпим»⁶³, «Проблеми міжконфесійного порозуміння в теоретичній спадщині Йосифа Сліпого»⁶⁴. А також у наукових статтях: «Справа Української Патріархії в діяльності Йосифа Сліпого»⁶⁵, «Йосиф Сліпий – організатор

⁶⁰ Хома І. (ред.). Твори Кир Йосифа Верховного Архієпископа і Кардинала / Укр. кат. у-тет ім. св. Климентія. Т. 5. Рим, 1971. С. 17-18.

⁶¹ Ленчик В. Визначні постаті Української Церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріарх Йосиф Сліпий. Львів: Свідчадо, 2001. С. 361.

⁶² Огірко, О. Патріарх Йосиф Сліпий та його роль у розбудові духовної освіти українського народу / Проблеми національно-патріотичного виховання: історичний та психолого-педагогічний контекст. 2017. С. 42.

⁶³ Бендик М. Помісність Української Греко-Католицької Церкви та її бачення Патріархом Йосифом Сліпим. Львів: Свідчадо, 1996. С. 9-10.

⁶⁴ Бистрицька Е. Проблеми міжконфесійного порозуміння в теоретичній спадщині Йосифа Сліпого // *Україна на шляху до незалежності і демократії*. Тернопіль, 1996. С. 246.

⁶⁵ Іванкович І. Патріарх Йосиф Сліпий. Т. 1. Львів: АРТОС, 2016. С. 35.

богословської науки в Україні»⁶⁶. У своїй статті «Розвиток греко-католицької богословської освіти і науки в міжвоєнний період» Елла Бистрицька пише про відкриття у 1929 р. Богословської академії у Львові, ректором якої було призначено о. Йосифа Сліпого. На відкритті новопризначений ректор виголосив промову, основною тезою якої було велике значення наукового рівня греко-католицьких священиків.

Виступ ректора стосувався основних цілей діяльності Богословської академії. Перед викладачами та науковцями Академії було поставлено завдання створити нові наукові школи та виховати ціле покоління богословів. Покоління, якому довелося з належною психологічною стійкістю працювати в справі об'єднання церков, вирішувати догматичні питання та релігійні суперечки. Загалом Е. Бистрицька детально описує найперший період наукової діяльності Йосифа Сліпого (1918-1945 рр.). Про наукову діяльність цього періоду пише і В. Гаюк у статті «Патріарх Йосиф – подвижник богословської науки в Україні»⁶⁷.

Парацій В. у праці «Світоглядні концепції Патріарха Йосифа Сліпого»⁶⁸ говорить про велику роль у творчості Патріарха наукових праць філософського спрямування. Особливу увагу він звертає на працю О. Йосифа про візантійську культуру – «Візантизм як форма культури». Дослідник розповідає, що патріарх Йосиф сформував нові погляди на різні філософські напрями, зокрема середньовічну схоластику. Парацій наголошує на організації нового напрямку педагогіки – національно-духовного виховання⁶⁹.

Наукову діяльність Йосифа Сліпого досліджували Пелікан Я. у монографії «Ісповідник віри між Сходом і Заходом»⁷⁰. Робота складається з двох частин. У першій частині йдеться про наукову та духовну спадщину Йосифа Сліпого, а в другій – про покликання кардинала. На сторінках монографії автор розглядає наступні теми, які досліджує митрополит: «Церква між Сходом і Заходом»,

⁶⁶ Катрій Ю. Пізнай свій обряд. Нью-Йорк, 1982. С. 78.

⁶⁷ Гаюк В. та ін. Патріарх Йосиф Сліпий. Львів: Логос, 1991, С. 63.

⁶⁸ Бистрицька Е. Проблеми міжконфесійного порозуміння в теоретичній спадщині Йосифа Сліпого // *Україна на шляху до незалежності і демократії*. Тернопіль, 1996. С. 247.

⁶⁹ Парацій, В. Світоглядні концепції Патріарха Йосифа Сліпого. Т. 2. Тернопіль, 2006. С. 263.

⁷⁰ Пелікан Я. Ісповідник віри між Сходом і Заходом. Портрет українського кардинала Йосифа Сліпого. Київ: Варта, 1994. С. 176.

«Спадщина Кирила і Мефодія», «Локальність проти універсальності в історії слов'ян», «Приклади примирення Сходу і Заходу» та «Реформа богословських студій». У монографії автор наголошує на вагомому внеску о. Йосифа в дослідженні теми об'єднання Східної та Західної Церков, водночас важливості збереження Східною Церквою власної ідентичності ⁷¹.

Йосиф Сліпий досить багато працював над ідеєю церковної єдності. Його наукові праці та богословська система проияті доказами спільної віри та зовсім несуттєвої, не вартої суперечок, різниці між християнами Сходу та Заходу. Про це йдеться у збірнику наукових статей «Світильник правди. Джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові 1928/1929-1944», укладеному П. Сеницею ⁷². До збірки увійшло кілька статей, автори яких описують діяльність Йосифа Сліпого як науковця ⁷³. Серед них: О. Баран «Екуменічна діяльність Патріарха Йосифа», П. Сениця «Заснування Українського Католицького Університету в Римі», М. Марунчак «Культ о.Маркіяна в творах патріарха Йосифа», о. П. Біланюк «Блаженніший Патріарх Йосиф» ⁷⁴.

Іван Хома упорядкував багатотомний збірник статей і наукових праць Патріарха Йосифа під назвою – «Твори Кир Йосифа Верховного Архиєпископа і Кардинала» ⁷⁵. До 5-го тому видання також увійшли дві важливі наукові праці «Прагматизм у філософії та теології» та «Наслідування Христа, чотири книги Томи Кемпійського». У першій праці автор обґрунтовує позитивні якості прагматизму; у другому – аналізує творчість Тома Кемпійського.

⁷¹ Пелікан Я. Ісповідник віри між Сходом і Заходом. Портрет українського кардинала Йосифа Сліпого. Київ: Варта, 1994. С. 77.

⁷² Сениця П. Світильник істини. Джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові 1928/1929-1944. Ч. 1. Торонто, 1976. [Електронний ресурс]. 719 с. Режим доступу: <https://diasporiana.org.ua/ukrainica/svitylnyk-istyny-dzherela-do-istoriyi-ukrayinskoyi-katolyckoyi-bogoslovskoyi-akademiyi-u-lvovi-1928-1929-1944-ch-1/> С. 190. (дата звернення: 03.09.2024).

⁷³ Бистрицька Е. Проблеми міжконфесійного порозуміння в теоретичній спадщині Йосифа Сліпого // *Україна на шляху до незалежності і демократії*. Тернопіль, 1996. С. 246.

⁷⁴ Сениця П. Світильник істини. Джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові 1928/1929-1944. Ч. 1. Торонто, 1976. [Електронний ресурс]. 719 с. Режим доступу: <https://diasporiana.org.ua/ukrainica/svitylnyk-istyny-dzherela-do-istoriyi-ukrayinskoyi-katolyckoyi-bogoslovskoyi-akademiyi-u-lvovi-1928-1929-1944-ch-1/> С. 691. (дата звернення: 03.09.2024).

⁷⁵ Хома І. (ред.). Твори Кир Йосифа Верховного Архиєпископа і Кардинала / Укр. кат. у-тет ім. св. Климентія. Т. 5. Рим, 1971. С. 18-19.

Іванкович І. видав двотомну працю, присвячену Йосифу Сліпому. У першому томі під назвою «Патріарх Йосиф Сліпий і прекрасна література» автор розглядає погляди Патріарха на літературу. Зокрема, йдеться про літературу діаспори та давні українські видання. Іванкович також висвітлює роздуми Йосифа Сліпого про відомих українських письменників та вплив їхніх творів на формування світогляду Патріарха ⁷⁶. Другий том твору – «На камені сидячи...» – це зібрання творів про Йосифа Сліпого, завдяки якому можна краще зрозуміти особу Патріарха.

У 1931 р. Йосиф Сліпий став ректором Львівської духовної академії. Але це не завадило йому продовжувати плідну наукову діяльність. У 1930 р. він став членом Наукового товариства імені Шевченка, а вже в 1931 р. став заступником голови Українського Католицького Союзу.

Наукову діяльність митрополита до ув'язнення досліджували Є. Бистрицька у статті: «Йосиф Сліпий – організатор богословської науки в Україні» ⁷⁷ та М. Бармак у статті: «Йосиф Сліпий – шлях а. теолог, учений, педагог». А В. Гаюк у своїй праці «Патріарх Йосиф – подвижник богословської науки в Україні» ⁷⁸ говорить про Патріарха як про талановитого вченого в галузі дослідження складних питань богословських наук. Науково-педагогічну діяльність Йосифа Сліпого намагається окреслити Щербяк у своїй статті. Автор підкреслює роль Сліпого як фундатора національної освіти та доводить його вплив на систему національної освіти ⁷⁹.

Наукова діяльність Йосифа Сліпого тривала навіть під час його перебування у в'язниці. Він писав послання та звернення до вірних УГКЦ, підтримував зв'язок з українськими священиками, а також написав досить цінну, насамперед, історичну працю «Історія Вселенської Церкви» у 6 томах.

⁷⁶ Іванкович І. Патріарх Йосиф Сліпий. Т. 1. Львів: АРТОС, 2016. С. 35-36.

⁷⁷ Бистрицька Є. Справа Українського Патріархату у діяльності Йосифа Сліпого. Тернопіль: ТОКІШЮ, 2017. С. 11-13.

⁷⁸ Гаюк В. та ін. Патріарх Йосиф Сліпий. Львів: Логос, 1991. С. 33.

⁷⁹ Щербяк Ю. Науково-педагогічна діяльність Йосифа Сліпого / Наукові записки. Серія: Педагогіка. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2008. Вип. 1. С. 71.

Вийшовши з ув'язнення у 1963 р., Йосифа Сліпий продовжив наукову та богословську працю, поєднуючи її з численними душпастирськими візитаціями та працею в культурному напрямку. Найбільш виразно події, що супроводжували звільнення Митрополита та його діяльність з 1963 р. описала Мілена Рудницька у праці «Невидимі стигмати»⁸⁰. Автор наголошує на важливості менеджменту та лідерства серед діаспорних церковних громад, які, хоч і розвинені в духовному та культурному плані, не мали чіткого лідерства та політики, що частково призвело до втрати авторитету Церкви.

За, здавалося б, короткий проміжок часу, починаючи з 1968 р., кардинал Йосиф Сліпий уже об'їздив Європу, США, Азію та побував в Австралії. Подобиці таких відвідин Австралії в 1968 р. описує І. Шевців у монографії про УГКЦ в Австралії – «Парафія св. Андрія в Сідней». Шевців наголошує на складності ситуації без єдиного Глави УГКЦ в діаспорі. Автор каже, що «приїзд кардинала нагадав емігрантам про важливість праці не для своєї користі, а для добра Великого українського народу»⁸¹. Далі автор наводить процес підготовки та описує приїзд самого Патріарха і каже, що саме цей візит дав можливість вірним на еміграції відчувати потребу забезпечення Патріархату УГКЦ.

У статті «Патріарх Йосиф і його роль у розвитку духовної освіти українського народу» О. Огірко розповідає про діяльність митрополита після ув'язнення, яка особливо помітна на ниві організації духовних навчальних закладів. Ще до ув'язнення Йосиф Сліпий активно працював на ниві екуменізму, досліджуючи богословську різницю між вченням Східної та Західної Церков⁸².

Досить ґрунтовним є дослідження науково-богословської діяльності Йосифа Сліпого на міжнародній науково-практичній конференції «Україна і світ у концептуальних засадах Патріарха Йосифа Сліпого», що відбулася 11-12 листопада у Тернополі. У матеріалах конференції є статті про Патріарха Йосифа

⁸⁰ Рудницька М. Невидимі стигмати. Рим: Товариство за патріархальний устрій Української Католицької Церкви, 1971. С. 376.

⁸¹ Іваненко Л. Портрет Йосифа Сліпого / Культура і життя. 1996. С. 2.

⁸² Огірко, О. Патріарх Йосиф Сліпий та його роль у розбудові духовної освіти українського народу / Проблеми національно-патріотичного виховання: історичний та психолого-педагогічний контекст. 2017. С. 42-43.

Сліпого як українського богослова⁸³; про наукову спадщину та педагогічні ідеї⁸⁴ та про духовну працю Патріарха для українського народу⁸⁵.

Не можна не згадати участь Патріарха Йосифа у II Ватиканському Соборі. Ленчик В. на сторінках праці «Видатні діячі Української Церкви: Митрополит А. Шептицький і Патріарх Йосифа Сліпий» зазначає, що розповідь Патріарха про історію Української Церкви, його хвилювання за долю «мовчазної» Церкви без згадки про власні поневіряння протягом 18 років, справила сильне враження на учасників собору⁸⁶.

Важко переоцінити роль Патріарха в національному житті України. Ця тема добре розкрита в статтях Штуки С. «Культурно-просвітницька діяльність Йосифа Сліпого», «Пастирські візити патріарха Йосифа Сліпого, 1967-1973 рр.», «Митрополит Йосиф Сліпий у національно-духовному житті України (1892 – 1984)». Зокрема, у статті «Митрополит Йосиф у національно-духовному житті України» автор говорить про значний вплив наукової діяльності Йосифа Сліпого на виховання та згуртування української культурної еліти⁸⁷. Ю. Щербяк у наукових статтях «Науково-педагогічна діяльність Йосифа Сліпого», «Просвітницька діяльність патріарха Йосифа Сліпого» наголошує на важливому внеску патріарха Йосифа в систему національної освіти.

Безперечно, постать Йосифа Сліпого є дуже яскравою як для ХХ століття, так і для сучасного світу. Тому його діяльність як ученого, кардинала, церковного та громадського діяча добре висвітлена у великій кількості історичних джерел та історіографічних досліджень.

⁸³ Україна і світ у концептуальних засадах Патріарха Йосифа Сліпого / уклад. О. Є. Гомотюк, Г. В. Зварич, Л. І. Біловус; редкол.: О. Є. Гомотюк [та ін.]. Тернопіль: ЗУНУ, 2023. С. 17. [Електронний ресурс]: <https://griml.com/9qcnJ>. ISBN 978-966-478-497-0. (дата звернення: 03.09.2024)

⁸⁴ Огірко, О. Патріарх Йосиф Сліпий та його роль у розбудові духовної освіти українського народу / Проблеми національно-патріотичного виховання: історичний та психолого-педагогічний контекст. 2017. С. 44.

⁸⁵ Україна і світ у концептуальних засадах Патріарха Йосифа Сліпого / уклад. О. Є. Гомотюк, Г. В. Зварич, Л. І. Біловус; редкол.: О. Є. Гомотюк [та ін.]. Тернопіль: ЗУНУ, 2023. С. 95-99. [Електронний ресурс]: <https://griml.com/9qcnJ>. ISBN 978-966-478-497-0. (дата звернення: 03.09.2024)

⁸⁶ Ленчик В. Визначні постаті Української Церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріарх Йосиф Сліпий. Львів: Свідчало, 2001. С. 288-289.

⁸⁷ Штука С. Митрополит Йосиф Сліпий в національно-духовному житті України (1892 - 1984 рр.) / Збірник наукових праць. 2018. Вип. 45. С. 231.

Перший розділ нашої дослідницької роботи дозволив заглибитися в життєвий шлях і діяльність видатного діяча католицького богослов'я Патріарха Йосифа Сліпого. Проаналізувавши основні етапи його життя і діяльності в церковній сфері, ми зрозуміли величезне значення його внеску в розвиток католицького богослов'я. Патріарх Йосиф Сліпий виявився не лише видатним діячем Церкви, а й талановитим богословом, вчення якого стало важливим моментом у богословському дискурсі. Його роль у формуванні богословського мислення та вплив на духовну культуру неоціненна. Особливості Патріарха Йосифа Сліпого як богослова і церковного діяча відображаються в його глибокому розумінні та передачі духовних істин. Він залишив незгладимий слід в історії католицького богослов'я, який і сьогодні надихає нас на подальші дослідження та вивчення його спадщини.

РОЗДІЛ 2. ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТАЇНСТВА ХРЕЩЕННЯ В БОГОСЛОВСЬКІЙ ДУМЦІ ПАТРІАРХА ЙОСИФА СЛІПОГО

Друга частина роботи присвячена поглибленому аналізу таїнства хрещення, як його пояснює патріарх Йосиф Сліпий. Цей розділ починається з обговорення теологічної основи хрещення, яке досліджує біблійні та доктринальні основи, закладені в християнських вченнях і традиціях. Далі в розділі звертається увага на практичні аспекти здійснення таїнства хрещення згідно з кодексом канонів східних церков (ККСЦ) та Катехизмами ККЦ та Христос наша Пасха, які визначають сучасні канонічні норми та обрядові практики, важливі для церковної дисципліни та життя св. віруючих. Останній підрозділ присвячений тлумаченню хрещення у творі «De Sacramentis», де патріарх Сліпий детально розкриває богословські аспекти таїнства, наголошуючи на його важливості для духовного формування особистості та зміцнення церковної спільноти. Цей розділ дозволяє нам зрозуміти, як богословські концепції Йосифа Сліпого інтегруються в практичне життя Церкви та впливають на духовну практику вірних, забезпечуючи цілісне бачення таїнства в контексті сучасної теології та церковної традиції.

2.1. Теологічні основи Таїнства Хрещення

Хрещення – це святе таїнство, започатковане Ісусом Христом, у якому вода виливається на голову в ім'я Трійці Божої, щоб людина духовно народилася згори, стала членом Церкви Христової та отримала можливість приймати інші святі таїнства значною мірою⁸⁸.

Святе Письмо свідчить, що новонавернені хрестилися добровільно (напр., хрещення скопців у Ді. 8,26-40). Про законність хрещення немовлят можна

⁸⁸ Моральне Богослов'я Католицької Церкви. Львів: Стрім, 1995, Т. III. Святі Тайни. С. 11.

судити за так званою «формулою Oikos» Нового Завіту (напр., Ді. 16,15). Хоча торговку Лідію охрестили разом з усією своєю сім'єю (формула Oikos), про хрещення немовлят у новозавітні часи нічого не можна сказати напевно. В «Апостольській традиції» Іполита описується, якими були катехумени і як відбувався обряд останнього таїнства ⁸⁹.

Водохресне одкровення було визнане, засвоєне і розвинене в низці цікавих водохресних катехізисів, спрямованих на ознайомлення хрещених зі змістом і вченням таїнств (Містагогія) ⁹⁰.

Ранньохристиянські документи свідчать про існування хрещення в ранній Церкві. У Дідахе, датованій приблизно 100 роком н. е., описується обряд не тільки занурення в проточну воду, а й триразового окроплення водою голови охрещуваного; св. Іполит, датований приблизно 215 р., дуже докладно описує хрещення, що відбувалося в Римі; а таїнство хрещення, що здійснювалося священиком у Римі, описується так само, як і хрещення в ранній Церкві. Цьому таїнству передував період катехуменації, що тривав від двох до трьох років. Обряд був напрочуд схожий на обряди, що існують сьогодні. Він включав попереднє помазання, екзорцизм, сповідання віри, хрещення зануренням у воду і, нарешті, післяхресне помазання.

Хрещення немовлят також згадується; «Трактат про хрещення» Тертулліана, написаний наприкінці II ст., є найбільш ранньою згадкою про це таїнство, що вказує на те, що його заснував Христос. Св. Августин прямо визнає, що це таїнство було засноване Христом: «Цінність хрещення відбувається не від достоїнств хресника і не від достоїнств того, хто хрестить, але володіє власними святістю і силою, гідно Того, Хто встановив його» ⁹¹.

Зміст вчення в папський період був переважно таким. По-перше, хрещення необхідне як засіб входження і включення в Церкву як громаду; поза Церквою

⁸⁹ Кунцлер М. Літургія Церкви. Львів: Свічадо, 2001. С. 351-352.

⁹⁰ Benedetto T. I sacramenti della Chiesa. Milano: Jaca Book, 2007. С. 111.

⁹¹ Августин. Про місто Боже. Київ: Мультимедійне видавництво Стрельбицького, 2020. С. 295.

спасіння неможливе. По-друге, у богословських суперечках краще розуміється дієвість таїнств та їхній різний вплив ⁹².

На початку християнського життя хрещення робить нас дітьми Божими, народженими від води і Духа ⁹³. Ми – нове створіння, нова людина, створена заново в праведності та святості, і, прийнявши Духа істини, ми співспадкоємці слави Божої ⁹⁴.

Це було пов'язано з тим, що рішення про християнське життя повинно було бути ухвалене, коли людину запитували про її життя і професію. В апостольській традиції є натяки на «хрещених батьків». Катехуменат тривав близько трьох років, але міг бути скорочений. Катехумени не молилися разом із громадою і не обмінювалися поцілунком миру. Їх відокремлювали від вірних в Агапе та взагалі не допускали до Євхаристії. Безпосередня підготовка до хрещення починалася з вислуховування свідків (поручителів). Потім катехуменам дозволялося слухати Євангеліє. Останній період підготовки характеризувався щоденними екзорцизмами, останній з яких проводив сам єпископ. Вранці у Страсну суботу єпископ востаннє покладав руки на катехумена, дмухав на нього і накладав хресне знамення на його лоб, ніс і вуха. Саме хрещення починалося з молитви над купіллю після передвеликодньої служби: «коли півень прокричить». Потім єпископ благословив олію, необхідну для помазання ⁹⁵. Дійсно, великодня літургія розвинулася з «великоднього таїнства» хрещення ⁹⁶.

Катехумени відрікалися від сатани і згодом отримували помазання для екзорцизму ⁹⁷. Обряд хрещення починався з освячення і благословення води ⁹⁸. Диякон входить у купіль разом із катехуменом, а той, хто здійснює хрещення, встає біля краю купелі. Хреститель покладає руку на катехумена і запитує його, чи вірує він, використовуючи тричастинну формулу, що нагадує Апостольський Символ віри. Щоразу, коли катехумен відповідав «Вірую», хреститель тримав

⁹² Benedetto T. I sacramenti della Chiesa. Milano: Jaca Book, 2007. С. 112.

⁹³ Шмеган А. За життя світу: Таїнства і православ'я. Львів: Видавництво УКУ, 2009. С. 101.

⁹⁴ Benedetto T. I sacramenti della Chiesa. Milano: Jaca Book, 2007. С. 138.

⁹⁵ Кунцлер М. Літургія Церкви. Львів: Свічадо, 2001. С. 352.

⁹⁶ Шмеган А. За життя світу: Таїнства і православ'я. Львів: Видавництво УКУ, 2009. С. 101.

⁹⁷ Кунцлер М. Літургія Церкви. Львів: Свічадо, 2001. С. 352.

⁹⁸ Шмеган А. За життя світу: Таїнства і православ'я. Львів: Видавництво УКУ, 2009. С. 106.

його руки за головою і занурював їх у воду. Хрещення відбувалося в окремій кімнаті. Після одягання охрещувані йшли до церкви, де єпископ покладав на них руки та возливав на їхні голови «олію подяки». Єпископ накладає хресне знамення на чоло новохрещених і цілує їх на знак прийняття до церкви. Під час Святого причастя новохрещеним давали чашу з медом і молоком на знак того, що вони досягли Землі Обітованої (Вих. 3,8) ⁹⁹.

Св. Григорій Назіанзський підкреслював різні аспекти цього таїнства і розглядав дарування цього таїнства Христом як дар: «Хрещення – це прекрасний дар Божий... Ми називаємо його даром, благодаттю, помазанням, просвітою, одягом в безсмертя, лазнею відродження, печаттю і даром найціннішим. Воно іменується даром, так як вділяється тим, хто не віддає нічого свого; благодаттю, оскільки вділяється навіть винним; зануренням, так як гріх гине у воді; помазанням, бо уділяє царське священство тим, кого помазують; просвітою, тому що воно випромінює світло; одягом, так як закриває наш сором; лазнею, тому що омиває; і печаткою, так як воно - наш захист і знамення того, що Бог є Господь» ¹⁰⁰. Таким чином, охрещена й освячена людина повинна всім своїм єством прагнути до святості ¹⁰¹.

Розписні старовинні баптистерії, як-от баптистерій у Флорентійському соборі, зображують історію спасіння та її кульмінацію у Христі, чітко підтверджуючи заснування таїнства хрещення Самим Богом ¹⁰².

Таким чином, період катехуменату починався з *Nomendatio* на початку Великого посту. Ця номендація містить сповідання гріха, яке, мабуть, слугувало доказом того, що катехумен виправив своє колишнє життя. Період катехізації був також часом покаяння і катехізації. Ті, хто готувався до хрещення, постили всі дні, крім суботи та неділі, і багато молилися. Також відбувалися так звані скрутинії (екзорцизми). У суботу перед Великоднем проводилася *Traditio Symboli*, на якій єпископ звертався до катехуменів і багаторазово повторював

⁹⁹ Кунцлер М. Літургія Церкви. Львів: Свічадо, 2001. С. 352.

¹⁰⁰ Haffner P. The Sacramental Mystery. Leominster Motors: Gracewing Publishing, 2017. С. 30.

¹⁰¹ Олійник Т. Сила хрищення. Пустомити: Видавництво оо. Василіян, 1994. С. 25.

¹⁰² Haffner P. The Sacramental Mystery. Leominster Motors: Gracewing Publishing, 2017. С. 31.

сповідання віри; після закінчення *Traditio Symboli* катехумени не записували сповідання віри, а завчали його й багаторазово повторювали подумки. Їм нагадували, що вони повинні повторювати його, щоб воно не стало відоме ні катехуменам, ні єретикам ¹⁰³.

Після кількох днів ознайомлення з текстами Сповідання віри катехумени виголошували його в *Redditio Symboli*. Представлення і читання молитви «Отче наш», як це робили в Римі та інших місцях, в Амвросія не відоме, хоча деякі вчені вважають, що це був заключний літургійний акт підготовчого періоду ¹⁰⁴. Таїнство відбувалося тільки на Великдень і, згідно з Євангелієм від Марка (7,32-35), розпочиналося у Страсну суботу з «Таїнства відкриття очей» (Ефатіанський обряд), під час якого єпископ торкався вух і носа хрещеного. Пізніше освячувалася вода для хрещення, перед хрещенням відбувалося помазання для боротьби зі злом, зречення від сатани, звернене на захід, і з'єднання з Христом, звернене на схід, і сам акт хрещення. Те ж саме можна сказати і про Амвросія. Хреститель тричі запитує хрещеного, чи вірить він у Трійцю, і щоразу, коли той відповідає «вірю», диякон, що стоїть перед формою, занурює хрещеного у воду. Проходження через хрестильну купіль подібне до проходження ізраїльтян через Червоне море. Для Амвросія помазання після хрещення було «потужним актом, що доповнює акт хрещення», але його слід відрізнити від «печатки Святого Духа». Йому передуює читання Євангелія (Ів. 13,4-14), обмивання ніг (яке, як пояснюють отці, посилаючись на Ів. 13,8, є символом визволення від первородного гріха) і вручення білого одягу для хрещення. Запечатання Святим Духом – це «не що інше, як хресне знамення на чолі»... У працях Амвросія немає ні прямої згадки, ні навіть натяку на те, що помазання пов'язане з хресним знаменням. Наступним кроком було причащення, коли новохрещені приймали Євхаристію на престолі ¹⁰⁵.

Катехуменат як церковний інститут у Римській державі вже занепадав до того, як Амвросій став єпископом Медіолану; наприкінці IV ст., за часів

¹⁰³ Кунцлер М. Літургія Церкви. Львів: Свічадо, 2001. С. 353.

¹⁰⁴ Шмеган А. За життя світу: Таїнства і православ'я. Львів: Видавництво УКУ, 2009. С. 101.

¹⁰⁵ Кунцлер М. Літургія Церкви. Львів: Свічадо, 2001. С. 353-354.

Амвросія, кандидатів до катехуменату приймали за окремим обрядом, під час якого на голові катехумена ставили хресне знамення¹⁰⁶. У Медіолані немає жодних свідчень про проведення обряду під час катехуменату або про існування такого¹⁰⁷.

Занепад катехуменату і хрещення немовлят поступово став нормою і мав значний вплив на обряд ініціації. Окрім двох інших таїнств ініціації, а саме миропомазання і причастя, які були відокремлені і згодом здійснювалися в іншому порядку, елементи підготовки до катехуменату і обряду хрещення були об'єднані в єдиний обряд¹⁰⁸. При цьому обряд, який раніше здійснювався перед хрещенням дорослих, тепер здійснювався і для немовлят. Перехід до хрещення немовлят приніс зміни і в обряд хрещення. При хрещенні дорослих залишилося поєднання потрібної сповіді, що складається із запитань і відповідей, та потрібного занурення. Директивна формула хрещення проникла і в хрещення дітей. Саме хрещення все частіше здійснювалося одразу після народження, а давні уявлення про хрещення почали втрачати своє значення¹⁰⁹.

Встановлення Христом таїнства хрещення є доктриною віри. Тридентський собор урочисто постановив, що всі таїнства були встановлені Христом. Зокрема, він зазначив, що хрещення Христове суттєво відрізняється від хрещення Івана. Церква також висловила протидію модернізму, оскільки встановлення таїнства хрещення не було результатом еволюції ранньої Церкви¹¹⁰.

Поступово обряд хрещення дітей сформувався, як і багато давніх християнських обрядів ініціації, і залишався в основному недоторканим аж до літургійних реформ Другого Ватиканського Собору¹¹¹.

Коли сформувався обряд хрещення немовлят, дитині давали хресного батька, який відповідав за дитину під час обряду. Урочисте хрещення під час

¹⁰⁶ Haffner P. The Sacramental Mystery. Leominster Motors: Gracewing Publishing, 2017. С. 31.

¹⁰⁷ Кунцлер М. Літургія Церкви. Львів: Свічадо, 2001. С. 353.

¹⁰⁸ Шмеган А. За життя світу: Таїнства і православ'я. Львів: Видавництво УКУ, 2009. С. 101.

¹⁰⁹ Кунцлер М. Літургія Церкви. Львів: Свічадо, 2001. С. 354.

¹¹⁰ Haffner P. The Sacramental Mystery. Leominster Motors: Gracewing Publishing, 2017. С. 31.

¹¹¹ Кунцлер М. Літургія Церкви. Львів: Свічадо, 2001. С. 354.

тяжкого гріха вимагає принаймні одного хресного батька, два не допускаються ¹¹². Для того, щоб бути допущеним до служіння хресного батька, він повинен досягти віку, встановленого окремими законами відповідної помісної церкви, і прожити вірне християнське життя, гідне служіння хресного батька (Кан. 685 §2).

Хрещення відрізняється від язичницьких таїнств тим, що вимагає внутрішньої святості і перетворення ¹¹³. Отже, хрещення – це правдиве «відродження людини». У розмові з Никодимом Христос тричі говорить про «друге народження», і вимагає: Вам треба «уродитися з висоти»: «Коли хтось не вродиться з води і Духа, не спроможен увійти в Царство Боже» (Ів. 3,5) ¹¹⁴.

Сьогодні, здійснюючи обряд хрещення, Церква насамперед звільняє людину силою Христа від пороків, які поневолюють її дияволу. Навіщо звільняти від зла невинну дитину, душа якої ще не заплямована злом? Обрядове зречення сатани «і всіх діл його» відображає реалістичне християнське ставлення до проблеми зла і його наслідків для світу. Кожна людина приходить у світ «у злі», але в той же час вже спасенна у Христі. Тому через хрещення Церква відриває дитину від сил зла, прищеплює їй реальність спасіння і дає сили жити новим життям. Зречення сатани і з'єднання з Христом символічно відображається в тому, що кожен охрещений (або хресний батько, який тримає дитину) повертається спочатку на захід, а потім на схід. Це пов'язано з тим, що, згідно з давніми віруваннями, захід – це сторона темряви, яка асоціюється з дияволом. Натомість схід – це сторона сонця і світла. Християни завжди повертаються на схід, коли моляться ¹¹⁵.

Потім охрещена людина сповідує віру Церкви словами Символу віри. Символ віри - це не лише перелік беззаперечних догматів віри, але й особистий

¹¹² Моральне Богослов'я Католицької Церкви. Львів: Стрім, 1995, Т. III. Святі Тайни, С. 17.

¹¹³ Benedetto T. I sacramenti della Chiesa. Milano: Jaca Book, 2007. С. 112.

¹¹⁴ Олійник Т. Сила хрищення. Пустомити: Видавництво оо. Василян, 1994. С. 15.

¹¹⁵ Патріарша літургійна комісія УГКЦ. Святі Таїнства (додаток до «Квартального обіжника») [Текст] / ред. група: В. Алексійчук, В. Рудейко, В. Стадник, М. Тимо. Львів, 2012. С. 8.

зв'язок з істинами, об'явленими в особі Христа і збереженими та переданими Церквою віруючим з покоління в покоління ¹¹⁶.

Хрещення починається з освячення води. У Старому Завіті та дохристиянських релігіях вода завжди була символом морального очищення. А занурення у воду було проявом покаяння і відродження. З іншого боку, вода – це також символ життя, яке є передумовою і основою всього живого. І ці давні символи води не були заперечені в християнстві. Але, як і у випадку з усіма людськими символами, в Церкві це занурення у воду було не просто символом, в якому людина починала реально отримувати те, що вважала символом. Бо тільки Бог може наповнити символ реальністю ¹¹⁷.

Після освячення води освячується єлей, який виливається на воду і на того, хто хреститься. Єлей – це образ зцілення ран, милосердя, миру і радості. Додавання освяченого елею до води означає, що хрещення примиряє людину з Богом, зцілює рани, завдані гріхом, і дає їй силу боротися зі злом. Як і у випадку з водою, над елеєм читається припис, священник благословляє єлей хресним знаменням і тричі помазує воду елеєм у вигляді хреста. Цим помазанням завершується своєрідна підготовка до самого хрещення ¹¹⁸.

Потім охрещений намащується елеєм. Стародавні воїни намащували себе елеєм, щоб зміцнити своє тіло, готуючись до бою. Так само і християни, які стали воїнами Христовими, отримують особливу силу через помазання елеєм для невидимої битви з дияволом та його ангелами. «Слуги Божі помазуються елеєм радості в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа. Амінь», – промовляє священник, помазуючи лоб, груди, вуха, руки і ноги охрещуваного. Таким чином, все тіло і почуття охрещеного оновлюються, очищаються і зміцнюються для служіння Богові ¹¹⁹.

Потім священник тричі окроплює хрещену воду свяченою водою, промовляючи ¹²⁰: «Хрещається слуга Божий (ім'я) в ім'я Отця. Амінь. І Сина.

¹¹⁶ Benedetto T. I sacramenti della Chiesa. Milano: Jaca Book, 2007. С. 186-187.

¹¹⁷ Шмеган А. За життя світу: Таїнства і православ'я. Львів: Видавництво УКУ, 2009. С. 37-38.

¹¹⁸ Benedetto T. I sacramenti della Chiesa. Milano: Jaca Book, 2007. С. 187.

¹¹⁹ Шмеган А. За життя світу: Таїнства і православ'я. Львів: Видавництво УКУ, 2009. С. 60-63.

¹²⁰ Benedetto T. I sacramenti della Chiesa. Milano: Jaca Book, 2007. С. 187.

Амінь. І Святого Духа. Амінь». Після цього співається 31-й псалом, що виражає радість прощення і початок нового життя. У цей час священник одягає на охрещуваного білий одяг (крижму). Подібно до того, як роздягання перед хрещенням означає видалення попередньої гріховної людини, цей білий одяг символізує нову людину. Потім співається тропар: «Ризу світла подай мені...»¹²¹.

У Святому Письмі Старого Заповіту говориться, що вода мала особливе значення для обраного народу і була джерелом життя та родючості. Найдавніша символіка води пов'язана з символікою материнства. Підставою для цього стало слово Боже: «Дух Божий ширяв над водами» (Бут. 1,2). Водні простори були субстанцією або середовищем для дії Святого Духа. Всі події, пов'язані з водою в історії спасіння, є прообразами таїнства хрещення¹²².

Води хрещення є втіленням усіх архетипів, символізуючи і нагадуючи води потопу, що знищив грішне людство. Таїнство хрещення є символом змивання первородних гріхів дітей, адже при хрещенні дорослих змиваються всі гріхи, скоєні до них. Хрещення також символізує води Червоного моря, яке врятувало Божий обраний народ від рабства. Вода, яку використовують під час хрещення, знову нагадує нам про подію хрещення Ісуса в річці Йордан. Тоді людство дізналося, що Ісус є улюбленим Сином Божим, і через благодать хрещення новоохрещені стають улюбленими дітьми Божими. Вода також нагадує про події, які відбувалися на Голгофі, а саме про воду, яка витікала з пробитого ребра Ісуса Христа. Вода вказує не тільки на страждання Господа Ісуса, але перш за все на безмірне Боже милосердя і дар спасіння, і показує, що води хрещення є знаком великої Божої благодаті. Води хрещення є першими і найнеобхіднішими у звершенні Святих Тайн. Бо в таїнстві хрещення людина народжується від води і Святого Духа (Ів. 3,5). В обряді Таїнства Хрещення священник тричі занурює дитину в хрещальну купіль зі словами: «Слуга Божий (а)... (ім'я) хрещується в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа. Амінь», або тричі окропити голову охрещуваного святою водою у формі хреста. Таким чином, хресне знамення

¹²¹ Шмеган А. За життя світу: Таїнства і православ'я. Львів: Видавництво УКУ, 2009. С. 54-56.

¹²² Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха». Львів: Свічадо, 2011. С. 403.

накладає на душу дитини печать Ісуса Христа. З цього моменту дитина належить Христу. У святому таїнстві хрещення Христос дарує дитині благодать відкуплення, викуплену для нас на Хресті. Символічно, вода відображає могилу і смерть, воскресіння і життя, які відбуваються одночасно. Коли дитину занурюють у воду, немов у могилу, «старий чоловік» ховається, тоне і повністю зникає. А коли дитину піднімають, з'являється «нова людина». Так само, як нам легко тонути і воскресати, так само легко Богові ховати стару людину і піднімати нову. Ця церемонія відбувається тричі, щоб усі знали, що все відбувається силою Отця, Сина і Святого Духа ¹²³.

Білий одяг символізує невинність і чистоту нового життя. У ранній Церкві новохрещені носили цей білий одяг протягом тижня. Сьогодні цей білий одяг використовують у немовлят. Хрестильна свічка символізує Христа, Світло Світу. Подібно до того, як світло вогню передається свічкою в простір і наші очі можуть споглядати цей простір, так і життя Христа передається дитині, і вона може жити життям Христа ¹²⁴. Передаючи запалену свічку похреснику, священник промовляє: «Прийми оцю горючу свічку і старайся в усьому житті твоєму просвічуватися світлом віри і добрих діл, щоб, коли прийде Господь, ти міг сміло вийти назустріч Йому з усіма святими й увійти беззаборонно у чертог небесної слави Його і царювати з Ним в безконечні віки. Амінь» ¹²⁵.

Як Христос є «світлом, що просвічує темряву» (Ів. 1,5), так і ті, хто просвічується ним у таїнстві хрещення, покликані стати «світлом світу» (Мт. 5, 14) ¹²⁶. Полум'я свічки символізує полум'я віри, яке горить протягом усього життя дитини. Цю свічку можна використовувати для святкування Першої Сповіді та Урочистого Причастя. Ще одним важливим символом є знак Святого Хреста. Здійснення священником хресного знамення в обряді Таїнства Хрещення є визнанням віри в Пресвяту Трійцю. Цей знак також означає приналежність дитини до Ісуса, який під час Таїнства Хрещення дає їй допомогу і благодать для

¹²³ Золотоустий І. Зібрання повчань. Львів: Місіонер, 2007. С. 165.

¹²⁴ Медіоланський А. Повне зібрання творів. Київ: Мультимедійне видавництво Стрельбицького, 2021. С. 34.

¹²⁵ Малий Требник. Рим: Видавництво оо. Василіян, 1973. С. 42.

¹²⁶ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха». Львів: Свічадо, 2011. С. 402.

подолання всіх життєвих труднощів. Тому похвальною традицією для хресних батьків є дарувати своїм похресникам хрестик, символ приналежності до розп'ятого і воскреслого Ісуса, в день їхнього хрещення. Цей хрестик є символом приналежності до розп'ятого і воскреслого Ісуса.

2.2. Практичні аспекти здійснення Таїнства Хрещення згідно ККСЦ та ККЦ

Практичні міркування, пов'язані з проведенням таїнства хрещення, мають важливе значення в житті Католицької Церкви, оскільки саме через це таїнство люди стають частиною Христової спільноти. ККСЦ і ККЦ містять вичерпну інформацію про процедури та символіку акту хрещення.

У кан. 697 ККСЦ йдеться про таїнство християнського втаємничення, яке вважається єдиним актом, що наближає людину до таїнства спасіння. Через хрещення людина звільняється від гріха, відроджується до нового життя, зодягається у Христа і стає членом Церкви. Через миропомазання хворого віруюча людина отримує знак дару Святого Духа. Завершальним етапом є причастя, яке є кульмінацією хрещення і причастя та повним єднанням з життям Трійці. У східній традиції єдність цих таїнств зберігається для всіх віруючих, незалежно від віку ¹²⁷. У Західній Церкві ця єдність спостерігається лише для дорослих. Західна Церква використовує інший підхід, готуючи дітей (катехитично) до Євхаристії, щоб вони могли дізнатися, що означає бути присутніми в Євхаристії ¹²⁸. Західна практика проведення окремого богослужіння Таїнства християнського втаємничення має пастирські причини. У східній практиці немає різниці, чи людина доросла, чи дитина, оскільки Євхаристія завершує процес християнського втаємничення, який розпочався з

¹²⁷ Святі Тайни. URL: https://www.saintjosaphat.org/hkt/2024-rik/no-2-ljutii-2024-rb?tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Bnews%5D=5895&cHash=78b7332cd91258de22356546a08c1d5c (дата звернення: 21.07.2024).

¹²⁸ Шевчук С. Хрещення – початок християнського життя, нове народження з води і Духа. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/blazhennishyy-svyatoslav-hreshchennya-pochatok-hrystyyanskogo-zhyttya-nove-narodzhennya-z-vody-i-duha-5731/> (дата звернення: 02.07.2024).

таїнства хрещення. Цей процес не вимагає певного інтелектуального розвитку. Єдність трьох таїнств є знаком об'єднуючої дії Трійці, що означає єдність таїнства воскресіння, прямий зв'язок між місією Сина і зішестям Святого Духа. На Заході при здійсненні цих таїнств завжди підкреслювався зв'язок з власними єпископами, служителями таїнств ¹²⁹.

Західні Церкви дотримуються звичайного порядку: хрещення, миропомазання і причастя, але звичай причащатися перед миропомазанням виник тому, що єпископ уділяє миропомазання дітям, які «досягли віку свідомості». Східні Церкви завжди відстоювали розуміння християнського таїнства, згідно з яким Євхаристія ніколи не уділяється перед миропомазанням хворого. Дитина (охрещена, миропомазана і запричащена) йде шляхом духовного зростання, живиться Святими Таїнствами і отримує допомогу від батьків, хресних, катехитів тощо. У деяких Східних Церквах, що перебувають у сопричасті з Римом, практика уділення Таїнства християнського втаємничення була забута через вплив західного богослов'я. Кан. 695 закликає ці Східні Церкви повернутися до практики беатифікації, оскільки це є їхньою справжньою традицією ¹³⁰.

Крім хрещення дорослих, практикувалося також хрещення дітей у християнських сім'ях. Практика хрещення немовлят описана в Євангелії від Марка: «Пустіть дітей приходити до мене, не бороніть їм: таких бо Царство Боже» (Мк. 10,14). Також і при апостольському хрещенні, коли апостол хрестив усю родину. Батьки приводили своїх дітей на хрещення, і про це говорив на Синоді 353 р. святий Кипріан Карфагенський: «На нашому синоді ми постановили, що нікому не можемо відмовляти від Хрещення і ласки Бога, який для всіх є милосердний, добрий і ласкавий. Якщо з огляду всіх це належить

¹²⁹ Шевчук С. Хрещення – початок християнського життя, нове народження з води і Духа. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/blazhennishyy-svyatoslav-hreshchennya-pochatok-hrystyyanskogo-zhyttya-nove-narodzhennya-z-vody-i-duha-5731/> (дата звернення: 02.07.2024).

¹³⁰ Учительське служіння Церкви та святі Таїнства: Канонічне право III. Львів: Свічадо, 2008. С. 68-69.

заховувати і цього дотримуватися, то тим більше, як думаємо, відносно дитини і новонароджених»¹³¹.

Допомога батьків відіграє важливу роль у розвитку благодаті хрещення. Таку ж функцію виконують хресні батьки і хресні матері. Інститут хресних батьків є давньою традицією в Церкві, і в духовному сенсі хресні батьки розширюють сім'ю охрещуваного. Завдання хресного батька – представляти дитину перед хрещенням і співпрацювати з батьками, щоб дитина згодом зробила особисте сповідання віри і демонструвала її в повсякденному житті. Хресні батьки повинні допомагати охрещеним дорослим увійти в християнство, духовно готувати їх до таїнств перед хрещенням і заохочувати жити вірним і християнським життям після хрещення¹³².

Інститут хресних батьків є найдавнішою традицією Церкви. Тулузький Собор (691-692 рр.) розглядає стосунки між хресними батьками та охрещуваним як духовну спорідненість. Це тому, що духовна спорідненість є вищою за кровну спорідненість. Хресні батьки духовно продовжують сім'ю охрещеного. Щоб підкреслити це духовне батьківство, створене хрещенням, кан. 811 ККСЦ встановлює бар'єр розриву шлюбу між хресними батьками та охрещеними і їхніми батьками, що перешкоджає укладанню шлюбу¹³³.

На батьків покладена велика відповідальність за виховання своїх дітей у релігійному дусі. Про це часто говорять у проповідях, особливо під час хрещення дітей. Згідно з усталеним звичаєм, хресні батьки обираються з найближчих родичів і їхнім обов'язком є виховувати і направляти дитину в релігійному дусі¹³⁴. Інститут хресних батьків виник з трьох історичних функцій: хресні батьки гарантують дитину, співпрацюють у всьому і несуть відповідальність. Про це говорить святий Іван Золотоустий: «Звертаюся тепер до тих, які відповідають за вас, щоб і вони знали, на яку нагороду вони заслуговують за опіку над вами, і

¹³¹ Сас Ю. Катехитично-містагогійний вимір Таїнства Хрещення як дорога до воцерковлення людини. Івано-Франківськ, 2015. С. 22.

¹³² Недунгатт Дж. Путівник по Східному Кодексу: Коментар до Кодексу Канонів Східних Церков. Львів: Свічадо, 2008. С. 417.

¹³³ Учительське служіння Церкви та святі Таїнства: Канонічне право III. Львів: Свічадо, 2008. С. 64.

¹³⁴ Кодекс Канонів Східних Церков / Пер. з лат. Йосиф Кобів. Львів: Видавництво оо. Василіян, 1995. С. 684.

яку кару стягають за недбальство. Для цього потрібно бути дуже зважливим, добрим радником, мати батьківське відношення. Нехай вірять, що їм за це буде належно віддано, якщо повірених їм осіб будуть провадити у чеснотах. Знайте, хресні батьки, що у разі недбальства вам загрожує небезпека перед Господом Богом»¹³⁵.

Завдання хресних батьків – представляти дитину перед хрещенням, а потім працювати з батьками дитини, щоб допомогти дитині в особистому сповіданні віри. Якщо людина хреститься в дорослому віці, хресний батько духовно готує її до таїнств перед хрещенням, а після хрещення допомагає їй зберігати отриману віру і зростати у ній, живучи християнським життям, допомагаючи таким чином у християнській ініціації¹³⁶.

Щоб бути хресним батьком, людина повинна досягти мінімального віку, передбаченого спеціальним законодавством, і жити життям, що відповідає її вірі та ролі, яку вона відіграє¹³⁷. Хресні батьки повинні мати можливість і бажання підтримувати дітей і дорослих з сильною вірою та новоохрещених на їхньому шляху християнського життя. Це завдання є завданням справжньої Церкви¹³⁸.

З поважних причин негатолики (православні) зі Сходу також можуть грати роль хресних батьків, але вони завжди повинні бути разом зі своїми хресними батьками-католиками¹³⁹. Таким чином, з причин дружби або кровної спорідненості, охрещений протестант може бути свідком католицького хрещення, але хресні батьки повинні бути католиками¹⁴⁰.

Оскільки діти хрестяться у вірі Церкви, яку визнають їхні кровні родичі та хресні батьки, пастирський обов'язок яких полягає в тому, щоб підготувати їх до здійснення цього таїнства і переконатися, що вони правильно розуміють його значення і свої подальші обов'язки. Даючи настанови, вони не повинні нехтувати

¹³⁵ Золотоустий І. Зібрання повчань. Львів: Місіонер, 2007. С. 112.

¹³⁶ Недунгатт Дж. Путівник по Східному Кодексу: Коментар до Кодексу Канонів Східних Церков. Львів: Свічадо, 2008. С. 417-418.

¹³⁷ Кодекс Канонів Східних Церков / Пер. з лат. Йосиф Кобів. Львів: Видавництво оо. Василіян, 1995. 685.

¹³⁸ Недунгатт Дж. Путівник по Східному Кодексу: Коментар до Кодексу Канонів Східних Церков. Львів: Свічадо, 2008. С. 418.

¹³⁹ Кодекс Канонів Східних Церков / Пер. з лат. Йосиф Кобів. Львів: Видавництво оо. Василіян, 1995. С. 685.

¹⁴⁰ Недунгатт Дж. Путівник по Східному Кодексу: Коментар до Кодексу Канонів Східних Церков. Львів: Свічадо, 2008. С. 418.

поясненням важливості різних моментів, з яких і складається обряд Хрещення ¹⁴¹.

Хрещені батьки, про яких ідеться в кан. 685, також є свідками. Тому, навіть якщо з поважних причин хресних батьків немає, у хрещенні не повинно бути відмовлено. Людина, яка здійснює хрещення, має переконатися, що є хоча б один свідок, який може підтвердити факт хрещення. Це відповідає кан. 677 § 2. Застосування цього правила може дозволити уникнути необхідності умовного хрещення в майбутньому ¹⁴².

Згідно з церковним вченням, через хрещення людина долучається до освячувальної благодаті Божої, від якої весь рід людський було відлучено під час гріхопадіння, та очищається від первородного гріха, а якщо хрещення здійснене у віці, коли людина здатна усвідомлювати, то й від усіх колишніх гріхів. Хрещення відроджує людину і вводить її в Церкву, сім'ю дітей Божих. Існують деякі відмінності між хрещенням у православній та католицькій церквах. Деяка відмінність полягає в тому, що католики визнають різні способи хрещення рівноцінними. Православна церква тричі занурює хрещеного у воду (в особливих випадках замінюючи її обливанням), тоді як католики латинського обряду хрестять, тричі виливаючи воду на голову ¹⁴³.

Інакше кажучи, згідно з католицьким вченням, не тільки мирянин може хрестити в крайніх випадках (у Православній Церкві мирянин може хрестити в крайніх випадках), але навіть нехрещена людина, якщо в неї є необхідний намір, тобто якщо вона сама не хрещена, але бажає хрестити інших, хрестити інших, у крайньому випадку, якщо вони самі хочуть хрестити інших ¹⁴⁴.

Думка Православної церкви про те, що миряни можуть хреститися,

¹⁴¹ Шевчук С. Хрещення – початок християнського життя, нове народження з води і Духа. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/blazhennishyy-svyatoslav-hreshchennya-pochatok-hrystyyanskogo-zhyttya-nove-narodzhennya-z-vody-i-duha-5731/> (дата звернення: 02.07.2024).

¹⁴² Недунгатт Дж. Путівник по Східному Кодексу: Коментар до Кодексу Канонів Східних Церков. Львів: Свічадо, 2008, С. 419.

¹⁴³ Шевчук С. Хрещення – початок християнського життя, нове народження з води і Духа. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/blazhennishyy-svyatoslav-hreshchennya-pochatok-hrystyyanskogo-zhyttya-nove-narodzhennya-z-vody-i-duha-5731/> (дата звернення: 02.07.2024).

¹⁴⁴ Святі Тайни. URL: https://www.saintjosaphat.org/hkt/2024-rik/no-2-ljutii-2024-rb?tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Bnews%5D=5895&cHash=78b7332cd91258de22356546a08c1d5c (дата звернення: 21.07.2024).

ґрунтується на твердженні апостола Павла про те, що всі члени Церкви є священством і можуть передавати дари, якими володіють всі члени Церкви ¹⁴⁵. Католицький погляд виходить саме з погляду на таїнство як набір елементів, необхідних для його здійснення – формули, вода і намір, в даному випадку навіть буддист може охрестити мусульманина, що є, м'яко кажучи, нетрадиційним поглядом таїнства хрещення ¹⁴⁶.

Католицька Церква, як і Православна, наказує своїм послідовникам хрестити своїх дітей незабаром після народження. Хрещення, таким чином, ґрунтується на вірі батьків, які несуть відповідальність за християнське виховання своєї дитини. Тому, якщо батьки не готові до цього, католицький священник може відкласти хрещення, якщо життю дитини не загрожує небезпека. Дорослі, які бажають охреститися, повинні пройти підготовку до таїнства, тобто катехизацію ¹⁴⁷.

Час проведення катехизації залежить від місцевої церкви, а в деяких випадках визначається індивідуально. Під час катехизації кандидати повинні вивчити основи віри і підтвердити, що вони серйозно налаштовані приєднатися до Церкви. Катехуменат має особливий обряд ініціації, який підтверджує готовність кандидата стати християнином перед священником і громадою. Перед хрещенням кандидат публічно відрікається від сатани і зла і заявляє про свою готовність прийняти християнську віру. Хрещення, як правило, здійснює священник, але при потребі його може здійснити і будь-який віруючий.

Згідно з сучасним католицьким Катехизмом, хрещення проповідується Церквою як необхідна умова спасіння, але можна припустити, що спастися може навіть той, хто нічого не знає про Євангеліє Христа і Церкву, хто шукає істину і

¹⁴⁵ Шевчук С. Хрещення – початок християнського життя, нове народження з води і Духа. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/blazhennishyy-svyatoslav-hreshchennya-pochatok-hrystyyanskogo-zhyttya-nove-narodzhennya-z-vody-i-duha-5731/> (дата звернення: 02.07.2024).

¹⁴⁶ Святі Тайни. URL: https://www.saintjosaphat.org/hkt/2024-rik/no-2-ljutii-2024-rb?tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Bnews%5D=5895&cHash=78b7332cd91258de22356546a08c1d5c (дата звернення: 21.07.2024).

¹⁴⁷ Шевчук С. Хрещення – початок християнського життя, нове народження з води і Духа. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/blazhennishyy-svyatoslav-hreshchennya-pochatok-hrystyyanskogo-zhyttya-nove-narodzhennya-z-vody-i-duha-5731/> (дата звернення: 02.07.2024).

виконує її в тій мірі, в якій пізнає Божу волю¹⁴⁸. Такі формулювання можливості спасіння для тих, хто перебуває поза Церквою, є відповіддю сучасного католицького богослов'я на сувору реальність, з якою стикаються всі християни¹⁴⁹.

Катехизм Католицької Церкви (ККЦ) надає глибоке та всебічне тлумачення таїнства Хрещення, визначаючи його як основоположне для християнського життя. «Святе Хрещення є основою всього християнського життя, воротами до життя в Дусі («*vitae spiritualis ianua*»), і дверима, що відкривають доступ до інших таїнств. Завдяки ньому ми звільняємося від гріха і відроджуємося як діти Божі, стаємо членами Христа і включаємося в Церкву та стаємо учасниками її місії»¹⁵⁰ – це підкреслює значення хрещення як наріжного каменю християнської віри. Хрещення є основним і початковим таїнством, через яке людину приймають до церкви, звільняють від первородного гріха та стають членом Христової спільноти. Це таїнство не тільки очищає, але й дає доступ до інших таїнств, слугуючи духовним початком усього християнського шляху.

Натомість «Катехизм Христос наша Пасха», говорить: «Хрещення є першою святою Тайною, через яку людина стає християнином, членом Церкви Христової. Християнське життя починається з цієї Тайни, як нове народження у Христі, в якому ми стаємо Божими дітьми»¹⁵¹. Цим підкреслює, що хрещення є початковим і найважливішим таїнством, яке відзначає навернення людини до християнства та її членство в Церкві. Саме народження у Христі робить нас дітьми Божими.

«Цей обряд називається Хрещенням, через те, що головний обряд його – хрещення (від грецького *baptizein*) у воді. Занурення у воду символізує поховання катехумена в смерть Христа, звідки він виходить через воскресіння з Ним, як «нове створіння» (2 Кор. 5, 17; Гал. 6, 15)»¹⁵². Цим пояснюється символізм

¹⁴⁸ Катехизм Католицької Церкви. Синод УГКЦ. Жовква: Місіонер, 2002. С. 1257.

¹⁴⁹ Святі Тайни. URL: https://www.saintjosaphat.org/hkt/2024-rik/no-2-ljutii-2024-rb?tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Bnews%5D=5895&cHash=78b7332cd91258de22356546a08c1d5c (дата звернення: 21.07.2024).

¹⁵⁰ Катехизм Католицької Церкви. Синод УГКЦ. Жовква: Місіонер, 2002. С. 1213.

¹⁵¹ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха». Львів: Свічадо, 2011. С. 402.

¹⁵² Катехизм Католицької Церкви. Синод УГКЦ. Жовква: Місіонер, 2002. С. 1214.

хрещення як обряду занурення у воду, що символізує поховання старого життя та відродження до нового життя у Христі. Це занурення є процесом очищення, який символізує відмову від старого гріховне життя і вихід на нове життя у Христі. Вода символізує очищення і початок нового життя. «Вода, яка використовується у Хрещенні, має багато значень: це знак очищення від гріха, знак нового життя і символ смерті та воскресіння з Христом»¹⁵³. Отож, вода у хрещенні символізує очищення від гріха, початок нового життя, а також концепцію смерті та воскресіння в християнстві. Цей символ представляє різні грані духовної подорожі християнина.

«Господь Сам стверджує, що Хрещення необхідне для спасіння (Мк. 16, 16; Ів. 3, 5). Тому Він наказав Своїм учням проповідувати Євангеліє і хрестити всі народи (Мт. 28, 19-20). Хрещення необхідне для спасіння тих, кому проповідуване Євангеліє і хто має можливість просити про це таїнство»¹⁵⁴. Ця цитата з ККЦ підкреслює віру в те, що хрещення є необхідним для досягнення спасіння згідно з вченням Ісуса Христа та практикою, якої дотримується церква. Хрещення є не тільки добрим жестом, але також необхідним для досягнення спасіння. Ісус Христос наказував своїм послідовникам хрестити людей з усіх народів, підкреслюючи значимість і універсальність цього священного обряду. Хрещення є значущим кроком у виконанні заповіді Христа і вирішальною віхою на шляху до спасіння.

«Хрещення дарує нам нове життя у Христі, робить нас Божими дітьми і спадкоємцями Царства Небесного»¹⁵⁵. Через хрещення ми отримуємо нове життя у Христі та Божих дітей і спадкоємців Царства Небесного. Є обітниця вічного життя з Богом, і це початок нового духовного життя.

«З Хрещенням прощаються всі гріхи – первородний гріх і всі особисті гріхи, а також усі кари за гріх. Воістину в охрещеному «немає нічого гідного осуду» (Рим. 8, 1), але залишається деяка слабкість, властива людській природі, а також нахил до гріха, що традиція називає «пожадливістю» або

¹⁵³ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха». Львів: Свічадо, 2011. С. 403.

¹⁵⁴ Катехизм Католицької Церкви. Синод УГКЦ. Жовква: Місіонер, 2002. С. 1257.

¹⁵⁵ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха». Львів: Свічадо, 2011. С. 407.

«дошкольністю», яка залишається для випробування людини в її духовній боротьбі»¹⁵⁶. Катехизм стверджує, що хрещення має силу прощати всі гріхи, будь то первинні чи особисті. Він усуває наслідки неправильних дій, які впливають на людину, пропонуючи духовне очищення та омолодження. Хоча хрещення є потужним таїнством, яке пропонує свободу від осуду та нове життя у Христі, важливо визнати, що все ще є сфери, де люди можуть боротися та спокушатися грішити. Подолання цих слабкостей вимагає особистих зусиль і духовного розвитку. Про це вчить також Катехизм «Христос наша Пасха»: «У Хрещенні прощаються всі гріхи – первородний і особисті, а також усі кари за гріх. Той, хто охрестився, стає новим створінням у Христі»¹⁵⁷.

Таким чином, провівши своєрідну порівняльну характеристику Таїнства Таїнства Хрещення, у Східній та Західній Церкві, то можна побачити, що різниця між Східною та Західною сакраментологією стосується, перш за все, не стільки обрядових відмінностей чи богословських, скільки догматичних. Однак сама суть Таїнств міститься в Христі.

2.3. Інтерпретація Хрещення в праці «De Sacramentis» та патристичний аналіз Григорія Палами

Праця «De Sacramentis» Йосифа Сліпого є важливою працею, яка аналізує таїнства християнської Церкви. Сліпий дивиться на символіку та значення таїнств у житті вірних. Сліпий вірить, що смерть старого життя і народження нового життя у Христі символізують одне й те саме. Через цей акт віруючий стає частиною Тіла Христового: «Хрещення є таїнством, через яке ми стаємо учасниками Христової смерті і воскресіння, отримуючи очищення від гріхів і нове життя у Христі»¹⁵⁸. Значення Хрещення як таїнства було встановлено

¹⁵⁶ Катехизм Католицької Церкви. Синод УГКЦ. Жовква: Місіонер, 2002. С. 1263.

¹⁵⁷ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха». Львів: Свічадо, 2011. С. 404.

¹⁵⁸ Сліпий Й. (патріарх, кардинал). Твори Кир Йосифа Верховного Архієпископа і Кардинала = Opera omnia Kyr Josephi (Slipyj-Kobernyskyj Dychkovskyj) Archiepiscopi Maioris et Cardinalis. Т. 6. Про святі тайни / Патріарх,

Ісусом Христом. Він наголошує, що хрещення є входженням у життя Божої благодаті та входженням у церковну спільноту ¹⁵⁹.

За Сліпим вода є символом духовного очищення та оновлення, а також є матеріальною стихією: «Вода в Хрещенні є символом очищення від гріха і смерті для старого життя. Вона також символізує відродження і нове життя у Христі» ¹⁶⁰. Ідея очищення, смерті для гріха і нового духовного народження відображена у використанні води під час хрещення. Вода є знаком благодаті, на думку Сліпого ¹⁶¹.

Сліпий пише, що новий початок духовного життя можна досягти з прощенням первородного гріха та особистих гріхів: «У Хрещенні прощаються всі гріхи, і людина стає новим створінням у Христі, звільненим від усякого гріха і відновленим у Божій благодаті» ¹⁶². Сліпий підкреслює, що можливість почати нове життя у Христі походить від акту Хрещення. Центральна частина християнського вчення – оновлення духовного життя ¹⁶³.

Наголошується, що Хрещення є не лише індивідуальним актом віри, а й включенням у церковну спільноту: «Хрещення вводить людину до спільноти Церкви, де вона отримує дари Святого Духа і починає жити у єдності з іншими віруючими». Тіло Христа – це те, частиною чого віруючий стає після хрещення. Важливо, щоб церковна громада була включена в духовне життя, оскільки це передбачає підтримку, молитву та духовне зростання.

Кардинал Йосиф Сліпий ; Український Католицький Університет ім. св. Климента Папи ; зібрані: о. д-р Іван Хома, о. д-р Іван Музичка. Рим: Видавництво оо. Василіян, 1975. С. 45.

¹⁵⁹ Пресслужба Секретаріату Синоду Єпископів УГКЦ. «Крізь терни до зірок», – до дня народження патріарха Йосифа Сліпого. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/kriz-terny-do-zirok-do-dnya-narodzhennya-patriarha-yosyfa-slipogo-11480/> (дата звернення: 25.07.2024).

¹⁶⁰ Сліпий Й. (патріарх, кардинал). Твори Кир Йосифа Верховного Архієпископа і Кардинала = Opera omnia Kyr Josephi (Slipuj-Kobernyskyj Dučkovskyj) Archiepiscopi Maioris et Cardinalis. Т. 6. Про святі тайни / Патріарх, Кардинал Йосиф Сліпий ; Український Католицький Університет ім. св. Климента Папи ; зібрані: о. д-р Іван Хома, о. д-р Іван Музичка. Рим: Видавництво оо. Василіян, 1975. С. 46.

¹⁶¹ Пресслужба Секретаріату Синоду Єпископів УГКЦ. «Крізь терни до зірок», – до дня народження патріарха Йосифа Сліпого. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/kriz-terny-do-zirok-do-dnya-narodzhennya-patriarha-yosyfa-slipogo-11480/> (дата звернення: 25.07.2024).

¹⁶² Сліпий Й. (патріарх, кардинал). Твори Кир Йосифа Верховного Архієпископа і Кардинала = Opera omnia Kyr Josephi (Slipuj-Kobernyskyj Dučkovskyj) Archiepiscopi Maioris et Cardinalis. Т. 6. Про святі тайни / Патріарх, Кардинал Йосиф Сліпий ; Український Католицький Університет ім. св. Климента Папи ; зібрані: о. д-р Іван Хома, о. д-р Іван Музичка. Рим: Видавництво оо. Василіян, 1975. С. 88.

¹⁶³ Пресслужба Секретаріату Синоду Єпископів УГКЦ. «Крізь терни до зірок», – до дня народження патріарха Йосифа Сліпого. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/kriz-terny-do-zirok-do-dnya-narodzhennya-patriarha-yosyfa-slipogo-11480/> (дата звернення: 25.07.2024).

Сліпий вірить, що Хрещення вводить людину в життя у Христі і потрібне для спасіння: «Хрещення є необхідним для спасіння, бо через нього ми стаємо частиною Христового Тіла і отримуємо благодать Святого Духа»¹⁶⁴. Сліпий каже, що спасіння неможливо досягти без хрещення, оскільки воно є фундаментальним для духовного життя та участі в Божій благодаті.

У своїй роботі Сліпий аналізує хрещення з різних точок зору та надає йому значення, яке виходить далеко за межі простого обряду¹⁶⁵.

Сліпий бачить у таїнстві хрещення відображення Христової смерті й воскресіння і особливо наголошують на христологічних аспектах таїнства хрещення. Він підкреслює, що хрещення занурює людину у пасхальну таємницю Ісуса Христа: «Хрещення є участю у Христовій смерті і воскресінні, адже через занурення у воду ми вмираємо для гріха, а через вихід із води воскресемо до нового життя у Христі»¹⁶⁶. Усі охрещені люди символічно переживають смерть і воскресіння Христа, що є основою християнського спасіння. Ця символічна смерть і воскресіння відображає глибокий зв'язок віруючого з Христом.

Сліпий у своєму творі також наголошує на еклезіологічному значенні хрещення, розглядаючи його як акт включення людини в тіло Христове, церкву. Він стверджує, що хрещення робить людину членом єдиної церковної спільноти: «Хрещення є дверима до Церкви, через які ми входимо у спільноту вірних і стаємо членами одного Тіла Христового». Це підкреслює важливість спільного духовного життя та взаємопідтримки між віруючими¹⁶⁷.

¹⁶⁴ Сліпий Й. (патріарх, кардинал). Твори Кир Йосифа Верховного Архієпископа і Кардинала = Opera omnia Kyr Josephi (Slipuj-Kobernyskyj Dučkovskyj) Archiepiscopi Maioris et Cardinalis. Т. 6. Про святі тайни / Патріарх, Кардинал Йосиф Сліпий ; Український Католицький Університет ім. св. Климентія Папи ; зібрані: о. д-р Іван Хома, о. д-р Іван Музичка. Рим: Видавництво оо. Василіян, 1975. С. 72.

¹⁶⁵ Пресслужба Секретаріату Синоду Єпископів УГКЦ. «Крізь терни до зірок», – до дня народження патріарха Йосифа Сліпого. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/kriz-terny-do-zirok-do-dnya-narodzhennya-patriarha-yosyfa-slipogo-11480/> (дата звернення: 25.07.2024).

¹⁶⁶ Сліпий Й. (патріарх, кардинал). Твори Кир Йосифа Верховного Архієпископа і Кардинала = Opera omnia Kyr Josephi (Slipuj-Kobernyskyj Dučkovskyj) Archiepiscopi Maioris et Cardinalis. Т. 6. Про святі тайни / Патріарх, Кардинал Йосиф Сліпий ; Український Католицький Університет ім. св. Климентія Папи ; зібрані: о. д-р Іван Хома, о. д-р Іван Музичка. Рим: Видавництво оо. Василіян, 1975. С. 45.

¹⁶⁷ Пресслужба Секретаріату Синоду Єпископів УГКЦ. «Крізь терни до зірок», – до дня народження патріарха Йосифа Сліпого. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/kriz-terny-do-zirok-do-dnya-narodzhennya-patriarha-yosyfa-slipogo-11480/> (дата звернення: 25.07.2024).

У De Sacramentis Сліпий також привертає увагу до аспекту духовного відродження, викликаного хрещенням. Він вірить, що завдяки цьому Таїнству людина може отримати нове життя, вільне від первородного гріха: «У Хрещенні ми отримуємо духовне відродження, яке звільняє нас від первородного гріха і вводить у нове життя у Христі»¹⁶⁸. Тут Сліпий говорить, що хрещення є духовним кардинально змінити світ, адже воно покращує стан людини, звільняє її від первородного гріха і дає можливість почати нове духовно багате життя.

Сліпий детально описує літургійний контекст таїнства хрещення, вказуючи на важливість обрядових елементів та їхнє символічне значення¹⁶⁹. Він підкреслює, що кожен елемент Таїнства має глибоке богословське значення: «Кожен елемент обряду Хрещення, від занурення у воду до намащення миром, має глибоке символічне значення, яке відображає різні аспекти духовного життя і благодаті, отриманої через це Таїнство»¹⁷⁰. Сліпий наголошує, що хрещення – це складний оуряд, кожен елемент якого має своє символічне та духовне значення. Це підкреслює, що важливий не тільки духовний зміст хрещення, але й форма його обряду.

Сліпий також акцентує увагу на важливості навчання вірі після хрещення. Він вважає, що після прийняття цього таїнства необхідно продовжувати духовно розвиватися та зміцнювати свою віру через катехизацію та активну участь у церковному житті: «Після Хрещення необхідно продовжувати духовне виховання, щоб укріпити віру і стати зрілим християнином, здатним свідчити про Христа своїм життям». Це початок духовного шляху, який вимагає подальшого формування та зростання віри, а також, це підкреслює важливість катехизації та активної участі в житті Церкви для повноцінного розвитку християн.

¹⁶⁸ Сліпий Й. (патріарх, кардинал). Твори Кир Йосифа Верховного Архієпископа і Кардинала = Opera omnia Kyr Josephi (Slipuj-Kobernyskyj Dyčkovskyj) Archiepiscopi Maioris et Cardinalis. Т. 6. Про святі тайни / Патріарх, Кардинал Йосиф Сліпий ; Український Католицький Університет ім. св. Климента Папи ; зібрані: о. д-р Іван Хома, о. д-р Іван Музичка. Рим: Видавництво оо. Василіян, 1975. С. 88.

¹⁶⁹ Пресслужба Секретаріату Синоду Єпископів УГКЦ. «Крізь терни до зірок», – до дня народження патріарха Йосифа Сліпого. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/kriz-terny-do-zirok-do-dnya-narodzhennya-patriarha-yosyfa-slipogo-11480/> (дата звернення: 25.07.2024).

¹⁷⁰ Сліпий Й. (патріарх, кардинал). Твори Кир Йосифа Верховного Архієпископа і Кардинала = Opera omnia Kyr Josephi (Slipuj-Kobernyskyj Dyčkovskyj) Archiepiscopi Maioris et Cardinalis. Т. 6. Про святі тайни / Патріарх, Кардинал Йосиф Сліпий ; Український Католицький Університет ім. св. Климента Папи ; зібрані: о. д-р Іван Хома, о. д-р Іван Музичка. Рим: Видавництво оо. Василіян, 1975. С. 102.

Отож, твір «De Sacramentis» Патріарха Йосифа Сліпого демонструє глибоке богословське розуміння Таїнства Хрещення як акту очищення, відродження та приєднання до Церкви. Сліпий наголошує на символічному та духовному значенні хрещення, його необхідності для спасіння та важливості в житті кожного віруючого.

Згідно Григорія Палами, людина – істота створена, і тому у своєму сходженні до Бога вона потребує таких засобів, які могли б привести її до нествореної благодаті, хоча вона і є створеною істотою. Він говорить про такі засоби так: «Божественність внутрішньо захована в Таїнствах»¹⁷¹. Через таїнства занепала людина, що походить від занепалого кореня Адама, з'єднується з новим коренем, який походить від Христа, і в той самий час стає єдиною з Христом і бере участь у Божественній присутності. Несотворена благодать оселяється в людині, роблячи її вічною, як Сам Бог¹⁷². Однак людина, яка отримала цю нестворену благодать, щодня піддається гріху і ризикує втратити її. Таїнства відновлюють втрачену благодать і знову відкривають людині можливість брати участь у Божій присутності. Григорій Палама був одним із тих богословів, які робили особливий акцент на таїнствах Хрещення і Євхаристії, але, звісно, не применшували гідності інших таїнств. Спасіння кожної людини корениться в цих двох таїнствах¹⁷³. Це приналежність до Церкви Христової, початок участі людини в обожненні, починаючи з таїнства Хрещення¹⁷⁴. Через це таїнство людина очищається від гріха і звільняється від рабства смерті. Через гріх смерть оволоділа людством. Гріх і смерть затягують людей у порочне коло, яке таїнство Хрещення розриває і звільняє їх від рабства¹⁷⁵. Завдяки силі Хрещення втіленого Бога у водах Йордану всі люди і всі речі освячуються, преображаються і отримують Святого Духа. Христос, Втілений Бог, входить у «нечисті води», тобто в людську природу, сплундровану гріхом, очищає її Сам і дарує святість усьому

¹⁷¹ Palamas G. *The Triads*. Mahwah: Paulist Press, 1982. С. 33.

¹⁷² Palamas G. *The Homilies*. Dalton: Mount Thabor Publishing, 2022. С. 74.

¹⁷³ Palamas G. *The Triads*. Mahwah: Paulist Press, 1982. С. 33.

¹⁷⁴ Palamas G. *Apodictic Treatises on the Procession of the Holy Spirit*. Tagarades: Uncut Mountain Press, 2022. С. 108-109.

¹⁷⁵ Mantzaridis G. *Przebostwienie człowieka*. Lublin, 1997. С. 68.

світу. Таким чином, Він уможливив для нечистої людської природи увійти в очищені Ним води й отримати Божу благодать. Людська природа і створений світ перетворилися, і всесвіт навколо людей перестав бути хаосом, а став космосом¹⁷⁶. Благодать, отримана в Хрещенні, очищає тих, хто створений за подобою Божою, і вони отримують подобу Богу, яка була неможливою після гріхопадіння¹⁷⁷. Святитель Григорій Палама підкреслює, що таїнство Хрещення оновлює образ і подобу, втрачені внаслідок гріхопадіння, і робить можливими відносини з Богом. Як обожнювання серцевою молитвою зачіпає не тільки душу, а й тіло, так і обожнювання таїнствами зачіпає тіло і душу людини. Ця сила обожнювання, що діє на тіло, може бути відкрита тільки очима віри. Апостол Павло у своєму посланні до Галатів каже: «Бо всі, хто охрестився у Христа, у Христа зодягнулися». Це означає, що Христос Своєю Божественністю обожествив людство, яке Він прийняв на Себе, і відкрив можливість обожнювання для всіх¹⁷⁸.

Друге таїнство, на важливості якого наголошує святитель Григорій Палама, – це Євхаристія. Євхаристія приводить людину до співіснування Тіла і Крові Ісуса Христа. Якщо таїнство Хрещення відновлює образ і подобу, то таїнство Євхаристії приводить людину до прояву цього образу і подоби¹⁷⁹. Причастя – це злиття людини з Христом у цьому таїнстві, найяскравішому прояві любові Бога до людини: «Кожна любов має найвищий вияв у взаємній злуці, а починається з подібності»¹⁸⁰. У Євхаристії Христос уподібнюється турботливому батькові, що дарує життя через хрест, і люблячій матері, яка годує своє дитя хлібом життя¹⁸¹. Причащаючись Євхаристійних Тайн, людина з'єднується з Божеством Ісуса Христа і тим самим стає єдиною з Ним. Святитель Григорій Палама продовжує цю думку далі: «Особа, яка стає одним тілом з Ним завдяки причастю бере участь у бутті Триєдиного Бога, оскільки Він поєднується з людськими іпостасями, лучиться з кожним, хто приймає його тіло і стає єдиним тілом з ними і робить їх

¹⁷⁶ Калістос У. Внутрішнє царство. Київ: Дух і Літера, 2003. С. 102.

¹⁷⁷ Mantzaridis G. *Przebóstwienie człowieka*. Lublin, 1997. С. 115.

¹⁷⁸ Palamas G. *Apodictic Treatises on the Procession of the Holy Spirit*. Tagarades: Uncut Mountain Press, 2022. С. 109.

¹⁷⁹ Palamas G. *The Triads*. Mahwah: Paulist Press, 1982. С. 33-34.

¹⁸⁰ Palamas G. *The Homilies*. Dalton: Mount Thabor Publishing, 2022. С. 74.

¹⁸¹ Кунцлер М. Літургія Церкви. Львів: Свічадо, 2001. С. 110.

учасниками цілої Трійці»¹⁸². Так, Григорій Палама говорить про єдність людини, відродженої хрещенням, з божественним тілом Христа, що становить базову основу його теорії обожнювання.

Ті, хто шукає єднання з Богом у Христі, тобто обожнювання, знають, що воно здійснюється в Тілі Христовому, тобто в Церкві. Люди з'єднуються не з божественною сутністю, а з людством обожненого Христа. Церква – це Тіло Христове, а віряни – його члени¹⁸³. «Ми – члени Його тіла, від тіла Його і кісток Його» (Еф. 5, 30). Звичайно, залежно від свого духовного стану, християни можуть бути живими або мертвими членами Тіла Христового. Через Хрещення людина стає частиною Тіла Христового. Однак якщо християнин не бере участі у святих таїнствах покаяння і причастя, він помирає духовно, але не перестає бути членом Тіла Христового. У Святих Таїнствах Божественне життя Христа стає людським життям, і люди отримують Божественне життя і обожнюються. Спасіння неможливе без участі у Святих Таїнствах Церкви. Через Хрещення, Євхаристію і прилучення до Тіла і Крові Христових християнин стає божественним за благодаттю. Усе в Церкві веде до обожнювання: Божественна літургія, таїнства, молитва, євангелізація і піст. Церква – єдине \ місце обожнювання. Літургія, свято, яке ми святкуємо на землі, – це служіння Бога людині та світові, поширення внутрішнього торжества Трійці на творіння через безмежну любов Трійці одна до одної, цілковите утвердження всього творіння, з'єднання творіння з творінням для його обожнювання, участь творіння в житті Бога. Не що інше, як можливість для творіння розділити життя Бога¹⁸⁴. Сучасна людина, подібно до невіруючого Томи, не вірить, поки не побачить. Бог у Своїй безмірній любові показує через Своїх святих, що на них чекає, коли Він обожествить людей на землі¹⁸⁵.

Отже, основне завдання людини – увійти самій і ввести зі собою цілий світ у те запрошення до спілкування з Богом, а, отже, і в процес обожествлення.

¹⁸² Palamas G. The Triads. Mahwah: Paulist Press, 1982. С. 34.

¹⁸³ Palamas G. Apodictic Treatises on the Procession of the Holy Spirit. Tagarades: Uncut Mountain Press, 2022. С. 109.

¹⁸⁴ Кунцлер М. Літургія Церкви. Львів: Свічадо, 2001. С. 111.

¹⁸⁵ Palamas G. The Homilies. Dalton: Mount Thabor Publishing, 2022. С. 74-75.

Увійти в життєдайні стосунки з Богом не означає відмовитися від світу, аскетичних зречень задля нього, а те що треба ввести усе сотворене людське життя з усіма його злетами та падіннями в процес обожествлення. Обожествлення – це перетворення, яке не нищить власної ідентичності ¹⁸⁶.

Таким чином, у другому розділі досліджувалися богословські основи таїнства хрещення, практичні аспекти його здійснення згідно з кодексом канонів Східних Церков (ККСЦ), Катехизмом Католицької Церкви (ККЦ) і Катехизмом «Христос наша Пасха», а також тлумачення цього таїнства у творі патріарха Йосифа Сліпого «De Sacramentis». Встановлено, що хрещення є основним таїнством, яке відкриває двері до християнського життя, з'єднує вірних із Христом і Церквою, звільняє від первородного гріха та дає нове духовне народження. Практичні аспекти хрещення включають такі важливі елементи обряду, як використання води, молитви, миропомазання та обрядові дії, які символізують різні аспекти духовного відродження та входження до спільноти вірних. Тлумачення Йосифа Сліпого підкреслює глибоке значення кожного аспекту таїнства, що відображає його теологічне розуміння та практичну значимість у житті християнина.

¹⁸⁶ Кунцлер М. Літургія Церкви. Львів: Свічачо, 2001. С. 111.

РОЗДІЛ 3. БОГОСЛОВСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ МИРОПОМАЗАННЯ У СПАДЩИНІ ПАТРІАРХА ЙОСИФА СЛІПОГО

У третьому розділі роботи ми аналізуємо Таїнство Миропомазання в контексті богословського вчення Патріарха Йосифа Сліпого, акцентуючи увагу на його сучасному розумінні в Католицькій Церкві та особливостях здійснення цього Таїнства згідно з Кодексом Канонів Східних Церков (ККСЦ). Миропомазання є важливим етапом християнської ініціації, що дарує людині силу Святого Духа для духовного зростання та життя у вірі. У розділі розглядається роль цього Таїнства в сучасному церковному житті, його історичне коріння та сакраментальне значення. Окрему увагу приділено богословським підходам Йосифа Сліпого до Миропомазання у його праці *De Sacramentis*, що підкреслюють його унікальне розуміння сили Святого Духа та значення цього Таїнства для церковної спільноти.

3.1. Сучасне вчення Церкви про Таїнство Миропомазання

Згідно з сучасним вченням Церкви, Таїнство Миропомазання включає в себе дві частини, а саме: покладання рук і помазання запашною олією, званою миро, що супроводжується відповідним усним обрядом. Розгляньмо існування цього обряду згідно з Святим Письмом, Отцями та вченням Церкви ¹⁸⁷.

У Старому Заповіті можна знайти кілька прототипів Миропомазання. З давніх часів покладання рук використовували для закликання благословень на особливо обраних людей (Бут. 48:13-16) або для посвячення людей в особливі ролі (Числ. 8:10). Покладання рук з особливою запашною олією було одним із ритуалів старозавітних свят (Ам. 6:6). Крім цих архетипів, існували також

¹⁸⁷ Benedetto T. *I sacramenti della Chiesa*. Milano: Jaca Book, 2007. С. 53.

пророцтва про майбутнє помазання Святого Духа. Наприклад, Йоїл пророкував: «І виллю Духа Мого на всяку плоть, і будуть пророкувати сини ваші й дочки ваші, і старі ваші будуть бачити сні, і юнаки ваші будуть бачити видіння» (Йоїл 3:1). Пророк Ісаїя передбачив майбутні дари Святого Духа: «І виллю Дух Мій на нащадків ваших, і благословення Моє на нащадків ваших» (Іс. 44:3)¹⁸⁸.

У Новому Завіті Христос виконував Свою місію силою Духа (Мр. 1:10), проголошуючи: «Дух Господній на Мені» (Лк. 4:17-21). Христос обіцяв послати Святого Духа своїм апостолам, щоб вони могли без страху свідчити про Нього: «Коли зійде на вас Дух Святий, ви приймете силу, і будете Мені свідками» (Ді. 1:8). Обіцянка Христа здійснилася в день П'ятидесятниці, коли сила Святого Духа зійшла на Богородицю й апостолів. Перші християни були оХрещені й отримали Святого Духа (Ді. 2:38). Термін «помазання» також використовується в Хрещенні Ісуса, Який був сповнений Святого Духа (Ді. 10:38), і в Його стосунках як дитини з Богом (Євр. 1:9)¹⁸⁹. Цей самий вираз використовується і для опису того, як християни через Христа отримують Святий Дух, месіанський дар (1 Ів. 2:20-27). У Діяннях апостолів описується обряд наділення Святим Духом, що пов'язаний із Хрещенням, але відрізняється від нього: «Коли ж Апостоли, що були в Єрусалимі, почули, що Самарія прийняла слово Боже, то послали до них Петра та Івана. Бо Дух Святий ще не зійшов ні на кого з них, але вони вже хрестилися в ім'я Господа Ісуса. Тоді вони поклали на нього руки і прийняли Духа Святого» (Ді. 8:14-17). Приблизно 30 років потому святий Павло здійснив те саме таїнство над ефесянами (Ді. 19:1-8). У Посланні до Євреїв згадується покладання рук, яке відрізняється від Хрещення (Євр. 6:2)¹⁹⁰.

З вищесказаного випливає, що обряд, здійснений апостолами Петром та Іваном, мав сакраментальні характеристики. Він характеризувався видимим знаком покладання рук¹⁹¹. Цей обряд давав благодать (Ді. 8:18) і відрізнявся від

¹⁸⁸ Benedetto T. I sacramenti della Chiesa. Milano: Jaca Book, 2007. С. 53-54.

¹⁸⁹ Святи Тайни. URL: https://www.saintjosaphat.org/hkt/2024-rik/no-2-ljutii-2024-rb?tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Bnews%5D=5895&cHash=78b7332cd91258de22356546a08c1d5c (дата звернення: 21.07.2024).

¹⁹⁰ Benedetto T. I sacramenti della Chiesa. Milano: Jaca Book, 2007. С. 54.

¹⁹¹ Шмеган А. За життя світу: Таїнства і православ'я. Львів: Видавництво УКУ, 2009. С. 110.

обряду Хрещення. Цей обряд був одного разу встановлений Христом. Оскільки Він обіцяв дати Святого Духа кожному віруючому, можна припустити, що Він залишив точні інструкції про те, як наділяти цим даром. Оскільки апостоли вважали себе лише слугами Христа, лише хранителями Божественних таємниць (1 Кор. 4:1), а не власними ініціаторами, то, якщо вони звершували таїнство зішестя Святого Духа, то це таїнство мало бути встановлене Самим Христом ¹⁹².

Точний момент, коли Господь здійснив помазання, невідомий. Одні богослови вважають, що це сталося до воскресіння, інші – після. Деякі вчені вважають, що Христос здійснив Миропомазання на Таємній вечері, коли Він довго говорив про дар Святого Духа (Ів. 16:5-15) ¹⁹³. Деякі богослови стверджують, що прообразом таїнства є момент, коли Христос поклав руки на дітей (Мт. 19:13), а на Таємній вечері Він заснував і пояснив саме таїнство і наказав Своїм апостолам почати його після П'ятидесятниці ¹⁹⁴. У нашій Церкві Миропомазання завжди було таїнством дару Святого Духа і невід'ємною частиною обряду Хрещення ¹⁹⁵.

У традиціях і вченнях Церкви склалася думка, що Святий Дух, даний нам під час Миропомазання, може і повинен більш повно об'єднати нас із Церквою і дати нам особливу силу поширювати і захищати нашу віру як справжні свідки Христа ¹⁹⁶. Помазання – це освячення людини в її власній, неповторній «особистості» ¹⁹⁷.

Миропомазання здійснюється священиком і не тільки невіддільне від Хрещення, а й є особливим і незалежним таїнством порятунку через ефект, який приписують Миропомазанню: ефект Миропомазання – це дар Святого Духа, а не прощення гріхів або виправдання ¹⁹⁸.

¹⁹² Benedetto T. I sacramenti della Chiesa. Milano: Jaca Book, 2007. С. 54.

¹⁹³ Шмеман О. Тайна Хрещення / пер. з рос. Н. Стефурак. Львів: Добра книжка, 1998. С. 60.

¹⁹⁴ Benedetto T. I sacramenti della Chiesa. Milano: Jaca Book, 2007. С. 54-55.

¹⁹⁵ Шмеган А. За життя світу: Таїнства і православ'я. Львів: Видавництво УКУ, 2009. С. 110.

¹⁹⁶ Benedetto T. I sacramenti della Chiesa. Milano: Jaca Book, 2007. С. 138.

¹⁹⁷ Шмеган А. За життя світу: Таїнства і православ'я. Львів: Видавництво УКУ, 2009. С. 111.

¹⁹⁸ Benedetto T. I sacramenti della Chiesa. Milano: Jaca Book, 2007. С. 143.

Таїнство Миропомазання не є остаточним засобом спасіння ні за Божественним законом, ні за законом Церкви, але якщо людина нехтує його прийняттям, вона накопичує тяжкі гріхи ¹⁹⁹.

Хрещення і Євхаристія дають людині об'єктивний, невидимий знак приналежності до Христа і посвячують її в християнське богослужіння ²⁰⁰. Таким чином, Миропомазання – це святе таїнство, засноване Ісусом Христом. У ньому Хрещені помазуються святим елеєм, а слова священника запечатуються Святим Духом, завжди сповідуючи і виконуючи віру Христову ²⁰¹. Тому, Хрещена людина отримує печать Святого Духа через святу олію та слова священника і має постійно сповідувати віру Христову та жити за нею ²⁰².

Хрещення – це таїнство прощення і відродження, таїнство народження. Але є життя і після народження. При створенні світу Бог створив людину і «вдихнув у ніздрі її дихання життя» (Бут. 2:7). А після нового творіння – спасіння світу, здійсненого Христом, – Святий Дух зійшов на апостолів у день П'ятидесятниці й зодягнув їх «силою згори». Так само після Хрещення Святий Дух сходить на хрещених у таїнстві Миропомазання ²⁰³.

Таїнство Миропомазання відбувається одразу після Хрещення і тісно пов'язане з Хрещенням. Однак через це для багатьох людей цей літургійний обряд залишається просто невидимим і часто незрозумілим. Однак він є найважливішим етапом християнського посвячення.

У давнину саме через покладання рук на новохрещених схова́в Святий Дух. Коли апостоли прийшли до Самарії, вони молилися за самаритян. «Святий Дух ще не зійшов ні на кого з них, але вони хрестилися в ім'я Господа Ісуса. Тоді вони поклали на нього руки і прийняли Духа Святого» (Ді. 8:15-17). Пізніше покладання рук було замінено помазанням святим елеєм. Святе миро – це особлива олія, виготовлена з дорогоцінної речовини й освячена єпископом місцевої церкви у Страсний четвер. У перекладі з грецької «мірра» означає

¹⁹⁹ Моральне Богослов'я Католицької Церкви. Львів: Стрім, 1995, Т. III. Святі Тайни. С. 21.

²⁰⁰ Benedetto T. I sacramenti della Chiesa. Milano: Jaca Book, 2007. С. 202.

²⁰¹ Моральне Богослов'я Католицької Церкви. Львів: Стрім, 1995, Т. III. Святі Тайни. С. 19.

²⁰² Benedetto T. I sacramenti della Chiesa. Milano: Jaca Book, 2007. С. 202.

²⁰³ Шмеман О. Тайна Хрещення / пер. з рос. Н. Стефурак. Львів: Добра книжка, 1998. С. 57.

запашне масло. Нанесення єлею завжди було символом посвячення і вказівкою на служіння. У перекладі з грецької «Христос» означає «помазаник», тому сам Христос – помазаник. Це духовне помазання віруючих у Христа відбувається через Таїнство Миропомазання²⁰⁴.

Тому одразу після Хрещення священник наносить святий блуд на тіло новоХрещеного (лоб, очі, ніздрі, рот, вуха, груди, руки та ноги). Це миро благословляється у Страсний четвер Верховним архієпископом або єпископом від імені першого. Під час помазання священник каже: «Знамення дару Святого Духа». Важливо зазначити, що це стосується не дарів Святого Духа, а Самого Святого Духа як дару людині. У Таїнстві Святого Причастя Дух Божий оселяється в людині, і вона отримує впевненість у спасінні, у приналежності до народу Божого, до Церкви. Іншими словами, за допомогою Святого Духа ми стаємо дітьми Божими²⁰⁵.

Помазання єлеєм – це також таїнство царського священства вірянина. Усі християни освячені Святим Духом, тобто посвячені на служіння Господу і водночас на свідчення про Його Царство у світі²⁰⁶.

Таїнство Святого Миропомазання не слід плутати з Таїнством Єлеопомазання або Обрядом Примирення, які звершуються у святкові дні. Обряд Єлеопомазання зовні схожий на Таїнство Миропомазання, але як літургійний обряд він має дещо іншу логіку. Обряд Єлеопомазання починається зі стародавнього звичаю помазувати прочан під час всеношної. Після читання Євангелія на святковій службі всіх помазували єлеєм від святкової ікони. Це помазання мало символізувати духовну участь вірян у святі. Помазання єлеєм символізує невидиму Благодать Божу, що виливається на людей. Сьогодні олію, освячену на Великій вечірні з літією, використовують для примирення вірян²⁰⁷.

²⁰⁴ Шмеман О. Тайна Хрещення / пер. з рос. Н. Стефурак. Львів: Добра книжка, 1998. С. 60-61.

²⁰⁵ Патріарша літургійна комісія УГКЦ. Святі Таїнства (додаток до «Квартального обіжника») [Текст] / ред. група: В. Алексійчук, В. Рудейко, В. Стадник, М. Тимо. Львів, 2012. С. 10-11.

²⁰⁶ Benedetto T. I sacramenti della Chiesa. Milano: Jaca Book, 2007. С. 55.

²⁰⁷ Патріарша літургійна комісія УГКЦ. Святі Таїнства (додаток до «Квартального обіжника») [Текст] / ред. група: В. Алексійчук, В. Рудейко, В. Стадник, М. Тимо. Львів, 2012. С. 11.

Таїнство конфірмації – важлива частина християнського життя, але його проведення та розуміння різняться в Західній (Римо-католицькій) і Східній (Східно-католицькій і Православній) церквах. Ці відмінності стосуються як обряду, так і контексту цього таїнства ²⁰⁸.

У східній традиції Миропомазання зазвичай відбувається відразу після Хрещення, незалежно від віку вірянина. Це означає, що навіть новонароджені немовлята отримують Таїнство Миропомазання після Хрещення, що підкреслює єдність цих двох таїнств. Таїнство Миропомазання звершується священиком, який використовує спеціально освячене миро. У Римо-католицькій Церкві таїнство конфірмації зазвичай відбувається після досягнення дитиною підліткового віку (близько 12-14 років). Воно відбувається окремо від Хрещення і підкреслює свідомий вибір віри. Воно також здійснюється здебільшого єпископом і символізує єдність громади з єпископатом і Церквою загалом ²⁰⁹.

У Східних Церквах обряд Миропомазання здійснюється звичайним священиком під час обряду Хрещення. Ця практика походить від давньої традиції, за якою священик отримував благословення єпископа і право використовувати миро. Проте у Римо-католицькій Церкві обряд конфірмації зазвичай здійснює єпископ. Однак в екстрених випадках (напр., у разі смерті) священик може здійснити це таїнство з особливого дозволу. У західних церквах особливо підкреслюється зв'язок з єпископальною владою, що уособлює єдність Церкви ²¹⁰.

У східній традиції акцент робиться на тому, що Миропомазання є завершенням таїнства Хрещення і одночасно початком повноцінного християнського життя. Священик помазує різні частини тіла (лоб, очі, вуха, рот, груди, руки та ноги) елеєм, символізуючи освячення всього тіла та його віддачу Святому Духу. У традиції Західної Церкви церемонія конфірмації – це момент свідомого прийняття віри. Її зміст зосереджений на особистому виборі та

²⁰⁸ Святі Тайни. URL: https://www.saintjosaphat.org/hkt/2024-rik/no-2-ljutii-2024-rb?tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Bnews%5D=5895&Hash=78b7332cd91258de22356546a08c1d5c (дата звернення: 21.07.2024).

²⁰⁹ Шмеман О. Тайна Хрещення / пер. з рос. Н. Стефурак. Львів: Добра книжка, 1998. С. 62.

²¹⁰ Benedetto T. I sacramenti della Chiesa. Milano: Jaca Book, 2007. С. 61.

готовності бути свідком Христа. Конфірмація символізує повне прийняття дарів Святого Духа, які необхідні для зміцнення віри й апостольського служіння. Замість того щоб помазувати багато частин тіла, єпископ помазує тільки лоб, символізуючи розуміння віри і підготовку до духовної боротьби ²¹¹.

Східне богослов'я наголошує на тому, що обряд Миропомазання є безпосереднім прийняттям дару Святого Духа й освячує людину для участі в церковному житті та місії. Західна церковна традиція робить особливий акцент на зміцненні віри та здобутті сили Святого Духа для активної апостольської праці та проголошення Євангелія ²¹².

У Східних Церквах після Хрещення та Миропомазання новоХрещені одразу ж приймають Євхаристію, навіть якщо вони діти. Це підкреслює триєдність таїнства посвячення і повну участь у сакраментальному житті Церкви. У традиції Західної Церкви Євхаристія звершується окремо від конфірмації. Зазвичай діти спочатку приймають Перше Святе Причастя, а через кілька років – Конфірмацію ²¹³.

Ці відмінності ілюструють різні акценти в духовному житті двох церковних традицій, але обидві традиції мають одну й ту саму мету – дати віруючим повну благодать Святого Духа через Святе Таїнство Миропомазання.

3.2. Здійснення Таїнства Миропомазання згідно ККСЦ та ККЦ

Таїнство Миропомазання є видимим знаком невидимої благодаті і служить для освячення всіх віруючих до кінця світу, даючи новохрещеним християнам нові сили, зростаючу благодать і дар Святого Духа. Ці дари даються для того,

²¹¹ Інструкція застосування літургійних приписів Кодексу канонів Східних Церков. Конгрегація у справах Східних Церков. Львів: Свічадо, 1998, С. 49.

²¹² Шмеман О. Тайна Хрещення / пер. з рос. Н. Стефурак. Львів: Добра книжка, 1998. С. 62.

²¹³ Святі Тайни. URL: https://www.saintjosaphat.org/hkt/2024-rik/no-2-ljutii-2024-rb?tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Bnews%5D=5895&cHash=78b7332cd91258de22356546a08c1d5c (дата звернення: 21.07.2024).

щоб набути здатності завжди без страху сповідувати християнську віру і боротися з ворогами Христа і віри ²¹⁴.

На візантійському Сході традиційним виразом (літургійним і канонічним) є помазання святим миром. Сама назва «християнин» означає «помазаний» і походить від імені самого Христа, «Якого Бог помазав Духом Святим» (Ді. 10:38). У східно-сирійській традиції цей обряд спочатку (по суті) був обряд висвячення (Ді. 8:17; 19:6), але обряд помазання продовжував використовуватися як на Сході, так і на Заході ²¹⁵.

«Помазання святим миром... – це назва, дана на Сході Таїнству, яке Кодекс Канонічного Права називає конфірмацією. Такі різноманітні визначення одного Таїнства можуть відповідати його традиційним розумінням, які у своїй суті ідентичні, але мають різні акценти: кожне, по суті, наполягає переважно на одному аспекті і наголошує, у Східних Церквах, на досконалому втаємниченні в містерію Христа, а в Латинській Церкві – на здатності, яку особа здобуває завдяки свідоцтву віри» ²¹⁶.

Латинська думка про те, що конфірмація зміцнює Хрещену людину, завершуючи християнське втаємничення Євхаристією і посилюючи благодать Хрещення даром Святого Духа, відображена у східному кан.692.

З таїнством Миропомазання охрещуваний робить новий крок до християнського посвячення ²¹⁷. Обіцянка, яку Христос часто повторював своїм апостолам, про те, що Святий Дух зійде на тих, хто вірить у Нього, виконується в день П'ятидесятниці щодо громади й особисто через помазання Святим оливою. Таїнство Миропомазання робить новохрещених, уже народжених від води і Святого Духа, причасниками Царства Христа (помазаників) і його дарів, а значить, більш гідними свідками і творцями Його царювання. Тому новоХрещені мають бути помазані Святим єлеєм і запечатані даром Святого Духа.

²¹⁴ Шмеман О. Тайна Хрещення / пер. з рос. Н. Стефурак. Львів: Добра книжка, 1998. С. 62-63.

²¹⁵ Benedetto T. I sacramenti della Chiesa. Milano: Jaca Book, 2007. С. 62.

²¹⁶ Інструкція застосування літургійних приписів Кодексу канонів Східних Церков. Конгрегація у справах Східних Церков. Львів: Свічадо, 1998. С. 49.

²¹⁷ Кодекс Канонів Східних Церков / Пер. з лат. Йосиф Кобів. Львів: Видавництво оо. Василіян, 1995. С. 692.

Миро – запашна олія, виготовлена з оливкової та інших рослинних олій і бальзаму, змішаних із різними ароматичними речовинами, що використовується для помазання²¹⁸. Згідно з літургійною традицією Східних Церков, інші інгредієнти, що додаються до олії та бальзаму, символізують різні дари Святого Духа, які отримують християни.

Освячення святої олії дозволено тільки єпископам, які, через своє єпископське рукоположення, є «економами благодаті вищого священницького сану». Єпископ є подателем дарів Святого Духа, центром і гарантом єдності своєї помісної церкви. Приймаючи від єпископа Святе Занурення і використовуючи його в Таїнстві Миропомазання, священники демонструють свою єдність з єпископом, узгоджуючи своє служіння з його служінням, яке є свідком і гарантом апостольської віри в їхній власній Церкві.

Однак, згідно зі Партикулярним правом, освячення може бути збережено за Патріархом, який «очолює свій Патріархат як Отець і Глава»²¹⁹. Ця влада Патріарха вказує на узи єдності, крім окремих єпархій, що існують всередині Патріаршої Церкви. Це застереження Патріарха не впливає на дійсність звершення таїнств, але впливає на їхню допустимість.

На відміну від дисципліни Латинської Церкви, де єпископ є регулярним служителем Миропомазання, цей канон²²⁰ відновлює стару дисципліну Східної Церкви, де пресвітери звершують таїнство елеопомазання. Якщо єпископ є «первісним служителем помазання»²²¹, то, згідно з канонічним правом, пресвітери також здійснюють це таїнство відповідно до повноважень, які вони отримали під час свого священного висвячення. Хоча вірно, що Хрещення і Євхаристія літургійно належать єпископу, пресвітери також отримали частину влади єпископа і стали звичайними служителями цих таїнств.

²¹⁸ Там само. С. 693.

²¹⁹ Літургійні канони Партикулярного права УГКЦ (канонічний аспект). Український канонічний вісник. 2017 (3). С. 55.

²²⁰ Кодекс Канонів Східних Церков / Пер. з лат. Йосиф Кобів. Львів: Видавництво оо. Василіян, 1995. С. 694.

²²¹ Догматична конституція про Церкву «*Lumen gentium*» (21 листопада 1964) / Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965): Конституції, декрети, декларації. Коментарі. Львів: Свічадо, 2014. № 2b.

Це відбувається в тому, що на Сході благословення святого мира покладається на єпископа/патріарха, а на Заході звершення таїнств також покладається на єпископа. Коли єпископ бере участь у Хрещенні, навіть неформально, він помазує кандидата, а пресвітери читають інші молитви відповідно до літургійних правил ²²².

ККСЦ, який підтверджує давні традиції Церкви, говорить, що помазання святим елеєм має відбуватися одразу після Хрещення і що без нього Хрещення є неповноцінним ²²³. Однак, коли це справді необхідно, або коли Хрещення здійснюється не священиком (кан. 677 §2), виправдано здійснювати ці таїнства окремо. У таких випадках необхідно подбати про те, щоб здійснити Миропомазання якомога швидше, тобто за досить короткий час, не порушуючи при цьому моральної єдності двох обрядів.

Якщо обряд Миропомазання відбувається окремо від Хрещення, собор зобов'язаний повідомити пастора про місце, де було здійснено Хрещення, щоб пастор міг зареєструвати його в записі про Хрещення відповідно до кан. 689 §1.

Кан. 696 стосується міжцерковного або міжритуального законодавства; заснований безпосередньо на ОЕ 14, цей канон замінює колишнє міжритуальне законодавство, яке міститься в кан. 782 §§ 4 і 5 та інших документах Апостольського Престолу. Канони містять нові норми, що регулюють здійснення Миропомазання східно- і латинокатолицькими священиками для східно- і латинокатолицьких вірян.

У §§ 1 і 2 йдеться про законну диспенсацію або прийняття Святого Миропомазання, а в § 3 – про допустимі диспенси. Східні пресвітери мають право звершувати це таїнство як для східних, так і для латинських вірян, як разом із Хрещенням, так і окремо. Латинські пресвітери, що володіють цим правом, можуть, відповідно до звичаєвого права і з особливого дозволу єпархіального єпископа ²²⁴, законно звершувати помазання Святим Духом над східними

²²² Святі Тайни. URL: https://www.saintjosaphat.org/hkt/2024-rik/no-2-ljutii-2024-rb?tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Bnews%5D=5895&cHash=78b7332cd91258de22356546a08c1d5c (дата звернення: 21.07.2024).

²²³ Кодекс Канонів Східних Церков / Пер. з лат. Йосиф Кобів. Львів: Видавництво оо. Василян, 1995. С. 695

²²⁴ Шмеман О. Тайна Хрещення / пер. з рос. Н. Стефурак. Львів: Добра книжка, 1998. С. 64.

віруючими. Тому латинський пресвітер, який не має такого спеціального дозволу, не може законно звершувати це таїнство як для латинських, так і для східних вірян.

Інакше кажучи, східний пресвітер може дарувати таїнство латинським вірянам тільки в тому разі, якщо вони є його підлеглими, і те саме стосується латинського пресвітера та східних вірян, які слідує за ним. Дійсно, східні громади, що належать до особливих церков, можуть бути доручені іншим особливим церковним ієрархам, зокрема й латинській церкві²²⁵. У цьому разі латинські священики, які законно опікуються цими віруючими, законно уповноважені та дозволені звершувати над ними це таїнство разом із Хрещенням. Те саме правило поширюється на латинські громади, Хрещені східними пресвітерами з іншими законними титулами, а також на громади, які перебувають у небезпеці смерті²²⁶.

Крім вищезазначених норм, необхідно також враховувати угоди, досягнуті різними церквами з цього питання. Так, східні пресвітери повинні використовувати свої повноваження для помазання латинських громад дуже обережно і, наскільки це можливо, в контакт з компетентними ієрархами Латинської Церкви. Справді, у Латинській Церкві обряд конфірмації звершується окремо для дітей наприкінці розвиненої катехизації, яка сама по собі є частиною християнського посвячення. Помазувати латинських вірян, які не отримали такого навчання, означає ризикувати підірвати органічну цілісність християнського посвячення в Латинській Церкві²²⁷.

Ініціація християнина – це єдиний і неподільний акт, який повністю вводить людину в таємницю спасіння²²⁸. Євхаристія – це завершення Хрещення і Миропомазання, що приводить до єдності з божественним життям Трійці та членства в потойбічній спільноті. Таким чином, єдине виконання християнського втаємничення символізує унікальну і неподільну роботу Отця. Сина і Святого

²²⁵ Кодекс Канонів Східних Церков / Пер. з лат. Йосиф Кобів. Львів: Видавництво оо. Василіян, 1995. 916 §§4-5

²²⁶ Benedetto T. I sacramenti della Chiesa. Milano: Jaca Book, 2007. С. 61.

²²⁷ Інструкція застосування літургійних приписів Кодексу канонів Східних Церков. Конгрегація у справах Східних Церков. Львів: Свічадо, 1998. С. 50.

²²⁸ Кодекс Канонів Східних Церков / Пер. з лат. Йосиф Кобів. Львів: Видавництво оо. Василіян, 1995. С. 697.

Духа. У східній традиції ця тісна єдність трьох таїнств християнського втаємничення символізується та проявляється в тому, що вони звершуються спільно для дітей та дорослих, тоді як у латинській Церкві вони звершуються лише для дорослих. Дотримуючись ОЕ 12, канони стверджують, що після Хрещення та причастя, згідно з особливими законами кожної Церкви, канони просять, аби Євхаристію звершували над вірянами якомога скоріше.

У Катехизмі Католицької Церкви говориться: «Через таїнство конфірмації союз хрещених із Церквою стає повнішим, збагачується особливою силою Святого Духа і зобов'язує їх, як істинних свідків Христа, сильніше поширювати й захищати віру словом і ділом»²²⁹.

Помазання в біблійній і стародавній символіці має безліч значень: олія – знак багатства і радості, вона очищає і сприяє гнучкості. Усі ці значення помазання можна знайти в сакраментальному житті. Помазання хрещених означає очищення і зміцнення, а Миропомазання – зцілення і втіху. Після Хрещення помазання святим елеєм під час Миропомазання є знаком посвячення²³⁰.

Через це помазання вони отримують «знак», тобто печать Святого Духа. Печать – це символ людини, знак її влади, знак власності на річ. Печать підтверджує достовірність юридичного акта, подібно до того як солдат скріплюється печаттю свого командира, а раб – печаттю свого господаря. Печать Святого Духа означає повну приналежність до Христа і вічну відданість Його служінню, а також обіцянку Божественної турботи в майбутні часи випробувань²³¹.

Святі отці стверджували, що на підставі Миропомазання ми маємо право називатися «християнами», тому що ми – помазаники. Так як слово «Христос» перекладається з грецької як «помазаник», то це означає, що, будучи помазаниками Божими (помазаниками), ми є християнами²³².

²²⁹ Догматична конституція про Церкву «*Lumen gentium*» (21 листопада 1964) / Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965): Конституції, декрети, декларації. Коментарі. Львів: Свічадо, 2014. № 11.

²³⁰ Катехизм Католицької Церкви. Синод УГКЦ. Жовква: Місіонер, 2002. С. 1293-1294.

²³¹ Там само. С. 1295-1296.

²³² Benedetto T. I sacramenti della Chiesa. Milano: Jaca Book, 2007. С. 62.

У Страсний четвер Патріарх благословляє Святе Миро для Церкви, яка ввірена Патріархові і перебуває під його владою. Різні компоненти мира означають різні дари та харизми Святого Духа. Помазання відповідає висвяченню і тому відбувається безпосередньо рукою.

Усі основні частини тіла людини помазують олією у формі хреста. Священик помазує лоб, очі, ніздрі, губи, вуха, груди, руки та ноги. Мета всього цього – повчання в істинах віри і зростання в справах під натхненням Святого Духа. Під час помазання священик вимовляє таку формулу: Печать дару Святого Духа. Амінь ²³³.

Слова «печаті дару Святого Духа» свідчать про приналежність хрещеника Богові, що він є Його власністю, бо ми «були запечатані обіцяним Святим Духом, що є завдатком нашої спадщини, для повного визволення викуплених, на хвалу Його величі» (Еф. 1, 13-14). Силою та діянням Святого Духа християнин живе у Христі: «Помазання, що ви від Нього прийняли, у вас перебуває, і ви не потребуєте, щоб хтось навчав вас, бо Його помазання вас про все навчає. Воно і правдиве, і не обманне. Так, як воно вас навчило, перебувайте в ньому» (1 Ів. 2, 27) ²³⁴.

Це помазання святим миром і усне проголошення формули є основними обрядами Таїнства Миропомазання. Текст молитви освячення мира у Страсний четвер говорить: «Господи, пошли Духа Твого Святого на це занурення. І зроби його царським помазанням, духовним помазанням, яким помазуються царі, пророки, їхні спадкоємці, єпископи, священики і всі відроджені через Хрещення нового народження... Присутністю Твого Святого Духа зроби це занурення» ²³⁵.

Одразу після помазання церковне правило наказує читання Апостолів і Євангелія. Це означає, що помазаний християнин має зберігати слово Боже й підтримувати у світі чисту віру та чесноту. Нормальна дія олії робить тіло людини м'яким і еластичним, сильним і витривалим. Бальзам захищає тіло від

²³³ Малий Требник. Рим: Видавництво оо. Василіян, 1973. С. 48.

²³⁴ Катехизм Католицької Церкви. Синод УГКЦ. Жовква: Місіонер, 2002. С. 430.

²³⁵ Архиратикон, або Святительський служебник. Рим: Видавництво Української Греко-Католицької Церкви, 1975. С. 262.

псування і надає йому приємних пахощів. Так і через Таїнство Миропомазання свята безсмертна олія продукує в нас дух лагідності, зміцнює нашу любов до Бога й ближнього, просвічує серце, зміцнює волю, захищає душу від гріховних справ і наповнює її солодкими пахощами християнської чесноти. Миропомазання дає Хрещеному божественну силу для перемоги над усіма підступами ворога, даючи йому змогу стати мужнім подвижником Христа Бога і набуті мужність і готовність постраждати за Нього.

Таїнство Миропомазання має бути не просто «перепусткою» для отримання інших таїнств, але особливим моментом у житті християнина, коли дарується велика благодать Святого Духа. Таїнство Миропомазання покладається на все людське тіло, щоб виявити участь тіла в царській гідності відродженої у Христі людини. Як хліб Євхаристії вже не просто хліб, а Тіло Христове після прикликання Святого Духа, так і олія для занурення вже не просто хліб, а дар Христовий, дар Святого Духа, присутність істинного Божества Христового. Коли тіло видимим чином помазане, душа освячується святим, животворящим Духом ²³⁶.

Коли відбувається таїнство Хрещення, дитина отримує печать своєї приналежності до Божого дитяти. У таїнстві Хрещення людина отримує печать на свою душу, подібно до того, як у давнину рабовласники випалювали тавро або печать на чолі, обличчі та руках своїх рабів на знак того, що вони належать своєму господареві. Цю печать не можна знищити, стерти або зішкребти. З цієї причини Таїнство Хрещення може бути здійснене тільки один раз у житті. Точно так само Таїнство Миропомазання дає людині ще одну печать. Ось чому це таїнство не можна приймати двічі. Таїнство Миропомазання дається тільки один раз у житті людини. Його не можна повторити. Особистість Людина, яка отримала незмивний знак, отримує силу захищати віру, проголошувати віру, і свідчити про віру в повсякденному житті. Вдруге помазання відбувалося, коли

²³⁶ Святі Тайни. URL: https://www.saintjosaphat.org/hkt/2024-rik/no-2-ljutii-2024-rb?tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Bnews%5D=5895&cHash=78b7332cd91258de22356546a08c1d5c (дата звернення: 21.07.2024).

людина отримувала привілей царського служіння народу. Це так зване інавгураційне помазання, тобто помазання на царство монарха ²³⁷.

Ті, хто прийняв таїнство святого Миропомазання, стають «сіллю землі» і «світлом світу». Катехизм Католицької Церкви вчить, що: «Через це помазання Миропомазаний отримує «знак» – печать Святого Духа. Печать є символом особи, знаком її авторитету, її володіння річчю; саме так колись позначали воїнів печаттю їхнього начальника, а рабів – печаттю їхнього пана; печать підтверджує правдивість правового акту або документа і гарантує у певних випадках його таємність» ²³⁸.

Миропомазання, як і Хрещення, завершенням якого воно є, уділяється лише один раз, Миропомазання витискає в душі незгладну духовну печать яка є знаком того, що Ісус Христос позначив християнина печаттю Свого Духа, одягнувши його силою з висоти, щоб він став свідком його ²³⁹.

Християни, сповнені Святого Духа, стають більш свідомими членами Церкви. Це сакраментальне зміцнення Святим Духом дає кожному християнину особливе місце в Церкві та у світі. Це заклик до відповідальності за Церкву, інших людей та їхнє спасіння, заклик до апостольства, сміливе сповідання Христа та Його вчення.

Церковний переказ свідчить, що це святе таїнство звершувалося з найперших днів християнства. Апостоли не робили нічого, чого б вони не навчилися заздалегідь від Христа або що б Христос не доручив їм робити. Прообразом цього святого таїнства є покладання Христом рук на голову дитини (Мт. 19:13). Христос ясно сказав: «Якщо хто не народиться від води і Духа, не може увійти в Царство Боже» (Ів. 3:5) ²⁴⁰.

Перед поверненням до Небесного Отця Христос виконує Свою обіцянку і підтверджує, що пошле Святого Духа: «Я попрошу Отця, і Він дасть вам іншого Утішителя». Таємниця Бога, пізнання любові Трійці, життя Церкви, місія,

²³⁷ Benedetto T. I sacramenti della Chiesa. Milano: Jaca Book, 2007. С. 62-64.

²³⁸ Катехизм Католицької Церкви. Синод УГКЦ. Жовква: Місіонер, 2002. С. 1295.

²³⁹ Там само. С. 1304.

²⁴⁰ Шмеман О. Тайна Хрещення / пер. з рос. Н. Стефурак. Львів: Добра книжка, 1998. С. 64.

покладена на апостолів після повернення Христа до Отця, і саме християнське життя як участь у відкупленні, здійсненому Сином Божим, неможливі без Святого Духа. Після подій Вознесіння здійснилася обітниця Ісуса Христа. Святий Дух зійшов на апостолів у вигляді вогняних язиків у свято П'ятидесятниці. «Коли настав день П'ятидесятниці, всі вони були зібрані в одне місце. Раптом із неба здійнявся шум, подібний до лютого вітру, і наповнив увесь будинок, де вони сиділи. Потім до них з'явився язык, розділений як вогонь, і залишився на кожному з них. Усі вони сповнилися Духа Святого і почали говорити іншими мовами, як Дух давав їм говорити» (Ді. 2:1-4). Зішестя Святого Духа також принесло нові дари. Апостоли могли сміливо говорити слово Боже, об'єдналися серцем і духом і з великою силою свідчили про воскресіння Ісуса Христа. Як пасивна дієвість, Миропомазання отримує різні види благодаті, які допомагають християнам прийняти інші святі таїнства, що вони отримують після Хрещення та конфірмації ²⁴¹.

3.3. Миропомазання в праці Йосифа Сліпого «De Sacramentis» та патристичний аналіз Григорія Палами

У своїй книзі *De Sacramentis* патріарх Йосиф Сліпий презентує таїнство Миропомазання як невід'ємну частину духовного життя християнина і як процес обоження, в якому християнин отримує особливу благодать Святого Духа. Йдеться про його біблійну та доктринальну основу, роль у житті вірянина та зв'язок з іншим таїнством – Хрещенням ²⁴².

Йосиф Сліпий наголошує, що таїнство Миропомазання є продовженням традиції апостольської спадкоємності та що вірянин отримує дар Святого Духа

²⁴¹ Сліпий Й. (патріарх, кардинал). Твори Кир Йосифа Верховного Архієпископа і Кардинала = Opera omnia Kyr Josephi (Slipuj-Kobernyskyj Dučkovskyj) Archiepiscopi Maioris et Cardinalis. Т. 6. Про святі тайни / Патріарх, Кардинал Йосиф Сліпий ; Український Католицький Університет ім. св. Климентія Папи ; зібрали: о. д-р Іван Хома, о. д-р Іван Музичка. Рим: Видавництво оо. Василіян, 1975. С. 191.

²⁴² Святі Тайни. URL: https://www.saintjosaphat.org/hkt/2024-rik/no-2-ljutii-2024-rb?tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Bnews%5D=5895&cHash=78b7332cd91258de22356546a08c1d5c (дата звернення: 21.07.2024).

після Хрещення через покладення рук апостолом або його наступником (Ді. 8:17). Він підкреслює, що це таїнство вкорінене в Писанні і що багато екуменічних соборів, зокрема Нікейський собор (325 р.), підтвердили важливість цього обряду для новохрещених ²⁴³.

В інтерпретації Сліпого, Миропомазання – це не просто символічний акт, а важливий духовний момент, у якому віряни стають зрілими членами Церкви й отримують силу свідчити про свою віру. У своїх працях Патріарх розглядає це таїнство як момент, коли віряни отримують «печатку» Святого Духа, яка дає їм сили не тільки для особистого духовного зростання, а й для активної участі в житті Церкви. Помазання святим єлеєм зміцнює християнську ідентичність вірянина, допомагає йому глибше зрозуміти свою віру та служити іншим.

Особливо наголошується на тому факті, що Миропомазання має місіонерський елемент і дає віруючим духовні сили для проголошення Євангелія та захисту своєї віри у світі, сповненому труднощів і випробувань.

У книзі *De Sacramentis* Патріарх Сліпий підкреслює, що Миропомазання тісно пов'язане з таїнством Хрещення. Саме через Хрещення людина, очищена від первородного гріха, отримує дар Святого Духа для досконалого християнського життя. Хоча Хрещення є підставою для прощення гріхів і прийняття в Церкву, саме через причастя віруючий отримує благодать для зростання у вірі, силу для подолання гріховних спокус і здатність свідчити про Христа у своєму житті. Він додає, що в богословському сенсі помазання сліпих є підтвердженням і зміцненням духовних благ, отриманих під час Хрещення, і що це таїнство відбувається тільки один раз, оскільки дар Святого Духа незмінний і вічний ²⁴⁴.

Йосиф Сліпий приділяє особливу увагу пастирському аспекту цього таїнства. Він підкреслює, що всі християни отримують не тільки благодать духовного життя через Миропомазання, а й силу брати участь у місіонерській

²⁴³ Шмеман О. Тайна Хрещення / пер. з рос. Н. Стефурак. Львів: Добра книжка, 1998. С. 64.

²⁴⁴ Святі Тайни. URL: https://www.saintjosaphat.org/hkt/2024-rik/no-2-ljutii-2024-rb?tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Bnews%5D=5895&cHash=78b7332cd91258de22356546a08c1d5c (дата звернення: 21.07.2024).

роботі Церкви, активно служити суспільству і зберігати віру у важких ситуаціях. Це робить Миропомазання невід'ємною частиною духовного зростання і покликання кожного християнина до участі в житті Церкви.

Так, у своїй праці *De Sacramentis* патріарх Йосиф Сліпий презентує Миропомазання не лише як обряд посвяти, а й як джерело духовної сили для вірян, яке дає змогу активно сповідувати свою віру, зростати в благодаті Святого Духа та долати виклики сучасного світу ²⁴⁵.

Також, у своїй праці, патріарх Йосиф Сліпий розглядав таїнство Миропомазання як одне з найважливіших таїнств у житті християнина, що завершує процес ініціації та духовного оновлення після Хрещення. Він наголошував, що це таїнство дає вірянину силу і духовні дари Святого Духа, необхідні для зміцнення віри і духовної боротьби у світі. Воно не тільки захищає від духовних небезпек, а й допомагає активно служити своїй вірі та Церкві ²⁴⁶.

Дари Святого Духа, одержувані через Миропомазання, мають особливе значення для духовного зростання кожного християнина, як підкреслював Сліпий у *De Sacramentis*. Ці дари дають сили для подолання спокус, ведуть до духовної зрілості та допомагають віруючим свідчити про свою віру і виконувати місію Церкви.

Сліпий трактує Миропомазання не тільки як особисте духовне зміцнення, а й як акт посвяти віруючих на служіння Церкві. За його словами, це таїнство дає особливу духовну підготовку до боротьби з гріхом і подолання труднощів, пов'язаних із християнським життям. У *De Sacramentis* Патріарх також звертає увагу на важливість правильного проведення таїнства відповідно до церковних канонів.

Йосиф Сліпий наголошує, що обряд Миропомазання - це момент, коли вірянин отримує дари Святого Духа, необхідні для духовного зростання і захисту від спокус. Він вірив, що це таїнство зміцнює вірянина і дає йому змогу

²⁴⁵ Сліпий Й. (патріарх, кардинал). Твори Кир Йосифа Верховного Архиепископа і Кардинала = Opera omnia Kyr Josephi (Slipuj-Kobernyskyj Dučkovskyj) Archiepiscopi Maioris et Cardinalis. Т. 6. Про святі тайни / Патріарх, Кардинал Йосиф Сліпий ; Український Католицький Університет ім. св. Климентія Папи ; зібрали: о. д-р Іван Хома, о. д-р Іван Музичка. Рим: Видавництво оо. Василіян, 1975. С. 192.

²⁴⁶ Шмеман О. Тайна Хрещення / пер. з рос. Н. Стефурак. Львів: Добра книжка, 1998. С. 64.

розпізнавати та реалізовувати волю Божу у своєму повсякденному житті. Таким чином, обряд Миропомазання стає не просто формальною церемонією, а живою реальністю, яка безпосередньо впливає на духовне життя кожної людини ²⁴⁷.

Патріарх звернув увагу на те, що після прийняття Миропомазання вірянин стає більш відповідальним за своє духовне життя і зобов'язаний захищати свою віру. Миропомазання, за його словами, дає особливі сили для духовної боротьби і допомагає вірянам відстоювати християнські цінності. Він наголосив, що дар Святого Духа, який отримують у цьому таїнстві, не тільки зміцнює віру, а й спонукає до активної участі в місії Церкви ²⁴⁸.

Патріарх також наголосив на необхідності відновлення значення Таїнства Миропомазання в сучасній Церкві. У своїх працях він закликав повернутися до істинного розуміння цього таїнства, як воно практикувалося в ранній Церкві, де обряд Миропомазання звершувався одразу після Хрещення і символізував досконалість залучення вірянина до християнського життя.

У *De Sacramentis* Патріарх Сліпий приділяє особливу увагу тому, що Таїнство Миропомазання дає людині можливість досягти духовної зрілості. Згідно з його вченням, це таїнство є важливим моментом у процесі духовного становлення вірянина. Отримання дару Святого Духа дає змогу вірянину глибше зрозуміти свою віру, брати активну участь у житті Церкви та виконувати місію Церкви у світі ²⁴⁹.

У праці патріарха Йосифа Сліпого *De Sacramentis* таїнство Миропомазання представлено як таїнство, що має глибоке духовне значення та історичну цінність для католицької традиції. Патріарх розглядає це таїнство не тільки як продовження і завершення таїнства Хрещення, а й як унікальний духовний акт, що занурює віруючого в дію Святого Духа. Так, *De Sacramentis* Йосифа Сліпого

²⁴⁷ Сліпий Й. (патріарх, кардинал). Твори Кир Йосифа Верховного Архієпископа і Кардинала = *Opera omnia* Kyr Josephi (Slipuj-Kobernuckij Dučkovskij) Archiepiscopi Maioris et Cardinalis. Т. 6. Про святі тайни / Патріарх, Кардинал Йосиф Сліпий ; Український Католицький Університет ім. св. Климента Папи ; зібрали: о. д-р Іван Хома, о. д-р Іван Музичка. Рим: Видавництво оо. Василіян, 1975. С. 192.

²⁴⁸ Там само. С. 192-193.

²⁴⁹ Святі Тайни. URL: https://www.saintjosaphat.org/hkt/2024-rik/no-2-ljutii-2024-rb?tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Bnews%5D=5895&cHash=78b7332cd91258de22356546a08c1d5c (дата звернення: 21.07.2024).

вчить, що обряд Миропомазання – це не тільки церковний обряд, а й живий сакраментальний акт, що має глибокі наслідки для духовного життя всіх християн. Він вважає, що це таїнство необхідне для того, щоб вірні зростали як члени Церкви і як ті, хто покликаний виконувати свою місію у світі ²⁵⁰.

Вчення Григорія Палами про таїнство Миропомазання (або конфірмації) пов'язане з його глибоким розумінням ролі Святого Духа в Божій благодаті і спасінні. Для Палами таїнство Миропомазання означає отримання особливих дарів Святого Духа, необхідних для духовного зростання і долучення до Божественності, що лежить в основі його доктрини обожнювання (теозису). Він підкреслює, що через це таїнство, а також через інші, людина може фактично вступити в контакт із нествореною божественною енергією, що передає божественну благодать. Ця доктрина стає однією з основ його богослов'я, стверджуючи, що Бог за своєю суттю недоступний, але доступний через свою енергію ²⁵¹.

Палама наголошує, що під час Миропомазання християнин не просто отримує «знак» віри, а справді отримує Божу силу для внутрішнього преображення. Це таїнство доповнює Хрещення, оскільки під час Хрещення новонавернений отримує печатку дару Святого Духа, який освячує його і дає сили на духовному шляху. У цьому відношенні вчення Палами також розвиває ідеї про роль містичного досвіду і практик, які допомагають вірянину підтримувати зв'язок із божественною енергією, що діє в його житті через таїнства ²⁵².

Григорій Палама надає великого значення акту Миропомазання як способу злиття з Богом через Його благодатну енергію, що торує шлях до обожнювання людини та глибокого спілкування з Богом. Це відповідає ширшому розумінню ролі Святого Духа, підтвердженому на численних соборах після Палами,

²⁵⁰ Сліпий Й. (патріарх, кардинал). Твори Кир Йосифа Верховного Архієпископа і Кардинала = Opera omnia Kyr Josephi (Slipuj-Kobernyskyj Dyčkovskyj) Archiepiscopi Maioris et Cardinalis. Т. 6. Про святі тайни / Патріарх, Кардинал Йосиф Сліпий ; Український Католицький Університет ім. св. Климента Папи ; зібрали: о. д-р Іван Хома, о. д-р Іван Музичка. Рим: Видавництво оо. Василіян, 1975. С. 193.

²⁵¹ Palamas G. The Triads. Mahwah: Paulist Press, 1982. С. 35.

²⁵² Калістос У. Внутрішнє царство. Київ: Дух і Літера, 2003. С. 103.

включно з його власним захистом у боротьбі з єретиками, які намагалися заперечувати реальність божественної енергії²⁵³.

Зокрема, своїми працями Григорій Палама справив значний вплив на східне розуміння Миропомазання та інших таїнств, а його вчення вважається ключовим у формуванні східно-православної духовності та практики поклоніння Святому Духу²⁵⁴.

Вчення Григорія Палами про таїнство Миропомазання глибоко пов'язане з його фундаментальними доктринами про деїфікацію (обожнювання) і природу божественної енергії. У цьому контексті таїнство Миропомазання – це духовний щабель, на якому людина отримує Святого Духа через нестворену енергію Бога, завдяки чому вона бере участь у житті Бога. Миропомазання не просто завершує процес духовного оновлення, що розпочався з Хрещення, а стає істинним засобом, що відкриває доступ до внутрішньої Божої благодаті, необхідної для подальшого духовного зростання²⁵⁵.

Григорій Палама пояснював, що священні дари (або енергії) є вираженням присутності Бога у світі, і через таїнство Миропомазання людина долучається до цих енергій. Через цю участь людина знаходить сильний зв'язок із Божественною реальністю і може пройти шлях до обожнювання. За словами Палами, це таїнство дає вірянину «печать Святого Духа», зміцнюючи його духовний стан і даючи йому здатність боротися з гріховними спокусами і досягати духовних висот, як це робили отці Церкви²⁵⁶.

Григорій Палама звернув увагу на досвід апостолів, які побачили нестворене світло на горі Тавор, щоб обґрунтувати свою доктрину про божественну енергію. Він ототожнював це світло з божественною енергією, що виявляється під час таїнств, яка є не простим символом, а істинною присутністю Бога. Такий підхід підтверджує, що Миропомазання є не тільки символічним, а й

²⁵³ Кунцлер М. Літургія Церкви. Львів: Свічадо, 2001. С. 354.

²⁵⁴ Palamas G. Apodictic Treatises on the Procession of the Holy Spirit. Tagarades: Uncut Mountain Press, 2022. С. 110.

²⁵⁵ Калістос У. Внутрішнє царство. Київ: Дух і Літера, 2003. С. 103.

²⁵⁶ Palamas G. The Homilies. Dalton: Mount Thabor Publishing, 2022. С. 77.

ефективним засобом передачі Святого Духа і Його сили для оновлення людства²⁵⁷.

Доктрина Палами була підтримана Константинопольським собором у XIV ст., який визнав його вчення канонічним. Він трактує це таїнство як засіб благодатної участі в житті Бога, що духовно зміцнює людину і готує її до внутрішньої боротьби з пожадливістю і набуття внутрішнього миру²⁵⁸.

У третьому розділі роботи розглядається таїнство Миропомазання у вченні патріарха Йосифа Сліпого і показується, що це таїнство має надважливе значення для християнського життя як у контексті сучасної богословської думки, так і у світлі східних традицій. Розгляд церковного вчення про Миропомазання, особливо в інтерпретації Кодексу канонів Східних Церков, розкриває його роль як центрального моменту християнської ініціації, що завершується участю в таїнстві. У цьому контексті праця Йосифа Сліпого *De Sacramentis* відіграє важливу роль у розвитку богословської думки про це таїнство, поєднуючи в собі як теоретичні засади, так і практичні аспекти. Його концепція підкреслює важливість цього таїнства для особистої участі в житті Церкви та для отримання благодаті Святого Духа. Практика Миропомазання у Східних Церквах, тісно пов'язана з таїнством Хрещення, зберігає духовну спадщину перших християнських спільнот і відрізняється від західної традиції, де конфірмація відбувається пізніше і має інший богословський характер. Ці відмінності в західному та східному підходах до святкування таїнств підкреслюють багатство та розмаїття християнських традицій, але водночас об'єднують їх у спільному баченні духовного оновлення та спасіння благодаттю Святого Духа.

²⁵⁷ Кунцлер М. Літургія Церкви. Львів: Свічадо, 2001. С. 354.

²⁵⁸ Palamas G. *Apodictic Treatises on the Procession of the Holy Spirit*. Tagarades: Uncut Mountain Press, 2022. С. 110-111.

ВИСНОВКИ

Під час дослідження було проведено детальний аналіз вчення Патріарха Йосифа Сліпого про таїнства Хрещення і Миропомазання, викладеного в книзі «De Sacramentis», і розглянуто роль цих таїнств у сучасному вченні Католицької Церкви. Основною метою дослідження було виявити важливість і актуальність вчення Патріарха та його богословського підходу до таїнств у світлі східно-християнської традиції. На основі цього аналізу було розглянуто теоретичні та практичні аспекти відзначення таїнств у контексті літургійної практики Української греко-католицької Церкви та значення цих священних обрядів у духовному житті вірних.

У першому розділі докладно розглядається біографія Патріарха Йосифа Сліпого та його важливий внесок у розвиток католицького богослов'я. Розкрито його діяльність як церковного лідера у складний історичний період та проаналізовано його богословські здобутки, що справили значний вплив на богословську думку не лише Української греко-католицької Церкви, а й усього католицького світу. Його богословська спадщина, представлена багатогранними працями, особливо в галузі вчення про Пресвяті Таїнства, залишається фундаментальною частиною духовної та богословської спадщини Церкви.

У цьому розділі було проаналізовано три важливі аспекти життя і духовного шляху Йосифа Сліпого. По-перше, розглянувши основні етапи його життя, було показано, що він подолав важкі випробування утисків, заслань і в'язниць, не втративши при цьому віри і продовжуючи служити своїй пастві та Церкві. Його служіння в різних обставинах демонструє особливу стійкість, духовну силу і відданість Церкві та народу.

Значним є внесок Йосифа Сліпого в розвиток католицького богослов'я, особливо його прагнення зберегти і розвинути традицію східного обряду в

рамках католицької доктрини. Він також активно сприяв розвитку богословської думки в діаспорі та підтримці української культури в умовах гонінь.

На особливу увагу заслуговує характеристика Йосифа Сліпого як богослова. Його богословські праці, особливо «De Sacramentis», відображають його глибоке розуміння святості таїнств і ролі Святого Духа в християнському житті. Будучи видатним діячем Церкви, Йосиф Сліпий не лише зберіг духовну спадщину свого народу, а й примножив її, адаптувавши до нових викликів і потреб нашого часу.

У другому розділі детально розглядається вчення Патріарха Йосифа Сліпого про таїнство Хрещення, включно з його богословськими засадами, практичними аспектами відповідно до Кодексу канонів Східних Церков (ККСЦ) та його тлумаченням у «De Sacramentis». Патріарх Сліпий наголосив на важливості Хрещення як початку духовного життя у Христі та підкреслив його роль у прощенні гріхів і посвяті в Церкву; практика таїнств у ККСЦ та ККЦ підкреслює традиційний характер східного обряду, що зберігає особливу символіку та зв'язок з первісною християнською традицією. У ККЦЦ також розроблено нову сакраментальну практику, що ґрунтується на власній традиції.

Другий розділ прояснює богословські основи таїнства Хрещення у вченні Йосифа Сліпого. У ньому Хрещення розглядається не тільки як формальний обряд, а й як глибока містична дія Бога в житті людини. Хрещення символізує духовне відродження й очищення, вступ до Царства Божого і перший крок на шляху до спасіння. Йосиф Сліпий акцентував увагу на тому, що це таїнство установлене самим Христом і є необхідним для віри.

У другому підрозділі, присвяченому практичним аспектам Таїнства Хрещення, наголошується на збереженні східних традицій, таких як занурення у воду і використання різних священних символів. Це вчення було важливим для Йосифа Сліпого, який прагнув зберегти багаті традиції Східної Церкви в рамках католицької доктрини.

Щодо тлумачення хрещення в «De Sacramentis», Патріарх наголошує на духовній глибині цього таїнства, особливо на його очищенні від первородного

гріха та відновленні людини в благодаті Божій. Хрещення – це безповоротна дія Святого Духа, яка діє незалежно від морального стану хрещеного або священика, що здійснює обряд.

У третьому розділі було розглянуто вчення Патріарха Йосифа Сліпого про Таїнство Миропомазання, його значення в сучасному вченні Церкви, і особливо його важливість як невід’ємної частини християнського духовного життя. Згідно з вченням Патріарха, Миропомазання є продовженням Хрещення і дією Святого Духа в зміцненні віри і благодаті людини. Обряд Миропомазання згідно з ККЦ також відображає особливості східної традиції, що передає багатство і духовний сенс літургійної спадщини.

Третій розділ присвячено аналізу таїнства Миропомазання у контексті сучасного церковного вчення і праці Йосифа Сліпого «De Sacramentis». У світлі сучасного церковного вчення підкреслюється, що це таїнство є важливим етапом у духовному зміцненні християнина, який після хрещення отримав дар Святого Духа, щоб жити у вірі та свідчити про неї світові.

Патріарх Йосиф Сліпий трактує Таїнство Миропомазання як невід’ємну частину Таїнства посвяти, що закріплює благодать Хрещення та надає християнам духовну силу, необхідну для боротьби з гріхом і служіння Церкві. У книзі «De Sacramentis» звертається значна увага на глибокий символізм і значення мира, використовуваної в цьому Таїнстві. У ній детально аналізується і підкреслюється роль Святого Духа як Того, Який діє через це таїнство.

ККСЦ та ККЦ підкреслюють єдність східних і західних традицій, приділяючи особливу увагу східним літургійним практикам, що надають таїнству глибшого символічного змісту через використання святого мира та молитви про дар Святого Духа.

Підбиваючи підсумки дослідження, можна дійти висновку, що вчення Патріарха Йосифа Сліпого про таїнства Хрещення та Миропомазання має глибокий богословський зміст, поєднуючи традицію Східної Церкви з сучасним розумінням католицького богослов’я. Патріарх зосередився на ролі цих таїнств у духовному зростанні вірян, наголошуючи на їхній важливості для очищення від

гріха та здобуття Божої благодаті. Продовження вивчення його праці «De Sacramentis» допоможе нам зрозуміти не лише богословські аспекти цих таїнств, а й їхнє практичне втілення в літургійному житті Церкви.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Августин. Про місто Боже. Київ: Мультимедійне видавництво Стрельбицького, 2020. 360 с.
2. Архисратикон, або Святительський служебник. Рим: Видавництво Української Греко-Католицької Церкви, 1975. 278 с.
3. Бендик М. Помісність Української Греко-Католицької Церкви та її бачення Патріархом Йосифом Сліпим. Львів: Свічадо, 1996. 55 с.
4. Бистрицька Е. Проблеми міжконфесійного порозуміння в теоретичній спадщині Йосифа Сліпого // *Україна на шляху до незалежності і демократії*. Тернопіль, 1996. С. 246–249.
5. Бистрицька Е. Справа Українського Патріархату у діяльності Йосифа Сліпого. Тернопіль: ТОКІШЮ, 2017. 55 с.
6. Василів П. Перший Нікейський Собор. Історичні передумови та його богословсько-філософський контекст. Правила Отців Першого Нікейського Собору / Івано-Франківська Теологічна Академія. Львів: Місіонер, 2009. 408 с.
7. Вепрук В. Догматичне богослів'я: Підручник. Чернівці: Рута, 2002. 543 с.
8. Гаюк В. та ін. Патріарх Йосиф Сліпий. Львів: Логос, 1991. 210 с.
9. Грамота про заснування Українського Католицького Університету ім. св. Климентія Папи / Благовісник, Рік II, № 1, 1966. С. 37-38.
10. Гринів О. Йосиф Сліпий як історик, філософ, педагог. Львів: Місіонер, 1994. 345 с.
11. Дацько І. Діяльність Патріарха Йосифа за межами Києво-Галицької Митрополії / Арка, 17 (75) Вересень, 2003. С. 5.
12. Догматична конституція про Церкву «Lumen gentium» (21 листопада 1964) / Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965): Конституції, декрети, декларації. Коментарі. Львів: Свічадо, 2014. С. 55-116.

13. Догматичне Богослов'я Католицької Церкви: Львівська Духовна Семінарія Святого Духа УГКЦ. Львів: Стрім, 1994. 320 с.
14. Зинич П. Патрологія / Київська православна богословська академія Української Православної Церкви Київського Патріархату. Київ: Видавничий відділ УПЦ Київського Патріархату, 2013. 452 с.
15. Золотоустий І. Зібрання повчань. Львів: Місіонер, 2007. 180 с.
16. Іваненко Л. Портрет Йосифа Сліпого / Культура і життя. 1996. С. 2.
17. Іванкович І. Патріярх Йосиф Сліпий. Т. 1. Львів: АРТОС, 2016. 250 с.
18. Інструкція застосування літургійних приписів Кодексу канонів Східних Церков. Конгрегація у справах Східних Церков. Львів: Свічадо, 1998. 150 с.
19. Калістос У. Внутрішнє царство. Київ: Дух і Літера, 2003. 250 с.
20. Катехизм Католицької Церкви. Синод УГКЦ. Жовква: Місіонер, 2002. 772 с.
21. Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха». Львів: Свічадо, 2011. 336 с.
22. Катрій Ю. Пізнай свій обряд. Нью-Йорк, 1982. 493 с.
23. Кияк С. Другий Ватиканський Собор і релігійно-суспільні проблеми сучасності: Навчальний посібник. Жовкла: Міссіонер, 2011. 304 с.
24. Кодекс Канонів Східних Церков / Пер. з лат. Йосиф Кобів. Львів: Видавництво оо. Василіян, 1995. 471 с.
25. Кунцлер М. Літургія Церкви. Львів: Свічадо, 2001. 616 с.
26. Лаба В. Патрологія: життя, письма і вчення Отців Церкви. Львів: Свічадо, 1998. 552 с.
27. Ленчик В. Визначні постаті Української Церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріярх Йосиф Сліпий. Львів: Свічадо, 2001. 608 с.
28. Літургійні канони Партикулярного права УГКЦ (канонічний аспект). Український канонічний вісник. 2017 (3). С. 178-184.
29. Луцик І. Життя святих, пам'ять яких Українська Греко-Католицька Церква кожного дня впродовж року почитає. Львів: Свічадо, 2011. 800 с.

30. Малий Требник. Рим: Видавництво оо. Василян, 1973. 160 с.
31. Марусин М. Митрополит Йосиф Сліпий. Нарис життя, подвигів і страждань. Брюссель-Рим, 1972. 56 с.
32. Медіоланський А. Повне зібрання творів. Київ: Мультимедійне видавництво Стрельбицького, 2021. 195 с.
33. Мень О. Син Людський. Львів: Свічадо, 1994. 156 с.
34. Мессорі В. Гіпотези про Ісуса. Львів: Свічадо, 1998. 296 с.
35. Моральне Богослов'я Католицької Церкви. Львів: Стрім, 1995, Т. III. Святі Тайни. 544 с.
36. Москалик Я. Нарис християнської доктрини. Львів: Львівська Богословська Академія, 1998. 300 с.
37. Москалик Я. Нарис христологічної доктрини. Львів: ЛБА, 1998. 88 с.
38. Музичка І., Мисько Е., Бадяк В. Пам'яті Патріарха, Під ред. Львів: Свічадо, 1994. 320 с.
39. Недунгатт Дж. Путівник по Східному Кодексу: Коментар до Кодексу Канонів Східних Церков. Львів: Свічадо, 2008. 792 с.
40. Огірко, О. Патріарх Йосиф Сліпий та його роль у розбудові духовної освіти українського народу / Проблеми національно-патріотичного виховання: історичний та психолого-педагогічний контекст. 2017. С. 41-44.
41. Олійник Т. Сила хрищення. Пустомити: Видавництво оо. Василян, 1994. 335 с.
42. Основні правди віри. Львів: Свічадо, 1997. 128 с.
43. Падовезе Л. Вступ до патристичного богослов'я. Львів: Свічадо, 2001. 184 с.
44. Патріарша літургійна комісія УГКЦ. Святі Таїнства (додаток до «Квартального обіжника») [Текст] / ред. група: В. Алексійчук, В. Рудейко, В. Стадник, М. Тимо. Львів, 2012. 61 с.
45. Парацій, В. Світоглядні концепції Патріарха Йосифа Сліпого. Т. 2. Тернопіль, 2006. 260 с.
46. Паренте П. Богослов'я Христа. Львів: Стрім, 1995. 544 с.

47. Пелікан Я. Ісповідник віри між Сходом і Заходом. Портрет українського кардинала Йосифа Сліпого. Київ: Варта, 1994. 303 с.
48. Пресслужба Секретаріату Синоду Єпископів УГКЦ. «Крізь терни до зірок», а – до дня народження патріарха Йосифа Сліпого. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/kriz-terny-do-zirok-do-dnya-narodzhennya-patriarha-yosyfa-slipogo-11480/> (дата звернення: 25.07.2024).
49. Ранні Отці Церкви: Антологія / Ред. Марія Горяча. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2015. 512 с.
50. Рацінгер Й. Ісус з Назарету. Книга друга. Від в'їзду в Єрусалим до Воскресіння / Пер. з нім. І. Терзової. Жовква: Місіонер, 2011. 287 с.
51. Рудницька М. Невидимі стигмати. Рим: Товариство за патріархальний устрій Української Католицької Церкви, 1971. 495 с.
52. Сас Ю. Катехитично-містагогійний вимір Таїнства Хрещення як дорога до воцерковлення людини. Івано-Франківськ, 2015. 160 с.
53. Святе Письмо Старого і Нового Завіту: в 2-х ч. / пер. О. І. Хоменко; повний пер., здійснений за оригін. євр., араб. та грец. текстами. Львів: Місіонер, 2007. Ч. 1: Старий Завіт; Ч. 2: Новий Завіт. 1504 с.
54. Святі Тайни. URL: https://www.saintjosaphat.org/hkt/2024-rik/no-2-ljutii-2024-rb?tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Bnews%5D=5895&cHash=78b7332cd91258de22356546a08c1d5c (дата звернення: 21.07.2024).
55. Сениця П. Світильник істини. Джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові 1928/1929-1944. Ч. 1. Торонто, 1976. [Електронний ресурс]. 719 с. Режим доступу: <https://diasporiana.org.ua/ukrainica/svitylnyk-istyny-dzherela-do-istoriyi-ukrayinskoyi-katolyckoyi-bogoslovskoyi-akademiyi-u-lvovi-1928-1929-1944-ch-1/>

56. Сергійчук В. (ред.). Патріарх Йосиф Сліпий у документах радянських органів державної безпеки 1939-1987. Т. 1. Київ: ПП Сергійчук М.І., 2012. 656 с.
57. Сліпий Й. (патріарх, кардинал). Твори Кир Йосифа Верховного Архиепископа і Кардинала = Opera omnia Cyr Josephi (Slipyj-Kobernyskyj Dučkovskyj) Archiepiscopi Maioris et Cardinalis. Т. 6. Про святі тайни / Патріарх, Кардинал Йосиф Сліпий ; Український Католицький Університет ім. св. Климентія Папи ; зібрали: о. д-р Іван Хома, о. д-р Іван Музичка. Рим: Видавництво оо. Василіян, 1975. 458 с.
58. Слово в день посвячення дому Українського Католицького Університету ім. св. Климентія Папи в Римі, 4 – го жовтня 1966 року / Вісті з Риму, Рік 4., № 13 (80), 10 жовтня 1966. С. 3-7.
59. Смицнюк О. Владика нескорених / Галичина, 7 вересня 2002. С. 5.
60. Соколовський О. Основоположні засади висхідної христології у сучасній католицькій теології / Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2018. Вип. 19. С. 55-62.
61. Спітеріс Я. Спасіння і гріх у східній традиції / Пер. з італ. Парасюка В. Львів: Місіонер, 2009. С. 117-133.
62. Стасяк Я., Завіла Р. Основи догматичного богослов'я. Львів: Місіонер, 1997. 313 с.
63. Україна і світ у концептуальних засадах Патріарха Йосифа Сліпого / уклад. О. Є. Гомотюк, Г. В. Зварич, Л. І. Біловус; редкол.: О. Є. Гомотюк [та ін.]. Тернопіль: ЗУНУ, 2023. 191 с. [Електронний ресурс]:: <https://griml.com/9qcnJ>. ISBN 978-966-478-497-0. (дата звернення: 03.09.2024)
64. Український Католицький Університет в другому п'ятиліттю своєї діяльності 1968-1973. Рим, 1974. 388 с.
65. Учительське служіння Церкви та святі Таїнства: Канонічне право III. Львів: Свічадо, 2008. 160 с.

66. Хома І. (ред.). Твори Кир Йосифа Верховного Архієпископа і Кардинала / Укр. кат. у-тет ім. св. Климентія. Т. 5. Рим, 1971. 416 с.
67. Хома І. та ін. (ред.). Слово патріарха Йосифа. Документи. Матеріали. Світлини. 1917-1984. Львів: Гердан, 2003. 240 с.
68. Хома І. Шляхами каторги Блаженнішого Йосифа Сліпого. Рим, 1987. 60 с.
69. Черський Я. Вступ до книг Нового Завіту / пер. з польської та словник Лесі Біленької-Свистович. Львів: Видавництво ЛБА, 1997. 180 с.
70. Чобич С. Історія християнської Церкви. Львів: Добра справа, 2001. 599 с.
71. Шевчук С. Хрещення – початок християнського життя, нове народження з води і Духа. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/blazhennishyy-svyatoslav-hreshchennya-pochatok-hrystyyanskogo-zhyttya-nove-narodzhennya-z-vody-i-duha-5731/> (дата звернення: 02.07.2024).
72. Шмеман А. За життя світу: Таїнства і православ'я / перекл. Р. Скакуна; ред. і передмова П. Галадзи. Львів: Видавництво УКУ, 2009. 219 с.
73. Шмеман О. Тайна Хрещення / пер. з рос. Н. Стефурак. Львів: Добра книжка, 1998. 70 с.
74. Шпіраго Ф. Католицький Народний Катехизм. Львів : Місіонер, 1997.
75. Штука С. Звільнення Митрополита Йосифа Сліпого в контексті «Східної політики» Ватикану / Історичне релігієзнавство. Вип. 10. С. 207-212.
76. Штука С. Митрополит Йосиф Сліпий в національно-духовному житті України (1892 - 1984 рр.) / Збірник наукових праць. 2018. Вип. 45. С. 226-232.
77. Штука С. Пастирські візити Патріарха Йосифа Сліпого, 1967-1973 рр. / Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2019. Вип. 52. С. 47-55.
78. Щербяк Ю. Науково-педагогічна діяльність Йосифа Сліпого / Наукові записки. Серія: Педагогіка. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2008. Вип. 1. С. 71-74.

79. Щербяк Ю. Просвітительська діяльність патріарха Йосифа Сліпого. – Тернопіль: Астон, 2006. 61 с. [Електронний ресурс]: <https://lib.pnu.edu.ua/files/pokajchiki/religia2012.pdf>.
80. Benedetto T. I sacramenti della Chiesa. Milano: Jaca Book, 2007. 123 с.
81. Haffner P. The Sacramental Mystery. Leominster Motors: Gracewing Publishing, 2017. 150 с.
82. Mantzaridis G. Przebostwienie czlowieka. Lublin, 1997. 350 с.
83. Palamas G. Apodictic Treatises on the Procession of the Holy Spirit. Tagarades: Uncut Mountain Press, 2022. 180 с.
84. Palamas G. The Homilies. Dalton: Mount Thabor Publishing, 2022. 250 с.
85. Palamas G. The Triads. Mahwah: Paulist Press, 1982. 634 с.